

100 let

ČSO

BirdLife
INTERNATIONAL

PARTNER

ČSO - Společně pro ptáky
a pro lidi. Už 100 let.

SOS/BirdLife
SLOVENSKO

100
STOROČIE
ČESKOSLOVENSKEJ
ORNITOLÓGIE

ptačí svět

časopis České společnosti ornitologické

2 | 2026

- 12. 6. | Noční příroda Mnišských luk; birdlife.cz/mnisske-louky
- 19. 6. | Noční Kosteliska; birdlife.cz/kosteliska
- 20. 6. | Noční příroda na Střimické výspě; birdlife.cz/strimicka-vysypka
- 20. 6. | Letní tradiční kosení na Mnišských loukách; birdlife.cz/mnisske-louky
- 20. 6. | Kubatovy slavnosti na Zbudovských blatech; birdlife.cz/zbudovska-blata
- 11. 7. | Za nejkrásnějším ptákem Evropy na Malé Lipově; birdlife.cz/mala-lipova
- 18.–19. 7. | Letní kosení na Zbudovských blatech; birdlife.cz/zbudovska-blata
- 9.–15. 8. | Volný pracovní tábor na Josefovských loukách; birdlife.cz/josefvske-louky
- 15.–16. 8. | Pracovní víkend na Mnišských loukách; birdlife.cz/mnisske-louky
- 28. 8. | Noc netopýrů v Josefově a na Josefovských loukách; birdlife.cz/josefvske-louky
- 29.–30. 8. | Noc netopýrů a lelkování na Mnišských loukách; birdlife.cz/mnisske-louky
- 28.–29. 8. | Noční příroda a lelkování na Zbudovských blatech; birdlife.cz/zbudovska-blata

Endemit Šrí Lanky vousák žlutočelý (*Psilopogon flavifrons*) | Foto: Josef Nožička

Cestujte za ptáky s ČSO

- Ptačí park Rzy** | 12.–13. 9. | autobusem
- Expedice Francouzská Guyana** | 26. 9. – 9. 10. | letecky
- Maďarsko – NP Hortobágy** | 1.–4. 10. | autobusem
- Kanárské ostrovy** | listopad | letecky
- Šrí Lanka** | 15.–27. 1. 2027 | letecky
- Maroko** | únor 2027 | letecky
- Indie – Ásám a Himálaj** | duben 2027 | letecky
- Španělsko – Extremadura** | duben/květen 2027 | letecky

birdlife.cz/exkurze

Ptačí svět – časopis ČSO | Ročník XXXIII, číslo 2/2026

Vydává Česká společnost ornitologická (ČSO), Na Bělidle 252/34, 150 00 Praha 5 – Smíchov, tel.: 777 330 355, www.birdlife.cz, e-mail: csob@birdlife.cz

Redakční rada: Alena Kivaňová, *šéfredaktorka*, e-mail: kivanova@birdlife.cz; Jaroslav Cepák, Gabriela Dobruská, Lucie Hošková, Barbora Kaminiecká, Jiří Sládeček, Věra Sychrová, Zdeněk Vermouzek, Lukáš Viktor. **Grafický návrh a sazba:** Jiří Kaláček (www.kalacek.cz).
Jazyková korektura: Milan Bronclík. **Tisk:** dhMedia, spol. s r. o., Praha.

Na obálce: Sýček obecný (*Athene noctua*), snímek z archivu Kroužkovací stanice Národního muzea.

Novinky ke 100. výročí ČSO

Nákupem přispíváte na ochranu ptáků

Samolepka
100 let ČSO s malbou
Marie Hánové

Ptačí duo –
postřehová hra
pro všechny
generace

Taška na nezbytnosti
do terénu

Samolepky
s motivy ptáků
od Jana Hoška,
samostatné nebo
v aršíku

Puzzle Ptáci na
zahradě s ilustrací
Pavla Procházky,
500 dílků

Již brzy na obchod.cso.cz

Ornitologická konference
Ptáci a lidé v čase
16.–18. 10. 2026, Brno

U příležitosti
100. výročí svého
založení pořádají
Česká společnost
ornitologická
a Slovenská
ornitologická
společnost.

Ohlédněme se společně za historií výzkumu a ochrany ptáků i osvěty ornitologie, zavzpomínejme na naše předchůdce a sdílejme vize do budoucnosti.

Program

- **Pátek:** exkurze za ptáky na Lednické rybníky, do ptačího parku Kosteliska a Mutěnické rybníky a na Slovensko na Adamovská šterkoviště.
- **Sobota:** bohatý společenský program s plenárními přednáškami, proslovy, novými filmy, členskou schůzí a rautem v Besedním domě.
- **Neděle:** 45 odborných přednášek a posterů v prostorách Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity.

Těšíme se na vás!

Registrujte se do 6. září na birdlife.cz/konference-2026/.

Toto číslo vyšlo 8. 6. 2026. Uzávěrka příštího čísla je 30. 6. 2026. Vyjde v srpnu.

Inzerce a pokyny pro autory na adrese šéfredaktorky.

Zaregistrováno u MK ČR pod č. E12781. ISSN 1801-7525. Vychází čtyřikrát ročně.
Pro členy ČSO zdarma, roční předplatné 400 Kč objednávejte na eshop.birdlife.cz.
Ke stažení v pdf na birdlife.cz/ptaci-svet.

Na vydávání časopisu přispívají členové ČSO, předplatitelé a inzerenti.
Příspěvky ani fotografie nejsou honorovány.

Redakce děkuje všem autorům textů i fotografií.

Česká společnost ornitologická (ČSO) je dobrovolný zájmový spolek zabývající se výzkumem a ochranou ptáků. Má více než 8500 členů. Pracuje na vlastních i mezinárodních projektech, popularizuje a propaguje ochranu ptáků a jejich prostředí. V Česku zastupuje mezinárodní organizaci BirdLife International.

BirdLife International je celosvětové sdružení národních organizací na ochranu ptáků a přírody. Působí ve více než 100 státech. Jeho cílem je snížit počet ohrožených druhů ptáků a chránit jejich území a tím přispět k zachování biologické rozmanitosti a udržitelnému využívání přírodních zdrojů. Charakterizuje jej motto „Společně pro ptáky a pro lidi“ (Together for birds and people).

Vážené členky a členové ČSO a SOS,
drazí milovníci ptactva,

slavíme sto let existence společnosti, která začínala jako elitní odborný spolek usilující o povznesení naší ornitologie, přežila dva totalitní režimy a jednou se ocitla i na pokraji klinické smrti. V posledních desetiletích se ale nadechla k mimořádnému rozkvětu. Jsem přesvědčen, že jen málokterý z velikánů československé ornitologie by si dokázal představit, kam jsme se posunuli. A jako bonus dnes už neexistuje jen jedna ČsOS, ale hned dvě společnosti působící v Česku a na Slovensku.

Coby spolek doplňujeme činnost státu tam, kde se netvoří zisk, kde není třeba počítat politické body, kde lze i s minimálními náklady pružně uskutečnit to, co by jinak v byrokratickém aparátu bylo buď nemožné, nebo by patřilo spíše do maratonské disciplíny. Pro ilustraci: při poslední Ptačí hodině vzniklo v Česku více než 28 tisíc hodinových záznamů. Pokud bychom vzali v úvahu, že v zimě lze sčítat zhruba sedm hodin denně, trvalo by jedinému člověku čtyři tisíce dní, než by zjistil stav zimujícího ptactva našich zahrad.

Z povahy své existence usilujeme také o veřejné blaho. O blaho ptáků, jejich prostředí a v konečném důsledku i nás samotných – vždyť každý z nás se cítí dobře tam, kde je plno ptačího zpěvu a rozkvetlých luk. To, co společně budujeme ve volném čase, je neziskové; neřídíme se penězi ani osobními profity, ale přesvědčením, že naše práce má smysl. Jak řekl Václav Havel o naději v rozhovoru s Karlem Hvizďalou: „Není to přesvědčení, že něco dobře dopadne, ale jistota, že něco má smysl – bez ohledu na to, jak to dopadne.“ A proto i my, bez ohledu na výsledek, děláme mnoho pro ptáky a prostředí, v němž žijí, protože věříme, že to má smysl. Když potkávám mnohé z vás a podívám se vám do tváře, vidím toto přesvědčení i zápal – víru, že to, co děláte pro ptáky, pro přírodu i pro své přátele, má smysl.

Veškerá tato energie, kterou do tohoto přesvědčení – a možná i z lásky k ptákům a přírodě – vkládáme, je podle mého názoru tím nejcennějším, co jako společnost, jako komunita máme. Tvůrci Ústavy České republiky by z nás měli radost, neboť naplňujeme jejich přání z preambule, že jsme „odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní bohatství“.

Podívejme se dnes na obě naše ornitologické společnosti: zajišťujeme nenahraditelný odborný monitoring stavu ptactva, zapojujeme širokou veřejnost do vědy, máme své zaměstnance, tisíce členů, dárců i podporovatelů. Vlastníme půdu, na které budujeme

ptačí parky a hospodaříme tak, abychom byli dobrým příkladem. Šíříme osvětu mezi veřejností a – troufám si říci – jsme vnímáni velmi kladně, jako jakési ostrůvky pozitivní deviace v rychle se měnícím světě.

Ptáci nás spojují. Nezáleží na tom, zda je někdo bohatý, či nemajetný, profesor, či dělník. Když je třeba přiložit ruku k dílu – ať už při atlasovém mapování, monitoringu, Liniovém sčítání druhů, Vítání ptačího zpěvu, financování výkupu pozemků, či jakékoli jiné pomoci –, spojuje nás společný zájem. A já upřímně smekám před našimi členy za to, co dokázali.

V dnešní společnosti, kde mnohým vyhovuje lidi rozdělávat, my – milovníci ptáků – spojujeme. Jsme jako neviditelné pojivo, které kultivuje občanskou společnost a činí tento kout střední Evropy dobrým místem pro život. Děkuji, že jste součástí tohoto příběhu – ať už české, slovenské, či obou společností. Všichni známe motto „Každý pták se počítá“. Dovolil bych si dodat: počítá se i každý člen, podporovatel a příznivec našich společností.

Peter Adamík

3

13–20

22–25

6–12

28

54–58

Úvodník

1 | Vážené členky a členové ČSO a S0S / Peter Adamík

Z terénu i z kanceláře

3 | Z terénu i z kanceláře / Tereza Valchářová

100 let ČsOS

4–5 | Zrod ČsOS: co bylo před ním aneb trocha historie nikoho nezabije / Jan Plesník

6–12 | Milníky a úspěchy v datech / Alena Klvaňová

13–20 | Sto let Československé ornithologické společnosti / Lucie Hošková

21 | ČSO v roce 2126 / Zdeněk Vermouzek

22–25 | Sto roků ornitologie na Slovensku / Dušan Karaska

26 | Ohliadnutie za milníkmi ochrany vtáctva na Slovensku / Jozef Ridzoň

27 | Čejky, sýčci i rorýsi: jak chráníme druhy / Alena Klvaňová, Václav Zámečník a Tereza Valchářová

28 | Úspěchy územní ochrany – ptačí parky ČSO / Lucie Hošková a Tereza Valchářová

29 | Od sčítání běžných druhů k evropskému centru monitoringu ptáků / Petr Voříšek

Ptáci roku 1992–2026

30–34 | 35 let s ptáky roku / Alena Klvaňová a Jan Hošek

100 let ČsOS

35–36 | Co říkají o ČSO / Martin Harper, Kateřina Weissová, David Storch, Jaroslav Šebek, Verena Keller, Karel Lorek a Jan Volek

37–41 | Století proměn české avifauny / Martin Vavřík

42–43 | Sto let ptačích návratů a ztrát / Alena Klvaňová a Jiří Šírek

45–49 | Pobočky – velvyslankyně ČSO v regionech

Objektivem

50–51 | Objektivem Jana Ševčíka a Jiřího Formánka

100 let ČsOS

52–53 | Hrdinové české ornitologie / Alena Klvaňová a Věra Sychrová

53 | Věslav Wahl – nadaný ornitolog a statečný člověk / Petr Voříšek

54–58 | Určující osobnosti československé ornitologie / Alena Klvaňová, Lucie Hošková, Anton Krištín, Josef Chytil a Gabriela Dobruská

59–63 | Anketa: Proč právě ptáci?

• **5. dubna oslavila ČSO sto let od svého založení.** K jubileu jsme uspořádali slavnostní večer v Národním muzeu a oslavu pro veřejnost v pražském parku Porthheimka a všech ptačích parcích ČSO. V muzeu se konala i tichá aukce, díky které se podařilo získat pro ptačí parky 248 tisíc korun. Děkujeme všem výtvarníkům za darování svých děl děl a všem dražitelům za podporu.

• **ČSO se důrazně postavila proti záměru Ministerstva zemědělství aplikovat jed proti hrabošům Stutox II na povrch půdy, což by přímo ohrozilo volně žijící i domácí zvířata.** Ministerstvo nakonec od záměru upustilo. Nyní ho vyzýváme, aby zrušilo i povolení na vkládání zvýšené dávky jedu do nor hrabošů.

• **Vyšla odborná publikace srovnávající dva programy monitoringu běžných druhů ptáků – starší JPSP a nový LSD.** Ukazuje, že shoda trendů je největší u běžných a polních druhů a roste s delší dobou překryvu obou programů. Čtěte zde: rdcu.be/e2aZP.

• **Skončila třetí sezona programu občanské vědy Rehci v zimě.** Údaje 301 spolupracovníků dokládají, že počty zimujících rehků domácích na začátku zimy oproti loňsku vzrostly, ale mrazivý leden způsobil naopak snížení počtu jedinců v únoru. Ze 602 navštívených malých faunistických čtverců (zhruba 2,8 × 3 km) byl ve 354 pozorován alespoň jeden rehek.

- ↘ Do ptačího parku Kosteliska přibyl býk uherského stepního skotu jménem Tanácsos. Rozšíří stádo, které spásá zdejší pozemky, a zapojí se do chovného programu tohoto ohroženého plemene.
Foto: Ondřej Ryška
- ↔ Na oslavě výročí v pražském parku Porthheimka vystoupila i psovodka Klára Hlubocká s jedním

ze služebních psů ČSO, fenkou Chesapeake Bay retrívra Irbis

Foto: Tereza Valchářová

- † Martin Harper, ředitel BirdLife International, při svém proslovu na slavnostním večeru u příležitosti oslav 100. výročí založení ČSO v Národním muzeu
Foto: Tereza Valchářová

• **Na konferenci Zoologické dny v Českých Budějovicích ČSO tradičně udělila ocenění Zlatý černohlávek.** Nejlepší studentskou přednášku a poster s ornitologickou tematikou letos měly Johanka Bláhová a Dorota Kudělková. Během aukce na podporu ptačího parku Zbudovská blata se na konferenci vybralo 23 tisíc korun. Děkujeme.

• **U příležitosti 100. výročí založení ČSO jsme vydali poštovní známky s ilustracemi Jana Hoška.** Ve spolupráci s Českou mincovnou vznikla také unikátní emise pamětních stříbrných medailí. Obě připomínky významného jubilea zakoupíte na obchod.cso.cz.

• **V ptačím parku Josefovské louky jsme otevřeli dvě nové pozorovatelné, výukový altán a dřevěný povalový chodník.** Návštěvníkům parku, který letos slaví 20. výročí založení, umožní pohodlné poznávání zdejší přírody.

• **Z průzkumu agentury Ipsos vyplývá, že kladný vztah k ptákům má 57 procent lidí v Česku.** Téměř tři čtvrtiny populace vnímají pozorování nebo poslech ptáků jako prospěšné pro psychickou pohodu. Z aktivit ČSO veřejnost nejvíce zná Čapí hnízda a ochranu ptáků před nárazy do skel. Nejoblíbenějším druhem je „sýkorka“, za ní kos černý a čáp bílý.

• **Uspořádali jsme seminář o vyhledávání hnízd polních ptáků pomocí dronů.** Záznam o tom, jak moderní

technologie pomáhají chránit hnízda čejek či motáků lužních, najdete na YouTube [@CSOBirdLife](https://www.youtube.com/@CSOBirdLife).

• **Uveřejnili jsme nový film *Jak hospodařit a zároveň chránit zemědělskou krajinu. Příběhy farmářů.*** Představuje tři sedláky, kteří se snaží skloubit hospodaření s péčí o krajinu. Film je ke zhlédnutí na YouTube [@CSOBirdLife](https://www.youtube.com/@CSOBirdLife).

• **ČSO získala ocenění za mimořádný přínos popularizaci vědy.** Ocenila ji porota 61. ročníku Mezinárodního festivalu populárně-vědeckých filmů Academia Film Olomouc. Cenu za nejlepší český a slovenský film získal dokument Tomáše Elšíka *Při zemi*, v němž účinkuje psovodka ČSO Klára Hlubocká, která se psy vyhledává otrávené dravce a návnady.

• **V Česku byl pravděpodobně poprvé pozorován rorýs šedohnědý (*Apus pallidus*).** Proháněl se 14. května nad pražskou Vltavou. Pokud faunistická komise pozorování potvrdí, český seznam avifauny se rozroste o nový druh.

• **V blízkosti ptačího parku Zbudovská blata jsme zaznamenali tři hnízdní páry břehoušů černoocasých.** Spoluprací s místními hospodáři se jim snažíme zajistit co největší ochranu. Jejich hnízdiště jsme s podporou Nadace ČEZ oplotili elektrickým ohradníkem proti savcím predátorům, kteří spolu se zemědělskou činností představují pro břehouše největší hrozbu.

Zrod ČsOS: co bylo před ním aneb trocha historie nikoho nezabije

Hospoda v samé blízkosti Národního divadla byla vyhlášena nejen pivem a českou kuchyní. Zařízení U Bumbříčka s oblibou vyhledávaly nejrůznější spolky, od pěstitelů kaktusů po notáře, k hodně prozaické činnosti – schůzování. A tak nikoho nepřekvapilo, když se v něm 5. dubna 1926, který tehdy připadal na Velikonoce, sešla parta seriózně vyhlížejících pánů.

Bylo osm let po skončení do té doby nejkrvavějšího válečného běsnění vůbec a Země měla ještě několikrát oběhnout kolem Slunce, než newyorskou burzou a později globální ekonomikou otřese se sevřeností antické tragédie Černý pátek. Mladá republika zažívala nebývalý všestranný rozmach a rozvoj zasáhl i občanskou společnost. Osmnáct mužů zaměřilo do oblíbené restaurace, aby v ní založili Československou ornithologickou společnost (ČsOS).

Za císaře pána a jeho rodiny

Otcové zakladatelé ale nezačínali na zelené louce. Uváženě navázali na výzkum a ochranu ptactva, jež v českých zemích probíhaly nejméně půl století předtím.

Není žádným tajemstvím, že až do poloviny 19. století se na našem území ornitologií zabývali téměř výhradně německy hovořící občané. Za všechny jmenujme alespoň lázeňského lékaře, znalce ptáků a pavouků a autora četných vlastivědných prací Antona Aloise Palliardiho nebo účastníka rakouské expedice do evropské části někdejší Osmanské říše Antona Schwalba, jinak i vynikajícího znalce české avifauny.

Viditelný zlom nastal v 70. a 80. letech 19. století. Tehdy již bylo zřejmé, že středoevropské mocnářství se z dvojdomku vzniklého po rakousko-uherském vyrovnání v roce 1867 na trojdomek, jak doufali naši předci, nerozšíří. Češi proto chtěli dokázat, že si vůbec v ničem nezadají s velkými evropskými národy budujícími moderní státy. Uvedené mohutné vzepětí se nepromítlo jen do hospodářství, podnikání, kultury nebo vědy, ale povzbudilo také občanskou společnost. Jako houby po dešti se po celé zemi vyrojily nejrůznější české spolky: celkem jich bylo příslušnými úřady zapsáno více než 400.

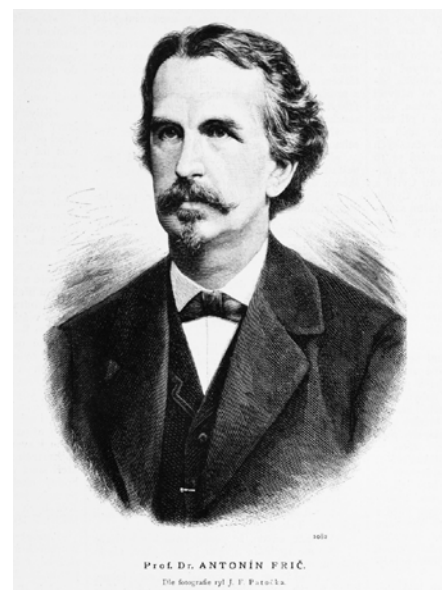
O spolicích a o výzkumu ptactva

Záměrně se neubráním profesionální deformaci a připomenu, že se řada aktivit pod vlasteneckým praporem týkala také

přírodního a krajinného dědictví, byť často oděného v jiném hávu. V případě spolků nešlo až na malé výjimky, jako byl Český spolek na ochranu ptactva v Praze působící již v 70. letech 19. století nebo pozdější Ornithologická společnost pro hájení užitečného ptactva v království Českém (1913), o sdružení striktně zaměřená na ornitologii nebo ochranu ptačí fauny a jejích biotopů, ale obecněji na poznávání přírody a péči o ni. Předmětem jejich činnosti se staly přírodní vědy, vlastivěda, turistika, alpinismus, sadovnictví nebo zvelebování obce včetně sídelní zeleně či krajiny jako celku. Toto úsilí vyvrcholilo v roce 1904 založením Svazu českých spolků okrašlovacích v Království českém, jenž později třikrát změnil název.

K tomu připočteme, že se ve středoevropském prostoru od konce 19. století a zejména na začátku 20. století krok za krokem prosazovala koncepce péče o přírodní památky. Rozpracoval ji hlavně pruský botanik, zabývající se zpočátku zbytky rostlin zalitými v baltském jantaru a později významnou osvětovou a organizační, dnešním jazykem bychom řekli manažerskou činností, Hugo Wilhelm Conwentz; v roce 1913 mohli jeho přednášky navštívit zájemci jak v Praze, tak v Brně.

Současně pokračovalo také poznávání ptactva českých zemí. Zaměřilo se zejména na faunistiku, tedy hledání odpovědi na otázku „Které druhy?“, kdežto otázky „Kolik?“ a „Proč?“ přišly na řadu až o hodně později. Do popředí zájmu ornitologů se v důsledku lidské přirozenosti dostaly taxony, jež můžeme z nejrůznějších příčin nazvat raritami, už tehdy ubývající nebo ohrožené druhy nevyjímaje. Uvedený přístup se mj. odrazil do vytváření často rozsáhlých soukromých sbírek vycpanin a vajec, což by v současnosti, kdy někteří fundamentalističtí obhájci práv zvířat pokládají za týrání i kroužkování, bylo v takovém rozsahu jen stěží myslitelné. Na program ustavující schůze ornitologické sekce Klubu přírodovědeckého

Antonín Jan Frič (1832–1913), český přírodovědec, profesor Univerzity Karlovy a ředitel Národního muzea, šéfredaktor *Vesmíru*. Od dětství se zajímal o ptáky. V letech 1854–1871 vydával dílo *Evropské ptactvo*, ve kterém popsal 451 druhů ptáků. | Zdroj: Wikipedia

v Praze v roce 1892 se kupříkladu dostala přednáška o vycpávání ptáků s praktickými ukázkami.

Přestože se Češi, a to nejen v ornitologii a ochraně přírody, chtěli světu ukázat jako po všech stránkách moderní, silně emancipovaný národ, přední čeští ornitologové uveřejňovali až na malé výjimky svá zjištění určitou dobu jak česky, tak německy. Vysvětlení je nadmíru prosté: mateřština Goetha, Freuda a Einsteina plnila stejnou úlohu jako dnes angličtina. Na mysl máme například všestranného polyhistora a vynikajícího organizátora Antonína Jana ze známé vlastenecké rodiny Fričů, venkovského učitele a uznávaného přírodovědce Karla Kněžourka či Václava Čapka, pracovitého ornitologa, archeologa a řídicího učitele v jedné osobě, jenž se mj. věnoval bionomii kukačky obecné.

A ještě jednu skutečnost nemůžeme v souvislosti s avifaunou říše jednoho z nejdéle panujících mocnářů opomenout. Málo se ví, že skutečný polyhistor a přítom samouk Oto Herman, coby uherský dlouholetý aktivní politik, prosadil, dnes by se řeklo přímo vylobboval, aby se ve školách v Rakousku-Uhersku slavil 1. duben 1900 jako Den ptáků a stromů. Etnicita uvedeného vynikajícího zoologa dobře odráží národnostní situaci v c. a k. soustátí. Tento karpatský Němec se narodil ve slovenském

1 Interiér restaurace U Bumbříčka, oblíbeného místa spolkové činnosti, která se nacházela v secesní budově Pojišťovny Praha na Národní třídě. | archiv ČSoS

- ✓ Karel Kněžourek (1857–1920) v roce 1902 v okně školy ve Starkoči u Časlavi, kde učil. Je autorem *Velkého přírodopisu ptactva I., II.* z let 1910–1912. | Zdroj: Městské muzeum a knihovna Čáslav
- Úryvek z článku Českého spolku na ochranu ptactva v Praze, který měl tehdy 200 členů, z *Národních listů* z 23. 2. 1883. | Zdroj: archiv ČSoS
- 1 Úryvek z článku z *Národních listů* ze dne 30. 5. 1914 poukazuje na velké množství ptáků zabíjených toulavými kočkami a volá po opatření proti „tomuto téměř nesnesitelnému zlořádu“. Bohužel, takové opatření chybí dodnes. | Zdroj: archiv ČSoS

„Zlořád v době hnízdění ptactva. Ornithologické společnosti pro hájení užitečného ptactva dochází obrovské množství stížností na hubení užitečného ptactva potulnými kočkami. Křiklavé případy volají po rychlé a vydatné odpomoci, aby zvláštním úředním nařízením, zejména ve městech, potulné kočky byly schytány. Toulavé kočky, k nimž se nikdo nehlásí, ničí ptactvo v zahrádkách i dvorech městských činžáku soustavně. Co tu padá za oběť těch nejlepších ptáků-pečců a jejich mláďat snadno lze si domyslet, když na př. v jednom bloku zahrádek a dvorků rádílo do nedávna 16 koček. Tyto hyeny požírají vše, nač přijdou a nechrání se ani hnízda vysoko na stromech upravená. Obecenstvo jest proti těmto nejuhlavnějším škůdcům bezmocné a bezbranné, neboť přes to, že zákon ptactvo hájí – přece není tu náležitého opatření proti zhoubnému řádění koček v městech...“

Brezně a pracoval na území dnešního Maďarska, Rumunska a Rakouska. Následně se první duben slaví od roku 1906 jako Mezinárodní den ptactva.

„Jednatelská zpráva konstatuje s potěšením, že úspěch spolkové činnosti v roce minulém u porovnání s nepatrnými prostředky vzbudil i u znalců pravý obdiv. Za nejdůležitější věc lze pokládati zařízení pozorovacích stanic v Rakousku-Uhersku, jež se stalo na pokynutí korunního prince Rudolfa. Na stanicích těch má se pozorovati let ptactva, jeho zvyky, způsob výživy atd., čímž rozluští se mnohá dosud záhadná otázka, jak který pták žije. V Čechách jest pozorovacích stanic přes 200, zásluha to místodržitele bar. Krause, který jako předseda zem. šk. rady nařídil okresním školním radám, aby učitelům uložily za povinnost, by užitečnému ptactvu věnovali všemožnou pozornost i ochranu...“

CEPA v kolébce

Uvedená zkratka nemá nic společného s nástrojem na mlácení obilí, resp. křížáčků. Pochází z angličtiny a překládáme ji jako informování, výchovu a vzdělávání veřejnosti i cílových skupin obyvatelstva a získávání jejich podpory. Dříve jsme této činnosti říkali jednoduše „osvěta“ nebo „environmentální/ekologická výchova“.

Pročítáním denního tisku a časopisů z doby, o níž vypráví tento článek, zjistíme, že milovníci ptactva nezáhaleli ani v této oblasti. „*Majíc na zřeteli užitek, jež ptactvo všem vrstvám společnosti lidské přináší, žádá Ornithologická společnost, aby v době krutých mrazů bylo na ptactvo pamatováno, neboť šetření ptactva užitečné jest příkazem každého člověka,*“ začíná výzva uveřejněná na konci roku 1913 současně ve *Venkovu, Zemědělských*

zprávách, Pražských hospodářských novinách, Hospodáři českoslovanském a Jihočeských listech.

Co se dohodlo U Bumbříčka

Ne všichni, kteří v hospodě na Národní třídě zasedli k nikoli kulatému stolu, se navzájem znali. Přesto se dohodli na všem podstatném. V místech, kde dnes působí Divadlo Viola nebo galerie pražského kroužkovatele Martina Kodla, se tak podařilo ustavit sdružení sjednocující do té doby roztržitěné a bohužel vzájemně nespolupracující aktivity probíhající na různých místech státu, který ještě nevyrostl z dětských střevíčků. Účastníci odsouhlasili složení přípravného výboru, pravidla pro vypracování stanov a v neposlední řadě také zaměření činnosti. ČSoS si tehdy vytkla tři hlavní cíle, jež se neliší od směřování její nástupnické organizace, České společnosti ornitologické. Jde o výzkum avifauny, již zmiňovanou osvětu a o aktivní ochranu ptáků a jejich prostředí, terénní opatření nevyjímaje.

Těm, kdo stáli u kolébky dnes v České republice počtem členů největší nevládní ochranné organizace, je potřeba přičíst ke cti ještě jednu věc. Od samého začátku neusilovali o „skvělou izolaci“, ale naopak o rozmanité zapojení do mezinárodních aktivit. Ale to je již jiný příběh. ▲

.....
Jan Plesník | vystudoval systematickou biologii a ekologii na Přírodovědecké fakultě UK v Praze. V Agentuře ochrany přírody a krajiny ČR se zabývá teoretickými a praktickými otázkami péče o biodiverzitu. Vyučuje na přírodovědeckých fakultách UK v Praze a UP v Olomouci, ČZU Praha a Mendelově univerzitě v Brně.

Milníky a úspěchy v datech 1926–2026

1926–1936 – Jiří Janda
předsedou výboru ČsOS

Historii československé ornitologie tvoří bohatá paleta osobností, událostí, publikací, ochrannářských snah i vlajkových ptačích druhů, které se vrší dekádu za dekádu, takže je nemožné zachytit je všechny na několika stranách. Přinášíme tedy alespoň některé důležité a nezapomenutelné momenty z prvního století ornitologické společnosti v Česku a na Slovensku.

Založení **Československé ornithologické společnosti (ČsOS)** v restauraci U Bumbříčka na Národní třídě 9 v Praze

5. dubna 1926

Josef Jirsík vydává prvú samostatnú prácu o avifaune Slovenska – **Seznam slovenského ptactva**

Založení **Moravského ornitologického spolku (MOS)**

Vznik české **kroužkovací stanice** a zahájení kroužkování kroužky s nápisem N. Museum Praha

Ministerstvo vnitra ČSR schvaluje **první stanovy ČsOS** a 18. 3. probíhá ustavující členská schůze v Praze

Vznikla prvá slovenská rezervácia na ochranu vtáctva na Slovensku, **Ostrov kormoránov**

ČsOS má 94 členů

1926

1927

1928

1929

1932

1934

1936–1945 – Alfred Hoříce
předsedou výboru ČsOS

1946–1955 – Otakar Štěpánek
předsedou výboru ČsOS

1955–1975 – Walter Černý
předsedou výboru ČsOS

První mezinárodní sčítání čápa bílého u nás koordinuje **Karel Plachetka**

1936

ČsOS má 246 členů

1952

1952

1954

1956

1956

Založen první český ornitologický časopis **Sylvia**

Malý ostrov pri Kameničnej sa stal prírodnou rezerváciou kvôli ochrane kolónie chavkošov a volaviek

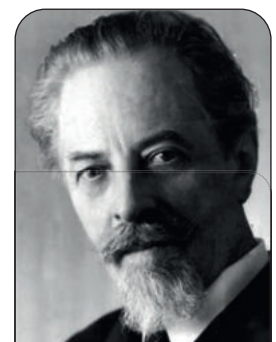
Díky Janu Hanzákovi je zprovozněna terénní **stanice Velký Tisý** pro výzkum vodního ptactva

Otevřena terénní **stanice Blatec** u Dívčic

První československá **ornitologická konference** v Praze

50. léta – Zahájení **programu hnízdních karet** vedeného Karlem Hudcem v Laboratoři pro výzkum obratlovců (dnes Ústavu biologie obratlovců) ČSAV v Brně v úzké spolupráci s ČsOS, který přinesl cenné údaje např. pro „Faunu“

Přijat **první zákon o ochraně přírody**. Na jeho přípravě se významně podílel a shromáždil pro něj podklady i od členů ornitologické společnosti člen ČsOS a prvorepublikový generální konzervátor ochrany přírody **Rudolf Maximovič**.

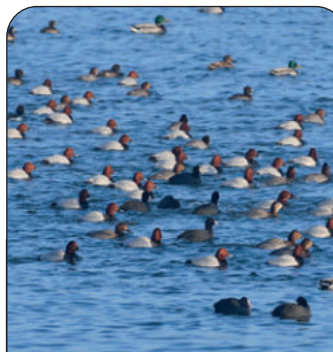
Rudolf Maximovič

1961–1963 – Branislav Matoušek vydává **Faunistický prehľad slovenského vtáctva I. až III.**

1964–1965 – Oskár Ferienc vydáva **Stavovce Slovenska – Vtáky I, II**

Zahájenie pravidelného zimného sčítania vodných ptákov

1973–1977 – Karel Šťastný koordinuje mapovanie hnízdniho rozšírenia ptákov pro prvni atlas

1961–1963

ČsOS má 500 členů

1964–1965

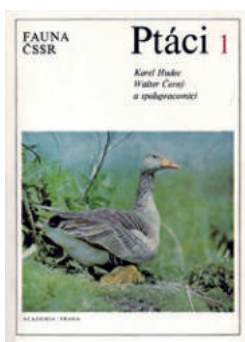
ČsOS má 900 členů

1966

1973

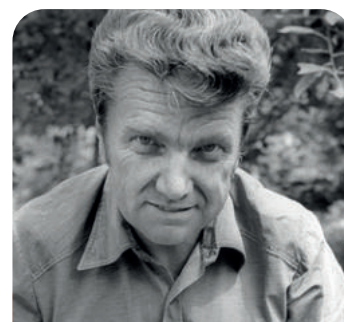
Vyhlasenie ikonickej NPR **Senné** vďaka ornitológovi kňazi Jozefu Voskárovi

1972–1983 – Pod vedením Karla Hudce vychází **Fauna ČSSR**

Zákaz lovu na výrovce a zastavenie vymírání výra veľkého

1975–1996 – Zdeněk Veselovský předsedou výboru ČsOS, od roku 1982 ČSO

1974

Vznik prvniých dvou poboček ČsOS

1975

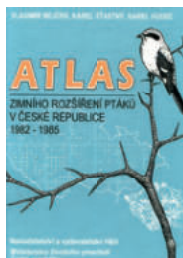
Štefan Danko zakladá **Skupinu pre výskum a ochranu dravých vtákov a sov (SVODAS)**

1975

Začína pravidelné sčítanie a **monitorovanie bocianov bielych** na Slovensku

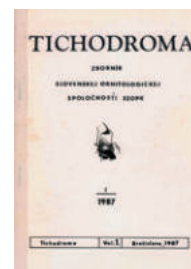
1977

ČsOS se mění na **Českou společnost ornitologickou (ČSO)**

1982–1985 – Mapování zimního výskytu ptáku; roku 1995 vychází na jeho základě **Atlas zimního rozšíření ptáku v ČR**

Vzniká samostatná **Slovenská ornitologická společnost (SOS)**

Prvé vydanie odborného slovenského časopisu **Tichodroma**

1982

Karel Šťastný a Jiří Janda zakládají **Jednotný program sčítání ptáku**

1984

Začátek systematického sledování hnízdění čápa bílého pod vedením Bohumila Rejmana

1985

Vzniká **Faunistická komise ČSO**, která posuzuje a registruje pozorování vzácných druhů ptáku v Česku

1987

Na základě údajů členů ČSO vychází první **Atlas hnízdního rozšíření ptáků v ČSSR 1973–1977**

1987

Vydání **evropského seznamu významných ptačích území (VPÚ)**. V Česku vzniká síť patronátních skupin VPÚ. Tato myšlenka **Jana Hory** se rozšíří do celého světa.

1989

Vyhlášen **první český pták roku** – vlaštovka obecná

1992

Vychází první republikový seznam **Významná ptačí území v Evropě, Československo**

1992

Prvé systematické **Zimné sčítanie vodného vtáctva** na Slovensku

V Liptovskom Mikuláši vzniká **Spoločnosť pre ochranu vtáctva na Slovensku (SOVS)**, predsedom sa stal Alexander Kürthy

1993

Jiří Janda, vedoucí Správy CHKO Třeboňsko, zakládá časopis **Ptačí svět**

1994

Vyšlo prvé číslo časopisu **Vtáčie správy**

Prvé **Sčítanie bežných druhov vtáctva**; od roku 2005 sa vyhodnocujú trendy bežných druhov vtáctva

1994

Pod koordinaci ČSO přechází **program sledování přiletů ptactva**, který u nás od roku 1828 postupně organizovala Česká vlastenecko-hospodářská společnost, Přírodopisný spolek v Brně nebo Český hydrometeorologický ústav. Program spravoval Petr Lumpe, později Peter Adamík.

Vzniká **Slovenská faunistická komisia** pre ornitológiu

1994

1996–2008 – **Karel Šťastný** předsedou výboru ČSO

Uskutočnil sa **1. ornitologický tábor** v národnej prírodnej rezervácii Senianske rybníky

Zahájení dlouhodobé spolupráce ČSO s energetiky (dnes EG.D) na vývoji zabezpečovacích prvků pro **ochranu ptáků na elektrickém vedení**

1997

Založený stacionár Drienovec (okres Košice); stal sa jedným z kľúčových pracovísk pre dlhodobý monitoring hniezdných populácií a migrácie vtákov a zároveň súčasťou medzinárodnej výskumnej siete

ČSO se stává partnerem **BirdLife International**

1998

SOS má 1000 členov

Vzniká program **Volná křídla** zabývající se ptačí kriminalitou, v jehož rámci systematicky sledujeme a dokumentujeme případy pronásledování ptáků

SOS partnerom BirdLife International; výkonným riaditeľom je Rastislav Rybanič

2000

Vychází nový národní seznam **Významná ptačí území v České republice**

Přeřazení množství druhů ptáků, hlavně dravců a sov, z režimu **lovné zvěře v mysliveckém zákoně** pod přísnou ochranu, zejména zásluhou Jana Hory

Na Slovensku vzniká v rámci SOS **samostatná krúžkovacia centrála**

ČSO začíná koordinovat **Celoevropský monitoring běžných druhů ptáků (PECBMS)**, a to díky Petru Voříškovi, který se stal prvním koordinátorem

Vzniká návrh **41 ptačích oblastí soustavy Natura 2000 v ČR**; připravila jej ČSO ve spolupráci s AOPK ČR; do roku 2024 jich bude vyhlášeno 42

Vychádza **Rozšírenie vtákov na Slovensku** (Danko, Darolová, Krištín a kol.)

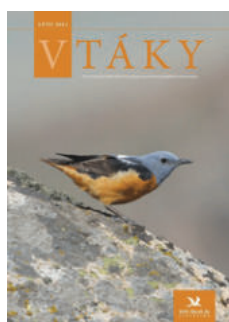
2001

2001

2002

2002

38 navržených ptačích oblastí vládou České republiky

Vychádza **Spravodaj SOVS**, ktorý bol neskôr nahradený časopisom **Vtáčie správy** a v roku 2007 premenovaným na **Vtáky**

Publikácia návrhu sústavy chránených vtáčích území **Vtáčie územia významné z pohľadu Európskej únie**.

Moravský ornitologický spolek se stává **středomoravskou pobočkou ČSO**

SOS vykúpila prvý pozemok na Ostroviku pri Senianskych rybníkoch

Prvýkrát vychádza časopis **Dravce a sovy**

2004

2004

ČSO má 2000 členů

2004

2005

2005

Vychází první barevný **Ptačí svět** se snímkem orla mořského od Jiřího Bohdala na titulu

Založen **první ptačí park Josefovské louky** u Jaroměře ve východních Čechách

Zlúčením SOS a SOVS vo Zvolene vzniká súčasná **Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko**

Uvedení prvých filmů ČSO **Oblasti ptačí a lidské aneb Natura Paradoxa** a **Potřebujeme skřivana?** Jana Hoška a Mariana Poláka

Celostátní ornitologická konference v Mikulově **„Srdcem a rozumem“** zahajuje tradici novodobých pravidelných národních konferencí

2006

2006

2006

2006

Prvé číslo časopisu **(Slovak) Raptor Journal**

2007

Na Slovensku je vyhlásený prvý pták roka 2008 – dážďovník tmavý

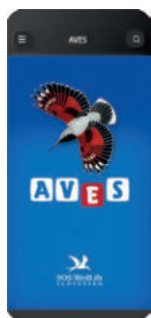
2008

2008–2010 – **Pavel Vašák** predsedou výboru ČSO

2008–2021 – **Štefan Benko** predsedom výboru SOS/ BirdLife Slovensko

Vzniká **Aves – jednotná on-line databáza** pre zber údajov o rozšírení vtáctva po celom Slovensku; dnes má 2,6 mil. údajov

2009

2010–2022 – **Jiří Flousek** predsedou výboru ČSO

od 2010 – **Zdeněk Vermouzek** ředitelem kanceláře ČSO

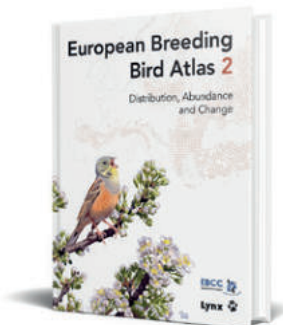
Spuštěna **Faunistická databáze ČSO Avif**, která dnes obsahuje 16 milionů záznamů

2010

2011–2012 – Testování účinnosti **bidel na konzolách typu „pařát“** v terénu; ve spolupráci s AOPK jsme ověřili, že výrazně snižují úhyn ptáků

2011

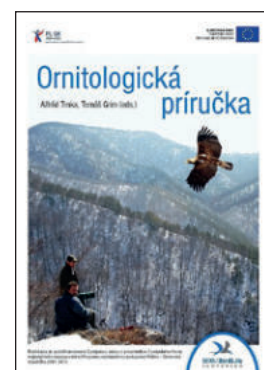

ČSO se stává jedním ze tří koordinačních pracovišť druhého **Evropského atlasu hnízdního rozšíření ptáků (EBBA2)**, který vyjde v roce 2020 a získá cenu časopisu *British Birds* a British Trust for Ornithology za nejlepší ptačí knihu roku

2013

Začínáme zviditelňovat problematiku **nárazů ptáků do skel**; první praktické zabezpečení skleněných ploch na budově MŽP v Praze

2014

Vydanie **Ornitologickej príručky** (Alfréd Trnka & Tomáš Grim)

2014

Vzniká program občanské vědy ČSO **Čapí hnízda**; dnes má přes 1200 dobrovolníků

2014

Začínáme systematicky chránit posledních sto párů **sýčka obecného** před vymizením z Česka

2014

Založena **Psí jednotka ČSO**, která do povědomí lidí dostala problematiku pronásledování ptáků a vytvořila společenskou poptávku po jejím řešení

2017

Zahájení kampaně **Bezpečné zastávky**, která s pomocí veřejnosti hodnotí riziko nárazu ptáků do skel

2018

2018

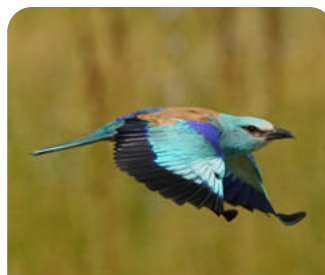
Vzniká **Liniové sčítání druhů (LSD)** využívající současných metodických přístupů a technologií k monitoringu ptačích populací

2018

Ptačí hodinka

První ročník **Ptačí hodinky**, programu občanské vědy pro širokou veřejnost zaměřeného na sčítání ptáků nejen na krmítkách

2019

Vďaka ochrane SOS začína kontinuálne rásť populácia **krakle belasej** (mandelíka hajniho), ktorá na Slovensku prestala hniezdiť v roku 2010; v roku 2025 bolo zaznamenaných 36 úspešných hniezdení

2020

Konala se **1. žakovská ornitologická konference** v Toulcově dvoře v Praze; od té doby mají žáci a studenti možnost představit výsledky své odborné práce každé dva roky

Vzniká webinář **Ornitolog na drátě**, do roku 2025 už má 56 dílů

ČSO má 5000 členů

2020

Vychází zatím poslední, čtvrtý **Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2014–2017**

2021

Začátek **plošné výměny pražských zastávek MHD** s požadavkem na ochranu ptáků

Díky spolupráci psí jednotky ČSO a policie ČR **usvědčen první travič ptáků** v Česku

2021

Z iniciativy Ondřeje Belfína vzniká **Ornitologická akademie ČSO** sdružující mladé zájemce o ornitologii

2021

2021 – Michal Baláž predsedom výboru SOS/BirdLife Slovensko

Ve spolupráci s ČSO je uvedena nová generace zabezpečení sloupů elektrického vedení se šikmými rameny a dosedacím bidlem; nalézá široké uplatnění v síti EG.D; MŽP vydává **metodický pokyn pro ochranu ptáků na elektrických vedeních**

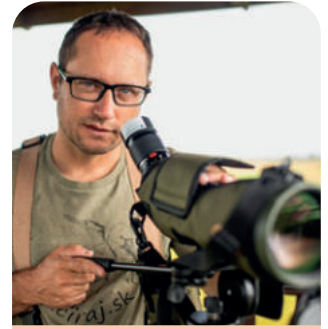
Ochrana rorýsů (zachování hnízdišť či jejich náhrada) se stala standardní podmínkou pro získání podpory při zateplování budov v rámci Nové zelené úsporám

2023–2024 – **Tomáš Bělka** předsedou výboru ČSO

2024 – **Peter Adamík** předsedou výboru ČSO

2024 – **Matej Repel** sa stal riaditeľom SOS/ BirdLife Slovensko

Prvý ročník **Vtáčeť hodinky** na Slovensku

Slávnostné otvorenie zrekonštruovaného **návštevníckeho a výskumného centra, Avescentra** v Sennom

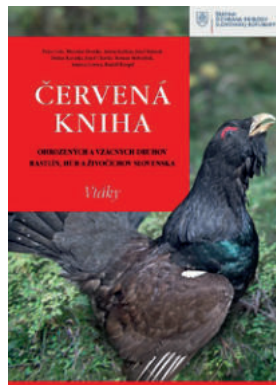
2023

2024

2024

SOS odkúpila Halov močiar na východnom Slovensku – 16,8 ha mokradí, kde zabezpečuje dlhodobú ochranu

Vyšla prvá **Červená kniha vtákov Slovenska**

Vznik podcastu ČSO **Ptačí řeči**

ČSO vykupuje dosud největší pozemky o rozloze 251 hektarů pro již sedmý **ptačí park Strimická výsypka** na Mostecku

ČSO se stala majitelem a provozovatelem e-shopu Zelená domácnost.com, dnes **Obchodu ČSO**

2024

2025

2025

2025

ČSO · Společně pro ptáky a pro lidi. Už 100 let.

STOROČIE ČESKOSLOVENSKEJ ORNITOLÓGIE

V plné síle jsme oslavili 100. výročí

ČSO má 8500 členů

2026

SOS má 1000 členov

Sto let Československé ornithologické společnosti

Jedna z každoročních výprav „garážníků“ (výrobců kroužků) za slavičky. Všichni kroužkovatelé tehdy byli zároveň členy ČsOS. Stojící zleva J. Eichner, manželka O. Kadlece, J. Nevrlá, V. Hájek, J. Toufar, M. Hejda. Sedící zleva J. Formánek (pozdější vedoucí kroužkovací stanice), P. Čtyroký, sl. Nováková, M. Nevrlý, V. Bureš, M. Kadlecová, O. Kadlec (tehdejší vedoucí kroužkovací stanice, v jehož garáži se kroužky vyráběly); 4. 5. 1952 v Polabí u Šnepova | Foto: archiv Miloslava Nevrlého

Během sta let své existence se Československá ornithologická společnost (ČsOS) proměnila z malého odborného spolku v dokonce dvě respektované moderní organizace sdružující dohromady téměř deset tisíc lidí se zájmem o ptáky. Její příběh je příběhem proměn československé ornitologie, ochrany přírody i vztahu lidí k ptákům a krajině.

Ačkoli se ornitologie na našem území systematicky pěstovala už od 17. a 18. století, aktivity byly roztržité a jednotliví ptačoznamci o sobě často ani nevěděli. Potřeba vzájemné komunikace, sdílení zkušeností a spojení sil ve výzkumu a ochraně naší avifauny zavedla 5. dubna 1926 osmnáct vizionářů na pražskou Národní třídu, kde v tehdejší číslu 9 sídlila oblíbená restaurace U Bumbříčka. Sešli se zde věhlasní zoologové, středoškolská profesori, ale i lékař, zahradník nebo známý cestovatel.

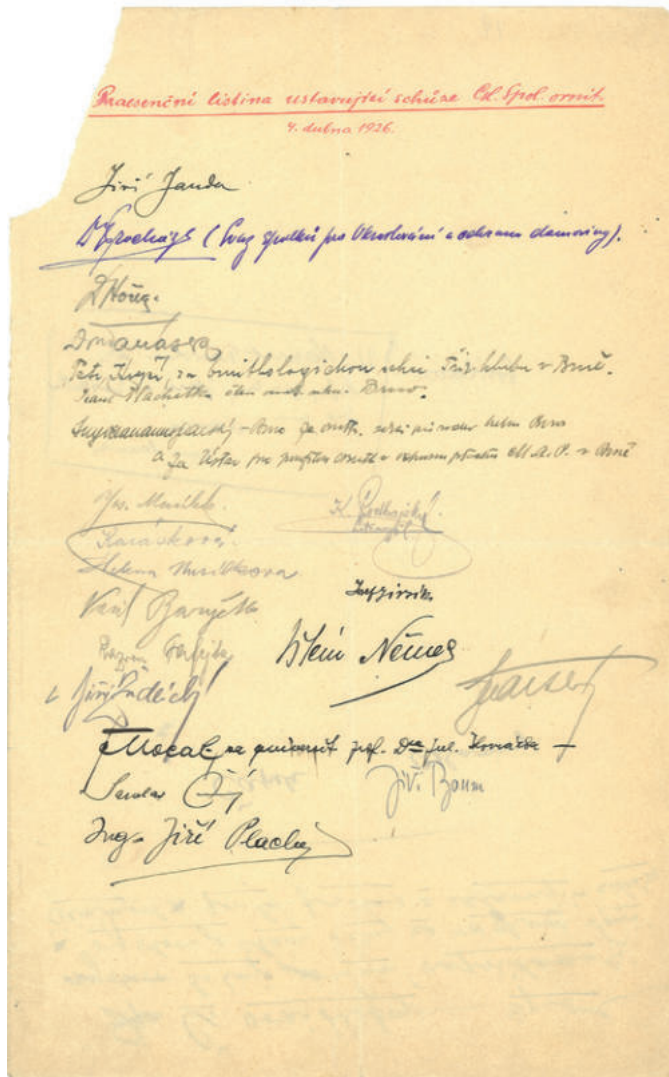
První republika: období vzniku

Předsedou prvního výboru byl zvolen Jiří Janda, později známý jako zakladatel Zoo Praha. Následující dva roky byly věnovány přípravám stanov, které po mnoha potížích schválilo Ministerstvo vnitra ČSR v roce 1928. Ještě téhož roku, 18. března 1928, proběhla v Praze ustavující členská schůze. Na ní byl zvolen definitivní výbor, v čele opět s profesorem Jandou,

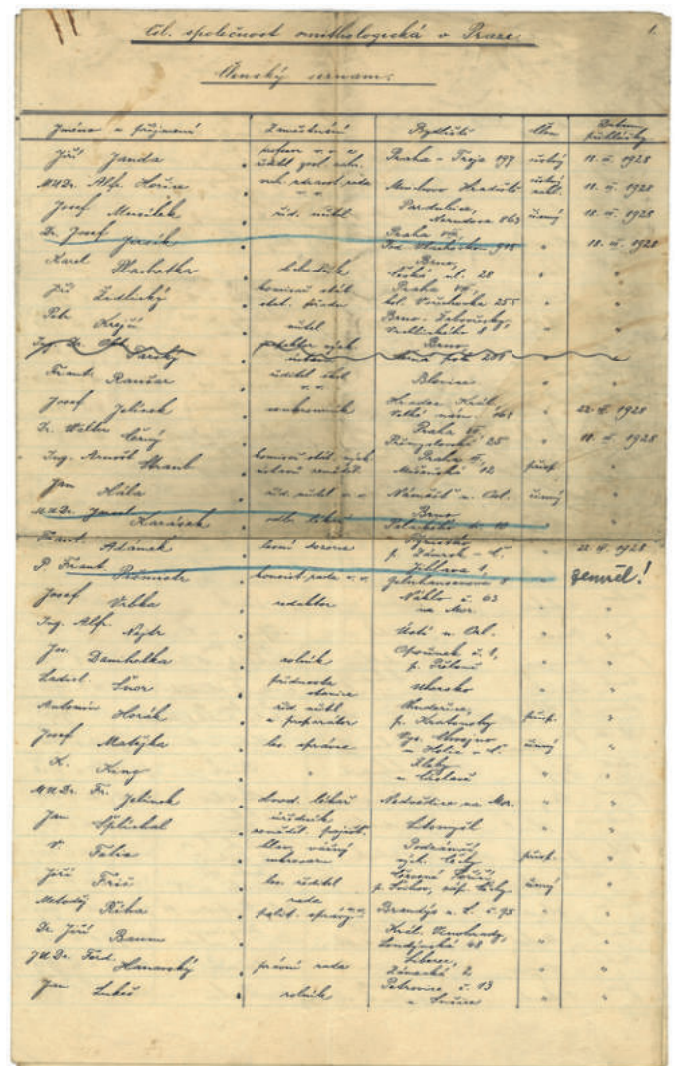
a dále schváleny „Pokyny pro členy ČsOS“. Ty byly zaměřeny převážně na ornitologický výzkum naší země, ovšem důležité byly i dva další pilíře činnosti – ochrana ptáků a osvěta. Což se ostatně dodnes nezměnilo. Atmosféru doby nejlépe přiblíží výňatky z jubilejní desáté výroční zprávy ČsOS, sepsané Josefem Musílkem:

„Počátky naší společnosti dlužno hledati vlastně již v r. 1926, kdy ozvalo se volání několika nadšených jednotlivců, aby všichni čeští ornitologové sdružili se ve spolek, jehož úkolem by byl ornitol. výzkum naší republiky... Výsledkem této snahy byla pak schůze přípravného výboru, svolaná o velikonocích r. 1926 do Prahy. V restauraci ‚U Bumbříčka‘ sešlo se nás pár nadšenců, lehce by nás byl spočítal na prstech obou rukou... Málo jsme se znali osobně, proto s určitým ostychem a nedůvěrou pohlíželi jsme jeden na druhého, ale mnoho plánu, ani nedomýšlených, měli jsme ve svých hlavách. Byly projednány zhruba první návrhy spolkových stanov a pracovního programu. Avšak zvolený prozatímní výbor s předsedou p. prof. Jandou a jednatelem p. prof. Jirsíkem sešel se tu poprvé a naposled. Nastaly u úřadů potíže s konečným zněním stanov, nadšení pomalu vyprchávalo a zdálo se, že celý pokus skončí definitivně nezdarem tak jako všechny podobné akce dříve již několikrát podniknuté.

Avšak jiskerka jednou zanícená přece neuhaslá v popelu 2 leté nečinnosti a tak se stalo, že na jaře r. 1928, tedy právě před

Prezenční listina z 5. dubna 1926 (datum je na dokumentu uvedeno chybně) dokládá, že ustavující schůze Čsl. spol. ornit. se účastnili: středoškolský profesor Jiří Janda, Jan Svatopluk Procházka za Svaz spolků pro okrašlování a ochranu domoviny (zakladatel a první lektor oboru ochrana přírody na pražských univerzitách), lékař a zdravotní rada Alfréd Hoříce, Jaroslav Karásek (podepsána i jeho manželka), středoškolský profesor Petr Krejčí za ornithologickou sekci Přírodovědného klubu v Brně, Karel Plachetka, člen ornithol. sekce, lesní inženýr Oktavián Farský, také za ornithol. sekci a za Ústav pro použití ornithologie a ochranu ptactva Masarykovy akademie práce v Brně, Josef Musílek (podepsána i manželka Helena Musílková), K. Podhajský, důchodník z Litomyšle, zoolog Josef Jirsík, zahradník Rozven Fafejšta, cestovatel Vilem Němec, Jiří Židlický, Jaroslav Černý, cestovatel a zoolog Jiří Baum, Jiří Plachý | Zdroj: archiv ČSO

První členská listina se začala psát na ustavující schůzi po schválení stanov úřady 18. března 1928 | Zdroj: archiv ČSO

10 lety, dospěli jsme k definitivnímu ustavení Čsl. společnosti ornitol. Počátky nebyly však nijak uspokojivé a jistě, že nebyl jsem sám, kdo ve svých očekáváních byl poněkud zklamán. Všichni jsme si představovali, že o naše snahy bude více pochopení ve veřejnosti... Poměry se však čím dál více zlepšily, řady naše pomaličku rostly. Z malého houfku osob, jdoucích věrně za svou myšlenkou, vzniklo na konci prvního roku přece slušné sdružení, čítající 94 členů.“

Meziválečné období obecně přálo vzniku ochrannářských sdružení. V roce 1922 vzniká v Londýně Mezinárodní organizace na ochranu ptactva (ICBP), která se začátkem 90. let přemění v BirdLife International. Československo přistoupilo k ICBP v roce 1925 a v její národní sekci působili představitelé přírodovědných a ochrannářských organizací, po vzniku ČsOS i její zástupci. V předsednictví ČsOS se po Jiřím Jandovi vystřídal další nepřehlédnutelné osobnosti české ornithologie (viz str. 4–5).

Od dopisů k podcastům

Historie ČsOS zrcadlí také proměny komunikace – od členských časopisů a konferencí až po dnešní online svět. Jednou z největších tužeb členů nově založené společnosti bylo vydávat vlastní časopis – tedy platformu pro sdílení informací, ať již pozorování ptáků, výsledků výzkumu, nebo spolkových informací. Ve 20. letech probíhala komunikace prostřednictvím dopisů, osobních setkání a článků v „cizích“ časopisech, většinou ve *Stráži myslivosti*. Jelikož ČsOS dlouho chyběly potřebné finanční prostředky, začal vlastní odborný časopis *Sylvia* vycházet až v roce 1936. Ačkoli se potýkal s problémy a v některých letech vůbec nevycházel (za války, částečně i v 60., 70. a 80. letech), postupně se díky úsilí řady obětavých šéfredaktorů stal důstojným ornithologickým časopisem po stránce obsahové i grafické. Citujme zde úvod k prvnímu číslu *Sylvie* od tehdejšího předsedy ČsOS Alfréda Hoříce:

„Při pevně vůli a cílevědomé snaze členstva mohutní idea společnosti, jež z nepatrných začátků probírá se k úrovni skutečné vědecké činnosti, která však až dosud velmi citelně postrádala svého vlastního časopisu...“

Proto se rozhodla společnost pro vydávání samostatného, s počátku ovšem skrovného, ale přece jen vlastního a účelného

časopisu *Sylvia*, jenž by soustřeďoval všecku vědeckou činnost členstva a vyhovoval nejen po stránce vědecké, ale i po stránce propagační.

Snaže se udržeti krok s cizinou, hodlá časopis dle sil svých sledovati veškeré směry moderní ornithologie a přihlížeti jak k požadavkům všeobecným, tak zvláště i k požadavkům speciální naší československé ornithologie...

Prosíme tedy, aby opravdová snaha Čsl. ornithologické společnosti byla posuzována shovívavě a nový časopis její blahovolně byl podporován.

Kromě *Sylvie* je v současnosti vlajkovou lodí publikační činnosti ČSO populárně naučný časopis *Ptačí svět*, vycházející čtyřikrát ročně, od roku 2006 v barevné podobě. Zmíňme ještě alespoň některé časopisy poboček ČSO – *Zprávy MOS*, jihomoravský *Crex*, východočeský *Panurus* a severomoravský *Acrocephalus*. Mezi lety 1954–2023 vycházely i *Zprávy ČSO*, od roku 2024 nahrazené e-mailovými newslettery.

Pro sdílení informací, udržování vztahů, ale i navazování přátelství byla vždy nepostradatelná osobní setkání, což našťastí platí stále. V první řadě to jsou členské schůze ČsOS a později i jejich poboček. Neopomeňme ani vědecké ornithologické konference – ta první, pořádaná v roce 1956 k třicetiletému výročí založení ČsOS, byla výjimečnou událostí, které se účastnily špičky československé ornithologie i zahraniční odborníci, například prof. Erwin Stresemann z Humboldtovy univerzity v Berlíně.

Mezi pravidelné konference, na kterých se podílela ČsOS, patřily v 80. letech ty v Přerově pořádané Moravskou ornithologickou stanicí (dnes ORNIS) a Moravským ornithologickým spolkem (dnes středomoravskou pobočkou ČSO). Oblíbené byly zvláště v 80. a 90. letech konference Dravci a sovy, organizované Skupinou pro výzkum dravců a sov. Od roku 2006 pořádá ČSO každých pět let celostátní ornithologickou konferenci s účastí několika set osob včetně zahraničních návštěvníků. Menší, ale odborně zajímavé konference pořádají i některé pobočky, zejména východočeská a jihočeská.

Členové se samozřejmě vždy scházeli i v terénu, na velmi oblíbených zahraničních i domácích exkurzích pořádaných již od 50. let, na ornithologických vycházkách, mapovacích, odchytových nebo ochranářských akcích, kterých v průběhu let přibývalo.

V roce 2021 vzniklo uskupení, kde se mohou potkávat a odborně růst příslušníci nové generace ornithologů – Ornithologická akademie. Ta propojuje zájemce o ptáky z celého Česka a pomáhá jim získávat zkušenosti, kontakty i odvahu pustit se do vlastních aktivit. Akademie vznikla z iniciativy člena Ondřeje Belfína a postupně se proměnila v živou pracovní skupinu ČSO, kterou mladí ornithologové dobrovolně organizují pro své vrstevníky. Její účastníci se setkávají na terénních výjezdech, odborných seminářích i online setkáních. Za šest let se do akademie zapojilo přes sto mladých lidí, již nyní inspirují další včetně kolegů ze Slovenska, kteří založili podobnou skupinu.

Přibližně od konce 90. let nastává i v ČSO zcela nová éra online komunikace. Vzniká web ČSO, zahrnující i mnohé samostatné weby jako např. Karbofuran.cz věnovaný problematice trávení volně žijících zvířat nebo Ptačí hodinka, web největšího programu občanské vědy v Česku. ČSO začala úspěšně

Expozice Moravského ornithologického spolku na Středomoravské výstavě od 20. 6. do 16. 8. 1936. Díky výborným přesvědčovací schopnostem Františka Gintera nebyl výnos asi 40 000 Kč z výstavy věnován na stavbu „bezzvýznamné“ silnice, ale na novou ornithologickou stanicí v Přerově. | Foto: Archiv MOS

Legitimace tehdejší České ornithologické společnosti z roku 1938 | Zdroj: archiv ČSO

Oběd po schůzi ČsOS v Letenském zámku (Belvederu) v druhé polovině 40. let 20. století. Vzadu první zleva hrabě Bedřich Karel Kinský, jeden z tehdejších neaktivnějších kroužkovatelů; třetí zleva s brýlemi JUDr. František Oblhidal (autor *Ornithologické příručky* z roku 1977); pátý zleva s brýlemi Ing. Otta Kadlec, vedoucí kroužkovací stanice; vedle něj Ing. Zdeněk Klůz, člen výboru ČsOS a kroužkovatel; vedle něj s plnovousem MUDr. Josef Nohel | Foto: archiv Kroužkovací stanice NM

komunikovat i na sociálních sítích, na Facebooku, Instagramu, LinkedInu a YouTube. Doslova přelomovým okamžikem bylo v roce 2010 spuštění faunistické databáze Avif, která dnes obsahuje téměř 16 milionů záznamů pozorování ptáků, spravuje i data Kroužkovací stanice Národního muzea a používají ji tisíce uživatelů. Avif je tak dnes nejdůležitějším datovým zdrojem o avifauně Česka. Je také součástí evropského programu sdružujícího faunistické portály na našem kontinentu, tzv. EuroBirdPortal.

† Zleva: tehdejší předseda ČsOS Walter Černý, prof. Erwin Stresemann a prof. Georgij P. Dementěv před stanicí Velký Tisý při exkurzi po ornitologické konferenci v roce 1956 | Foto: archiv ČSO

∨ Pozorování ptáků se v 50. letech 20. století věnovali především muži

| Foto: archiv Kroužkovací stanice NM

→ Ptáky ale pozorovaly také ženy všech věkových kategorií | Foto: archiv ČSO

Nové technologie přinesly i nové možnosti, a tak ČSO začala natáčet i svá vlastní videa a dokumentární filmy, které jsou k dispozici na jejím YouTube kanále – jmenujme alespoň *Oblasti ptačí a lidské aneb Natura Paradoxa* a *Potřebujeme skřivana?* (oba 2006) od Jana Hoška a Mariana Poláka nebo film o naší nejhroženější sově *Slyšet sýčka* (2020) z dílny Jana Hoška, Jiřího Petra a Mariana Poláka.

Během pandemie koronaviru v letech 2020–2021, kdy bylo omezeno pořádání akcí pro veřejnost, zareagovala ČSO spuštěním série webinářů Ornitolog na drátě, které široké veřejnosti představují nejruznější ornitologická témata. V roce 2025 jsme navázali podcastem Ptačí řeči, který najdete na podcastových platformách a na YouTube ČSO (kde je stále ke zhlédnutí i všech 56 dílů Ornitologa na drátě).

Z historie kroužkování

Vraťme se ale do období první republiky. Dalším ze snů zakládajících členů ČsOS byla koordinace kroužkování ptáků. Tato činnost má u nás dlouholetou tradici. Již v roce 1910, pouhý rok poté, kdy v Evropě vznikly první kroužkovací centrály v Anglii a v Německu, použil na našem území poprvé lesmistr Kurt Loos kroužky maďarské provenience v Liběchově u Mělníka. O čtyři roky později tam zřídil kroužkovací stanici pod hlavičkou německého přírodovědného spolku Lotos, působícího na našem území mezi lety 1848–1938.

V roce 1934 začala vlastní kroužkovací činnost rozvíjet i ČsOS. Pod vedením Josefa Jirsíka vznikla kroužkovací stanice, která už tehdy měla úzký vztah k Přírodovědeckému oddělení Národního muzea. Proto také české kroužky nesou nápis N. MUSEUM PRAHA (pouze za okupace musel být nápis změněn na ZOO PRAHA BOHEMIA). V roce 1936 se výroby kroužků ujal Otta Kadlec a záhy převzal i vedení kroužkovací stanice. Vše vykonával coby dobrovolník dlouhých 28 let – do roku 1964 –, což nemělo v Evropě obdoby.

Představitelé československé zoologie tehdy usilovali o to, aby kroužkovací stanice byla profesionálním vědeckým pracovištěm, podobně jako jinde v Evropě. Snaha byla korunována úspěchem v roce 1964, kdy se stanice stala součástí zoologického oddělení Národního muzea v Praze. V letech 1964–2001 byl jejím vedoucím Jiří Formánek, od roku 2002 jím je Jaroslav Cepák. V roce 2002, po vzniku samostatné slovenské kroužkovací stanice, bylo ukončeno používání kroužků N. MUSEUM PRAHA na Slovensku. V současné době je kroužkovací stanice samostatným oddělením Přírodovědeckého muzea Národního muzea a sídlí v Praze-Hostivaři.

Doba válečná a poválečná

Druhá světová válka spolkovou činnost výrazně omezila. Po ustavení Slovenského štátu se změnil název na Česká ornithologická společnost, přestala vycházet *Sylvia* i *Kroužkovací zprávy*. Několik ornitologů zahynulo v koncentračním táboře či na popravisti (viz str. 44–45).

Po skončení války byla činnost společnosti obnovena a již v roce 1952 dochází k vybudování první terénní stanice pro výzkum vodních ptáků u rybníka Velký Tisý. Z iniciativy členů ČsOS, především Jana Hanzáka, byla lokalita roku 1957 vyhlášena státní přírodní rezervací Velký a Malý Tisý. V roce 1954 byla uvedena do provozu i terénní stanice Blatec – Dívčice.

V ulici Ve Smečkách 1 byly zřízeny spolková místnost a kancelář, kde se nacházela i rozrůstající se ornitologická knihovna. V roce 1955 byl coby správce knihovny a kanceláře přijat první zaměstnanec společnosti Ladislav Novák. Postupně se podařilo obnovit i vydávání periodik, byť nepravidelné.

Léta 50. i 60. byla však pro ČsOS problematická, spolková činnost vážla kvůli finančním i personálním problémům, dokonce přechodně ustalo i vydávání *Sylvie*. Pozornost se soustředila na kroužkování a terénní výzkumy. Koncem 60. let činnost oživila i nově vzniklá ochránářská sekce se sídlem na Slovensku. Také řady zájemců o členství se dále rozšiřovaly, ČsOS již měla přes 900 členů.

Činnost společnosti postupně vzkvétala, především prostřednictvím celostátních akcí, často provázaných s projekty mezinárodního charakteru. Nejedléjší tradici má Mezinárodní sčítání vodních ptáků (po prvních pokusech ve 40. a 50. letech pravidelně od roku 1965), Jednotný program sčítání ptáků (1982–2024) a zejména mapování hnízdního rozšíření ptáků, které se poprvé uskutečnilo v letech 1973–1977 a dalo vzniknout zásadním dílům československé a později české ornitologie – atlasům hnízdního rozšíření ptáků (zatím vyšly čtyři). V roce 1995 vznikl i dosud jediný Atlas zimního rozšíření ptáků v ČR 1982–1985. Klíčovou osobností spojenou se vznikem sčítání běžných druhů ptáků i atlasů rozšíření je Karel Šťastný, dlouholetý jednatel a později předseda ČSO. Členové se v průběhu let podíleli na sběru dat i pro řadu regionálních či městských atlasů hnízdního rozšíření ptáků.

70. léta znamenala velké posílení činnosti i na regionální úrovni – začaly vznikat pobočky (viz str. 39–43). V roce 2005 přistoupil k ČSO Moravský ornitologický spolek (MOS), čímž bylo dovršeno sjednocení spolkové ornitologie v Česku. MOS, založený v roce 1932, je druhým nejstarším a nejvýznamnějším ornitologickým spolkem u nás s širokým záběrem činnosti a pestrou historií (viz *Ptačí svět* 3/2022).

Postupně z iniciativy členů vznikaly – a občas i zanikaly – dobrovolné pracovní skupiny ČSO, zaměřené na výzkum či ochranu určitých druhů nebo území. Nejstarší je Skupina pro ochranu a výzkum dravců a sov ČSO, jejíž historie se začala psát už v roce 1975 (viz *Ptačí svět* 4/2024). Stejně stará je i Oblastní ornitologická sekce při správě KRNP, která se formálně pracovní skupinou ČSO stala ovšem až nedávno. Dlouhodobě existují a různě aktivní jsou i Skupina pro výzkum a ochranu bahňáků nebo Pracovní skupina ČSO pro výzkum a ochranu chřástala polního.

„Rozloučení“ se slovenskými přáteli

Začátkem 80. let se ČsOS začala potýkat s mnoha problémy nejen finančními, ale zejména administrativními. Normalizační úřady tlačily na oficiální registraci v socialistických strukturách, což vedlo dokonce k diskusím o možnosti začlenění pod Akademii věd či do tehdy nově vzniklého Českého svazu ochránců přírody. Situaci se podařilo vyřešit v roce 1982 samostatnou

Od roku 2003 do roku 2018 pořádala kancelář ČSO ornitologické plesy v Kulturním domě Barikádníků zvaném Barča v pražských Strašnicích; Ondřej Sedláček, dnešní člen výboru, Lucie Hošková, tehdejší tajemnice ČSO, a tehdejší předseda Karel Šťastný | Foto: archiv ČSO

registrací pod českým Ministerstvem kultury, což ovšem znamenalo konec celorepublikového působení a také přejmenování na Českou společnost ornitologickou (název Česká ornitologická společnost nebyl tehdejšími úřady akceptován, neboť zkratka ČOS příliš připomínala zakázanou Českou obec sokolskou). Přesto všechno nebyla ČSO nikdy součástí Národní fronty. Ačkoli slovenští občané mohli být nadále členy ČSO, není překvapením, že v roce 1985 vznikla na Slovensku samostatná Slovenská ornitologická spoločnosť. Snad ani netřeba dodávat, že mezi českými a slovenskými ornitology panují přátelské vztahy a spolupráce pokračuje dodnes.

Otevření se světu

Konec 80. let byl ve znamení nástupu intenzivnější činnosti i v mezinárodním měřítku. V roce 1987 odstartoval jeden z nejdůležitějších mezinárodních programů Významná ptačí území (Important Bird Areas, IBA) organizovaný Mezinárodní organizací na ochranu ptactva (ICBP). V české sekci ICBP již v té době dominovali členové tehdejšího výboru ČSO (Zdeněk Veselovský, dlouholetý předseda ČSO, Karel Hudec, hlavní autor legendární Fauny ČSSR a ČR, či Jan Hora, mimo jiné autor celosvětově přebírané myšlenky patronátních skupin významných ptačích území). A tak není divu, že se důležitého úkolu zmapovat významná ptačí území v Československu zhostili právě členové ČSO pod vedením Jana Hory. V roce 1989 vydalo ICBP ve spolupráci s International Waterfowl

Členská exkurze ČSO na Pálavu v roce 2003; vlevo Martin Kupka, držitel Ceny ČSO za spoluúčast na přípravě EBBA2 | Foto: archiv ČSO

Vítání ptačího zpěvu v Tovačově, ukazuje Zdeněk Vermouzek, za ním Jiří Šafránek, člen výboru Moravského ornitologického spolku; duben 2008 | Foto: Daniel Mazáč

and Wetlands Research Bureau (IWRB – dnes Wetlands International) zásadní knihu *Important Bird Areas in Europe* s popisem 2444 významných ptačích území ze 32 evropských zemí, včetně 29 území z bývalého Československa (13 českých a 16 slovenských).

Politické změny po roce 1989 znamenaly šanci na rozvoj ČSO a zejména možnost intenzivnější mezinárodní spolupráce. V roce 1993 dochází ke změně ICBP na BirdLife International, celosvětovou organizaci se zcela novou strukturou. Každou zemi reprezentuje jeden partner, nevládní členská organizace zabývající se ochranou ptactva. V roce 1994 přistupuje Česká společnost ornitologická k BirdLife International jako jeho výhradní český zástupce a po čtyřech letech se stává plnoprávným partnerem. Práce ČSO se profesionalizovala, především díky rozvojovým projektům, majícím za úkol pomoci vybudovat nezávislé a soběstačné nevládní organizace. Přibližně od začátku nového století postupně stoupá počet placených zaměstnanců kanceláře a ruku v ruce s tím se rozšiřuje záběr činnosti. Významnou roli v tomto procesu sehrála myšlenková i materiální podpora BirdLife International i jednotlivých partnerů.

Stále větší pozornost začala být věnována práci s veřejností a ČSO se otevřela i laikům. Mezi nejvýznamnější akce pro ně patří Vítání ptačího zpěvu, jarní cyklus vycházek za ptáky

pořádaný od roku 1992 a uskutečňovaný díky dobrovolným organizátorům každoročně na přibližně 150 místech po celém Česku. Podobně nepřehlédnutelnou akcí je podzimní Festival ptactva, při kterém se o jediném víkendu v celé Evropě schází několik desítek tisíc pozorovatelů ptáků a jehož mezinárodní koordinaci zajišťuje Slovenská ornitologická společnost. Postupně přibýly i zimní vycházky u příležitosti Světového dne mokřadů. Dnes ČSO pořádá okolo 300 akcí pro veřejnost ročně. Popularitu a mediální pozornost si získává i kampaň Pták roku, pořádaná již od roku 1992 (viz str. 30–34). Z dalších propagačně-výchovných akcí zmiňme alespoň netradičně pojatou výstavu Pašovaná radost v Národním muzeu, která se v roce 2002 věnovala problematice nelegálního obchodu se zvířaty, putovní výstavu o významných ptačích územích a soustavě Natura 2000, která na začátku tisíciletí kolovala po Česku, putovní výstavu Čápi 2014, jež představila díla ze stejnojmenné fotografické soutěže, a letošní výstavu o historii ČSO Pod křídly černohlávka, pořádanou Ornitologickou stanicí Muzea Komenského (ORNIS) v Přerově.

V roce 2014 vznikl program Čápi hnízda, do nějž se loni zapojil rekordní počet 1262 dobrovolných spolupracovníků. Navazujeme tak na systematický sběr dat o hnízdění čápů pod vedením litomyšlského ornitologa Bohumila Rejmana. Do mezinárodního sčítání čápů se ostatně ČSO zapojovala hned od jeho začátku v roce 1934, kdy se ho zúčastnili například i četníci z Brna a Bratislavy.

V ČSO si uvědomujeme důležitost podpory budoucích generací, a tak se soustřeďujeme i na systematické ornitologické vzdělávání a výchovu. Možnost poznávat ptáky a přírodu však nabízíme všem – od dětí až po seniory. Vzdělávací programy tvoří pomyslnou „cestu ornitologa“, která může začít prvním dětským zážitkem v přírodě a pokračovat až k monitoringu ptáků nebo ochrannářské práci v terénu. Pořádáme rodinné pobyty i víkendové akce a podporujeme studentské projekty. Díky kurzům určování ptáků se do výzkumu každoročně zapojují stovky lidí. Společným cílem těchto aktivit je nejen předávání znalostí a terénních dovedností, ale také budování vztahu k přírodě a motivace k aktivní ochraně ptáků.

Odbornost nade vše

ČSoS (a později ČSO) byla a je odbornou organizací a výzkum je od prvních let důležitou součástí činnosti. Zajišťuje cenná data, klíčová například při plánování ochrannářských opatření, vytváření právních předpisů či při navrhování chráněných území. Své poznatky se snažíme stavět na vědecké interpretaci dat, což mimo jiné zvyšuje důvěryhodnost organizace a jejích výsledků.

Velkou výzvou byla pro ČSO příprava České republiky na vstup do Evropské unie. V rámci programu BirdLife International „Rozšiřování EU“ ČSO pod vedením Jana Hory významně pomáhala zavedení evropské Směrnice o ptácích do českých zákonů, vytvoření a propagaci agroenvironmentální politiky či vytvoření sítě Natura 2000. Konečný návrh 41 ptačích oblastí soustavy Natura 2000, který ČSO připravila v roce 2002 na podkladě údajů o významných ptačích územích ve spolupráci s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR, patří mezi nejvýznamnější počiny ČSO propojující výzkumnou a ochrannářskou činnost.

Zcela zásadními zdroji dat o ptácích se staly dlouhodobé programy sčítání běžných druhů ptáků, na již zmíněný JPSP (1982–2024) navazuje od roku 2018 Liniové sčítání druhů (LSD), které využívá současné metodické přístupy a technologické možnosti. Jedná se o klasický příklad občanské vědy, při níž se široká veřejnost podílí na sběru dat a jejíž průkopnicí v Česku je právě ČSO. Tuto roli stvrdila v roce 2019 prvním ročníkem Ptáčí hodinky – sčítání ptáků (nejen) na krmítkách. Tento program se těší nebyvalému zájmu veřejnosti i médií – posledního ročníku v lednu 2026 se zúčastnilo téměř čtyřicet tisíc lidí!

Na mezinárodní scéně stoupla prestiž ČSO zapojením do Celoevropského monitoringu běžných druhů ptáků, jehož koordinací byl v roce 2002 pověřen Petr Voříšek. Nastavil a 17 let vedl tento zásadní program, který dodnes přináší údaje o změnách početnosti běžných druhů ptáků v Evropě. Data z programu, který dnes řídí oddělení monitoringu a výzkumu ČSO, slouží jako podklad pro každoročně aktualizované indikátory stavu životního prostředí v EU, pro vědecké publikace či při lobování za celoevropskou ochranu ptáků a jejich prostředí. V letech 2010–2020 se pak ČSO, jako jedno ze tří koordináčních pracovišť, podílela na přípravě druhého Evropského atlasu hnízdního rozšíření ptáků – zásadního díla o výskytu ptáků v Evropě.

Ochrana ptáků

Z pestré ochranné činnosti ČSO je třeba na prvním místě zmínit dlouhodobý boj proti pronásledování ptáků. V první polovině 20. století se společnost věnovala zásahům proti čížbařům a pytlákům a už ve 30. letech pod vedením Rudolfa Maximoviče, generálního konzervátora ochrany přírody a člena ČsOS, shromažďovala podklady pro zákonnou ochranu ptáků, později využitě při přípravě prvního zákona o ochraně přírody z roku 1956. Na něj navázalo další úsilí o ochranu dravců, které v roce 1975 vedlo k zákazu lovu na výrovce a pomohlo návratu dřívě téměř vyhubeného výra velkého. Soustředěné úsilí členů ČSO vedlo v roce 2001 k přeřazení množství druhů ptáků, zejména dravců a sov, z režimu lovné zvěře v mysliveckém zákoně pod přísnou ochranu. Dosud posledním obdobným úspěchem bylo roku 2025 vyřazení poláka velkého, poláka chocholačky a lysky černé ze seznamu lovné zvěře, k čemuž nepochybně přispěla i ochranná-osvětová kampaň Pták roku 2023 – polák velký. Od roku 2017 má ČSO terénní psí jednotku zaměřenou na vyhledávání otrávených návnad a uhynulých zvířat a na následnou spolupráci s policií. Její úsilí bylo již korunováno dopadením a odsouzením tří travičů volně žijících živočichů.

Neméně důležitá je ochrana ptáků zemědělské krajiny, dnes jednoho z nejhroženějších prostředí vůbec. ČSO se věnuje ochraně druhů, jako jsou sýček obecný, chrástal polní, moták lužní nebo luční a polní bahňáci, a zároveň prosazuje systémová opatření – od spolupráce s farmáři po nastavení dotačních programů tak, aby umožňovaly šetrné hospodaření. Významnou roli přitom hraje aktivita členů a podporovatelů ČSO, jak při dohledávání a ochraně konkrétních hnízd, tak například při letošní úspěšné kampani proti rozhazování jedů proti hrabošům na povrch půdy.

Dlouhodobě se ČSO věnuje také ochraně synantropních ptáků a řešení konfliktů mezi lidmi a ptáky. Mezi významné úspěchy patří prosazení ochrany rorýsích hnízdišť do podmínek

Představení třetího *Atlasu hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003* na ornitologické konferenci v Mikulově s podtitulem „Srdcem a rozumem“ v roce 2006; zleva Karel Štastný, hlavní autor atlasu, Karel Hudec a Vladimír Bejček, spoluautoři, Barbora Kaminiecká, členka výboru ČSO, a Lukáš Viktora, tehdejší tajemník kanceláře ČSO | Foto: archiv ČSO

Diskusní panel o historii ornitologie na konferenci k 90 letům ČSO „Každý pták se počítá“, která se konala v roce 2016 v Mikulově; zleva Petr Voříšek, tehdejší koordinátor Celoevropského monitoringu, ornitolog Anton Křištín, tehdejší předseda ČSO Jiří Flousek a Jaroslav Škopek, bývalý dlouholetý pracovník kroužkovací stanice

| Foto: Alena Klvaňová

Na oslavách 100. výročí založení ČSO v pražském parku Portheimka jsme naživo natáčeli podcast Ptáčí řeči se zpěvákem Danem Bártou, který práci ČSO dlouhodobě podporuje; vlevo Zdeněk Vermouzek, vpravo Alena Klvaňová v roli moderátorky

| Foto: Tereza Valchářová

programu Nová zelená úsporám nebo popularizace problematiky kolizí ptáků se skleněnými plochami a jejich zabezpečování. Díky tomu se podařilo zabezpečit například řadu škol, protihlukových stěn nebo pavilonů v zoologických zahradách v Praze, Ostravě nebo Olomouci. V Praze se dokonce podařilo zavést systémové opatření, aby byly všechny zastávky MHD bezpečné pro ptáky. ČSO spolupracuje také s energetickými společnostmi na ochraně ptáků před úrazy na elektrickém vedení.

Velkým milníkem se stalo založení prvního ptačího parku Josefovské louky v roce 2006. Cílem bylo, kromě obnovy mokřadního prostředí a jeho zpřístupnění veřejnosti, vyzkoušet v Česku nový koncept soukromoprávní ochrany přírody. Úspěch Josefovských luk vedl k postupnému vzniku dalších ptačích parků – Mnišských luk, Kostelisek, Malé Lipové, Zbudovských blat, Ržů a Strimické výsypky. Díky stále většímu zájmu veřejnosti, promítajícímu se i v dárcovské podpoře, ČSO dosud vykoupila více než 400 hektarů pozemků, kde úspěšně obnovuje přírodu a chrání vzácné i běžné druhy ptáků a dalších živočichů i rostlin.

Pod vedením Jiřího Flouska, předsedy výboru ČSO v letech 2010–2022, a ředitele kanceláře Zdeňka Vermouzka (od roku 2010 dosud) se ČSO stala nejen největší nevládní organizací na ochranu přírody v Česku, ale také ekonomicky silnou organizací vyhledávanou zájemci o ptactvo, respektovanou veřejností a úřady. A hlavně více a více přispívající k poznání a praktické ochraně ptáků.

Členská základna ČSO před sto lety a dnes

Na začátku 20. století se pozorování ptáků zapisovala pouze do notesů, členové si čile vyměňovali dopisy a do terénu se chodilo v obleku. Ženy byly v ČsOS zcela výjimečné. Vůbec první členkou se roku 1936 stala odborná učitelka Karla Totušková z Jimramova. Mezi výstroj prvorepublikového ornitologa patřila puška – střílení ptáků pro vědecké účely bylo běžné, mimo jiné i proto, že je bylo potřeba řádně popsat a také se tímto způsobem doplňovaly sbírky preparovaných ptáků. Jedny z nejceněnějších sbírek vytvořili Alfred Hoříce, druhý předseda ČsOS, a Karel Plachetka, oba zakládající členové ČsOS. Část svých sbírek na sklonku života věnovali Národnímu muzeu.

Díky rychle se vyvíjející technice, zejména optické a akustické, se později ornitologie přesunula od preparování k pozorování. Členové ČSO se tak mohli zaměřit i na výzkum chování, nároky na prostředí či početnost populací. Dnes pracujeme s online databázemi, používáme GPS lokátory, mobilní aplikace, fotopasti nebo infrakamery. Do terénu si často bereme funkční oblečení a místo pušky fotoaparát, kameru nebo nahrávací zařízení. A ženy tvoří více než 50 % členské základny ČSO, pracují na důležitých postech v kanceláři a jsou členkami výboru.

Velkým vývojem prošla i početnost členské základny. V roce 1928, tedy v prvním aktivním roce činnosti, měla ČsOS 94 členů. Až v 70. letech prolomil počet členů tisícovku. Stále platilo, že byla značně uzavřenou odbornou organizací – ještě začátkem 90. let měl zájemce o členství povinnost doložit doporučení od dvou stávajících členů. Velký vliv na nárůst počtu členů mělo otevření se široké veřejnosti po vstupu do BirdLife International a podpora západních partnerů, především nizozemského Vogelbescherming, který zprostředkoval znalosti a postupy pro efektivní nábor a péči o členy. Díky této podpoře se pracovníci kanceláře naučili dovednostem

z oblastí managementu, projektového řízení nebo komunikace a fundraisingu. Právě zásluhou intenzivní komunikace a osvěty přesáhl v roce 2004 počet členů dva tisíce. Opravdový boom však nastal až po spuštění Ptačí hodinky v roce 2019. Ani pandemie koronaviru v letech 2020–2021 neznamenal útlum, ba naopak – lidé získali více volného času, který často trávili na venkově, ale i ti ve městech vyhledávali možnosti, jak přírodu více poznávat a chránit, a tak počet členů v roce 2020 dosáhl 5000. Dnes má ČSO přes 8500 členů a stále jich přibývá.

Komunitu kolem ČSO ale netvoří jen členové. Další tisíce lidí ji podporují, ať již dobrovolnictvím, nebo darem, a to včetně pořizování závětí. Lidé čtou zprávy a publikace, sledují ČSO na sociálních sítích a účastní se akcí. Spolková ornitologie je otevřená veřejnosti. Doporučení ke členství jsou dávnou minulostí. ČSO je tu pro laiky, kteří se s dychtivostí učí poznávat ptáky, i pro profesionály. Ostatně nikdy v historii neměla ČSO tolik odborných výstupů jako v současnosti. Sběr dat o ptáčích členech je ve stoleté historii spolku jednou z nejzásadnějších aktivit, umožnil vznik základní ornitologické literatury a zcela jistě platí, že bez členů by stav poznání ptactva v Česku a na Slovensku nebyl zdaleka na dnešní úrovni.

Za rostoucím zájmem o členství, dárcovství i jiné formy podpory ptáků skrze ČSO stojí především důvěra lidí v konkrétní výsledky práce ČSO a přesvědčení, že podpora pomáhá ptákům i přírodě. Za ČSO lze vidět skutečné úspěchy – vznik ptačích parků, ochranu ohrožených druhů i péči o ty běžné. Důležitou roli hraje také otevřená komunikace, zpětná vazba členům a dárcům i možnost poznat výsledky práce přímo v terénu. ČSO zároveň nabízí široké možnosti zapojení – od občanské vědy a dobrovolnictví až po akce pro veřejnost. Kdo se v Česku zajímá o ptáky, najde v ČSO potřebné informace, rady, společenství podobně naladěných lidí nebo přímou podporu své výzkumné a ochranné činnosti prostřednictvím členských grantů.

Něco se rozhodně za těch sto let nezměnilo vůbec. Nadšení pro ptáky, radost z jejich pozorování a chuť dělat pro ně něco smysluplného.

Do důchodu nemíříme

ČSO je dnes organizací uznávanou na mezinárodní i domácí scéně, mezi nevládními organizacemi i u státních orgánů a soukromých firem. Steté výročí zastihlo ČSO v plné síle – členů, dárců, dobrovolníků a dalších podporovatelů stále přibývá, organizaci řídí devítičlenný výbor, v kanceláři pracuje téměř 40 zaměstnanců ve čtyřech odděleních a po celé republice působí devět regionálních poboček. A k tomu ČSO vlastní obchodní firmu provozující e-shop a poskytující služby v oblasti ochrany ptáků.

Vzpomeňme závěrem na motto celostátní konference pořádané k 80 letům ČSO: „Srdcem a rozumem“. Srdcem ptáky milujeme a s pomocí rozumu je chráníme. To snad nejlépe vypovídá o snahách ČSO a jejích členů napříč celým stoletím. Přejme si, ať se nám ho v ČSO daří naplňovat a ať se ptákům daří co nejlépe! ▲

Lucie Hošková | pracuje v ČSO od roku 2002. Začínala jako tajemnice, dnes je vedoucí oddělení práce s veřejností a zástupkyní ředitele. Vede fundraisingový tým, který pečuje o několikatisícovou komunitu dárců a partnerů. Ochranu ptáků má doslova v krvi. Je pravnučkou Rudolfa Maximoviče, prvorepublikového generálního konzervátora ochrany přírody a místopředsedy ČsOS.

ČSO v roce 2126

Česká společnost ornitologická usiluje o svět, kde žijí lidé a ptáci v harmonii, kde lidé s pokorou obdivují přírodu, snaží se jí porozumět a využívají ji udržitelně pro sebe, pro ptáky i pro ostatní organismy, říká výborem slovo od slova vybroušená vize ČSO. Je vůbec možné dát představě o nejisté budoucnosti nějaký jasnější rámec?

Pojďme chvíli přemítat, co bude a co by mohlo být. V dalších sto letech nás a naše potomky čekají rychlé a rozsáhlé změny vyvolané měnícím se klimatem. Všem snahám o zpomalení oteplování se lidstvo, každého z nás nevyjímaje, brání tak urputně, že musíme počítat se změnami spíš většího než menšího rozsahu. Ale jak budou velké a kdy k nim dojde? Bude třetina Česka nevhodná pro růst jakéhokoli typu lesa už za 50, nebo až za 100 let? Dožijí se toho už naše děti, nebo až vnoučata? Do jaké míry přetvoří čím dál častější povodně úrodné říční nivy v široká kamenitá koryta? A vyvolají klimatické změny, neochota respektovat jiná a rostoucí nerovnost

Foto: Silvio Rusmigo

mezi lidmi válku i ve střední Evropě? Budou bojovat lidé, nebo roboti? A jak moc na to všechno doplatí ptáci, kteří auty nejezdí, elektřinou nesvítí, uhlí nepálí a lidským sporům o víru a bohatství nerozumějí?

Těch znepokojujících otázek se zdá být až příliš mnoho. Naštěstí náš biologický základ dává naději, že se některé věci přece jen nezmění. Lidé budou mít ptáky rádi a budou lačnit po poznání světa, ve kterém žijí. Ptačí zpěv bude lidem zlepšovat náladu, ať budou vnější podmínky jakkoli dobré či špatné. Lidé se budou sdružovat, aby společně sdíleli radost i aby si dodali odvalu k pozměnění toho, na co právě stačí. A ptáci budou sdílet svět spolu s námi a dodávat nám naději.

Základní podmínky pro trvání spolku – účel a důvod sdružování se – i v dalších sto letech jsou splněny. Tedy alespoň dokud si volbou nedemokratického režimu sami možnost sdružování se neupřeme.

Tři body dávají stabilitu. Tři pilíře činnosti definované v prvních pokynech pro členy před sto lety – výzkum, ochrana a osvěta – budou pevným základem efektivního a smysluplného fungování zřejmě i za dalších sto let. Stejně pevným základem bude snad i další trojice: zajištění zdrojů ze třetiny přímou podporou (od členů a dárců), ze třetiny vlastní hospodářskou činností (od e-shopu po odborné expertizy) a ze třetiny ze státních dotací a nestátních grantů.

A jaké podoby budou ty tři pilíře činnosti mít? Funguje-li něco sto let, přes několik generací, dá se očekávat, že se to ani v dalších sto letech příliš nezmění. ČSO bude rozvíjet svoji silnou pozici v občanské vědě, díky níž může zaplňovat bílá místa lidského poznání, ke kterému bychom se jinými metodami nedostali. Snad ještě lépe a rychleji než dnes budou naši následovníci zvládat sebrané poznatky vyhodnocovat, zpracovávat a publikovat, vždy při respektování nejnovějších vědeckých metod a přístupů. Ptačí parky, kterých snad bude mnohem víc než jen jeden v každém kraji, budou pevnou součástí systému ochrany přírody ve střední Evropě, ať již bude ochrana přírody primárně věcí státu, jako je tomu dnes, nebo bude víc závislá na odpovědném přístupu mnoha dalších aktérů. Ochrana a obnova přírody bude v ČSO snad „science-based“ ještě víc než dnes, tedy založená na vědeckých poznatcích, kriticky sledující dopady svých vlastních rozhodnutí a neustále hledající nejlepší cesty ke splnění účelu.

A kam se vyvine osvěta, jaká komunikační zařízení budou naši potomci mít a jak se nejlépe bude dělat vědecká komunikace, to opravdu nevíme. Víme ale, že dokud se bude Země točit kolem Slunce, budou na jaře ptáci zpívat a zážitek z pozorování ptáků se zkušeným průvodcem nic nenahradí. Zda se takové procházky budou pořád nazývat Vítáním ptačího zpěvu, je těžké odhadnout. Ale oblíbené mezi členy i širokou skupinou příznivců budou určitě.

I když se tedy svět kolem nás bude měnit a můžeme z toho mít oprávněně obavy, ptačí svět bude i za sto let pevným bodem naděje a ČSO místem k setkávání a platformou ke spolupráci lidí, kteří chtějí posouvat věci správným směrem. ▲

Zdeněk Vermouzek

PS: A pokud žádné „za sto let“ nebude, protože nás sežere umělá inteligence? Jsem si zcela jist, že alespoň někteří ptáci jí uletí.

Sto rokov ornitológie na Slovensku

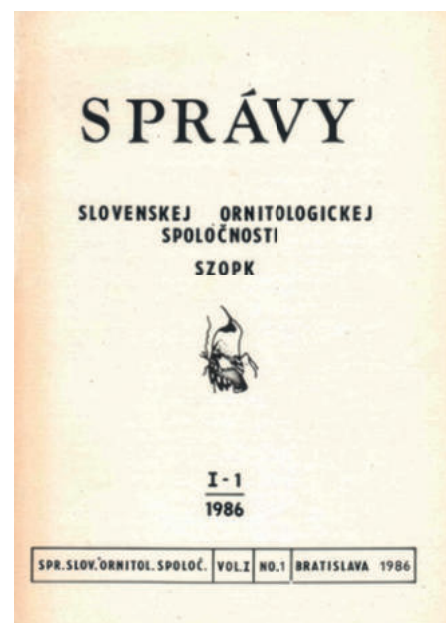
V roku 2026 si českí i slovenskí ornitológovia pripomínajú storočnicu od vzniku organizovanej ornitológie na území bývalého Československa. Od tohto roku, presnejšie od vzniku spoločného štátu oboch národov v roku 1918, sme sa vydali aj po stránke ornitolologickej na spoločnú cestu, ktorá bola ukončená rozdelením Československa v roku 1993.

Ani na Slovensku nezačína ornitologická činnosť rokom 1926. Záujem o vtáctvo je oveľa starší. Dejiny slovenskej ornitológie pred rokom 1918 boli zásadne ovplyvnené skutočnosťou, že územie dnešného Slovenska bolo súčasťou Uhorska, resp. Rakúsko-Uhorska. Takže ornitologický výskum aj inštitucionálny rozvoj ornitológie boli spojené s týmto štátnym útvarom. V staršej minulosti, v 18. storočí a skôr, nejestvovali inštitúcie zaoberajúce sa alebo rozvíjajúce ornitológiu. Ornitologické údaje nájdeme najmä v správach jednotlivcov uvádzaných v rôznych cestopisoch a kronikách. Najstaršie poznatky o vtácoch na území dnešného Slovenska pochádzajú od prírodovedcov, lekárov, učiteľov, lesníkov a farárov pôsobiacich v rámci Uhorska. Išlo najmä o opisovanie druhov vtákov, pozorovanie migrácie, zaznamenávanie

výskytu vzácných druhov či tvorbu zbierok. Najstarším známym dokumentom, z ktorého možno získať informácie o avifaune Slovenska, sú Fuldské analýzy z roku 870.

Prvé ornitologické práce na Slovensku

K výraznejšiemu rozvoju ornitologického výskumu dochádza začiatkom 18. storočia, keď v roku 1726 vychádza z pera talianskeho polyhistora Marsigliho práca popisujúca prírodovedné pomery stredného Podunajska a jej 5. diel sa venuje vtáctvu. Roku 1802 vzniká Národné múzeum v Budapešti, ktorého zamestnancami alebo spolupracovníkmi sa stávajú aj ornitológovia pracujúci na Slovensku. Jedným z najvýznamnejších je Ján Šalamún Petian (1799 – 1855), ktorý po celom Uhorsku vytvoril sieť ornitologických pozorovateľov, a tak sa poznatky o vtáctve i Slovenska významne zlepšili. 19. storočie je známe aj budovaním prírodovedných zbierok, v ktorých bohaté zastúpenie má i vtáctvo. Tie sa nachádzajú jednak vo verejných inštitúciách, ako sú stredné školy, univerzity, ale aj múzeá (napr. už v roku 1868 vzniklo Oravské múzeum na Oravskom hrade), no hojné sú aj súkromné zbierky. Ornitológiu v rámci prírodných vied rozvíjajú aj rôzne prírodovedné a lekárske spolky či Kráľovská uhorská prírodovedná spoločnosť.

¹¹ Účastníci ustanovujúcej členskej schôdze SOS SZOPK 20. 4. 1985 v priestoroch Slovenského národného múzea v Bratislave

! Foto: archív SOS/BirdLife Slovensko

¹ Prvé číslo Správ Slovenskej ornitologickej spoločnosti z roku 1986

! Zdroj: archív SOS/BirdLife Slovensko

➤ Z otvorenia výtvarnej časti Ekovýchového programu Bocian na Ministerstve životného prostredia SR v Bratislave, máj 2004

! Foto: archív SOS/BirdLife Slovensko

Významnou osobnosťou bol rodák z Brezna Oto Herman (1835 – 1914), asistent Zoologického oddelenia Národného

múzea. Pričinil sa o založenie Uhorskej ornitologickej centrály (1893) a založil aj ornitologický časopis *Aquila* (1894), ktorý je dodnes vydávaný v Maďarsku. Šíril osvetu o potrebách ochrany vtáctva a jeho významu pre poľnohospodárstvo a lesníctvo. Uhorská ornitologická centrála začína od roku 1908 s krúžkovaním vtáctva. Na území Slovenska sa v tom období rozvíjala táto činnosť najmä v jej východnej a južnej časti.

Vznikom Československa začína nová éra ornitológie na Slovensku. V tomto období sa významnou mierou na ornitologickom výskume podieľajú českí ornitológovia – učitelia a profesori, ktorí prichádzali pôsobiť do tejto časti spoločného štátu. K tým najvýznamnejším v 1. polovici 20. storočia patrí Jiří Janda a najmä Josef Jirsík, ktorý vydal prvú samostatnú prácu o avifaune Slovenska – *Seznam slovenského ptactva* (1927). Rozvíja sa aj spolupráca s českými ornitológmi na území Slovenska a vyrastá nová generácia slovenských ornitológov. Za najvýznamnejšiu osobu a otca slovenskej ornitológie možno považovať Oskára Ferianca. V roku 1941 vydal dovtedy najkomplexnejšie dielo o vtáctve Slovenska – *Avifauna Slovenska*. Mnohí ornitológovia boli členmi novovzniknutej Československej ornithologickej spoločnosti a ako prvý sa ním v roku 1930 stal František Matoušek.

Roky spoločnej Československej ornithologickej spoločnosti

Počas II. svetovej vojny a po nej nastal istý útlm, no F. Matoušek bol jedným z tých, ktorí sa najviac zaslúžili o krúžkovanie vtákov na Slovensku. Vydal Správu o krúžkovaní vtákov na Slovensku v roku 1946, kde uvádza 6 krúžkovateľov. Už v 50. a 60. rokoch 20. storočia začína nový rozvoj ornitológie. O. Ferianc v 50. rokoch viedol aj Ornitologickú sekciu Slovenskej prírodovednej spoločnosti a v Československej ornithologickej spoločnosti zastával funkciu podpredsedu. Vtedy sa významne rozširuje počet aktívnych ornitológov a spolupráca českých a slovenských ornitológov napreduje. S rastom počtu ornitológov a zlepšovaním poznatkov o vtáctve sa intenzívne rozvíja aj publikačná činnosť, čomu napomáha aj výrazné zvýšenie publikačných možností v rôznych vedeckých i odborných časopisoch. Prehľbujúce sa poznatky o slovenskej avifaune sa pretavili aj do súborných

nových ornitologických diel. Branislav Matoušek v rokoch 1961 – 1963 vydáva *Faunistický prehľad slovenského vtáctva I. až III.* O. Ferianc vydal v dvoch vydaniach *Stavovce Slovenska – Vtáky I, II* (1964, 1965) a neskôr aktualizované vydania ako *Vtáky Slovenska 1, 2* (1977, 1979). Súborné poznatky o avifaune Československa vychádzajú v monografiách *Fauna ČSSR – Ptáci 1* (1972), *Ptáci 2* (1977) a *Ptáci 3* (1983), do ktorých sa zapojili aj viacerí z horemenovaných ornitológov.

Osoby zamerané na výskum a ochranu dravcov a sov sa stávajú členmi celoštátnej Skupiny pre výskum a ochranu dravých vtákov a sov (SVODAS), vzniknutej v roku 1974 (viď *Ptačí svět* 4/2024). Z iniciatívy Štefana Danku v roku 1984 vzniká regionálna ornitologická organizácia – Východoslovenský ornitologický klub (VOK). Ten rozvíja aktivity v ochrane a výskume vtáctva na území súčasného Košického a Prešovského kraja. Známe sú ornitologické tábory realizované za účelom spoznania avifauny na rôznych miestach východného Slovenska. Mal 50 členov a vydával časopis *Milvus* neskôr premenovaný na časopis *Haja* (vyšli 4 čísla). V roku 1993 VOK ukončil činnosť.

Osamostatnenie slovenskej ornitológie

V roku 1982 zaniká ČsOS a premenúva sa na Českú spoločnosť ornitologickú. To významne prispelo k osamostatneniu sa ornitológie na Slovensku. Vzniká

snaha o vytvorenie národnej ornitologickej organizácie lepšie vyhovujúcej potrebám ochrany a výskumu vtáctva na Slovensku. Nakoľko v tom období z politických dôvodov nebolo možné vytvorenie samostatnej organizácie, bol požiadaný Slovenský zväz ochrancov prírody a krajiny (SZOPK) o súhlas s vytvorením samostatného organizačného útvaru v rámci tejto organizácie. Ústredný výbor SZOPK 23. 2. 1984 súhlasil s vytvorením Slovenskej ornitologickej spoločnosti ako svojej organizačnej zložky. Následne sa 20. 4. 1985 v priestoroch Slovenského národného múzea v Bratislave uskutočnila ustanovujúca členská schôdza. Zúčastnilo sa jej 60 osôb. Bol schválený výbor, revízna komisia aj organizačný poriadok. SOS SZOPK charakterizovalo výberové členstvo a zameranie na odbornú činnosť. Realizovali sa výskum, ochrana, ekovýchova, organizovali sa tábory, konferencie, pracovala faunistická komisia. V Medzinárodnej rade ochrany prírody (ICBP) organizáciu zastupovali Aladár Randík a Andrej Štollmann. SOS vydáva časopis *Tichodroma* (37 čísiel + suplementum) a *Správy Slovenskej ornitologickej spoločnosti* (2 čísla).

V roku 1988 vzniká Stredoslovenská pobočka SOS SZOPK. SOS vytvorila osobitné ocenenie – Medailu profesora Ferianca, ktoré je udeľované slovenským zoológom a ornitológom za prínos pre vedu, výskum, ochranu prírody alebo organizáciu zoológie a ornitológie

Drienovec v Košickej kotline od roku 2006 funguje stacionár sledujúci jesennú migráciu vtáctva v rámci siete ornitologických stacionárov SEEN (South-East European Bird Migration Network). V roku 2012 bola v autorstve Milana Olekšáka a Moniky Gálffyovej vydaná *Príručka krúžkovateľa* podporujúca odbornú-metodický rozvoj krúžkovateľov a pravidelne sa organizujú aktivity krúžkovateľov (v posledných rokoch najmä online).

Spoločnosť pre ochranu vtáctva na Slovensku

Na ustanovujúcej členskej schôdzi konanej 9. 1. 1993 Liptovskom Mikuláši vzniká Spoločnosť pre ochranu vtáctva na Slovensku (SOVS). Jej vznik bol odôvodnený tým, že jestvujúca SOS bola skôr výberovou organizáciou zameranou viac na odbornú činnosť, čo nevyhovovalo mnohým amatérskym záujemcom o vtáctvo. Sídlo organizácie bolo vo Vranove nad Topľou. Prvým predsedom sa stal Alexander Kürthy. V roku 2014 bol prijatý prvý zamestnanec – Pavol Kaňuch. Organizácia vykonáva množstvo aktivít zameraných na odbornú činnosť, ochranu vtáctva a jeho popularizáciu. Rozbehli sa monitorovacie programy území a druhov, ako sú významné vtáčie územia, mapovanie a monitoring dravcov, dropa, bociana čierneho (čápa čierneho), chrapkáča poľného (chřástala poľného). Výskum a ochrana sa sústredili najmä na lokality Senné a Sysľovské polia. Realizujú sa viaceré akcie pre verejnosť, ako sú Vtáčí maratón, Vták roka, BirdWatch (v Česku Festival ptactva), a roku 1997 sa uskutočnil 1. ornitologický tábor Senné. Aktivity boli podporované z viacerých, predovšetkým zahraničných zdrojov (napr. Matra, BirdLife Switzerland, Nadácia Ciconia). Členská základňa v súčasnosti dosahuje okolo 1 000 členov.

Od roku 2000 je plným členom BirdLife International a za výkonného riaditeľa je prijatý Rastislav Rybanič. V roku 2002 sa presúva sídlo do Bratislavy a od roku 2003 sa vďaka finančnej podpore projektov zintenzívňujú aktivity zamerané na ochranu viacerých druhov: údržba a úprava búdok pre krakle (mandelíky) a ich zabezpečenie proti kunám, oprava a údržba jestvujúcich hniezd a inštalácia nových umelých podložiek pre bociana

¹¹ Bývalá prezidentka Slovenska Zuzana Čaputová na exkurzii v Sennom s riaditeľom SOS/BirdLife Slovensko Matejom Repelom, 28. 5. 2020 | Foto: archív SOS/BirdLife Slovensko

¹ Účastníci 1. krúžkovateľského aktívu v Brzotíne 22. 2. 2008 | Foto: archív SOS/BirdLife Slovensko

na Slovensku. Udeľuje sa v bronzovej, striebornej alebo zlatej forme, často pri rôznych konferenciách, členských schôdzach. Významnou odbornou aktivitou, na ktorej sa získavaním podkladov zúčastnili všetci slovenskí ornitológovia, bolo v roku 2002 vydanie atlasu *Rozšírenie vtákov na Slovensku* (zostavovatelia Štefan Danko, Alžbeta Darolová, Anton Krištín).

Krúžkovanie na Slovensku

V roku 2001 vzniká na Slovensku v rámci SOS samostatná krúžkovacia centrála. Do 31. 12. 2025 bolo okružkovaných vyše 1,1 mil. jedincov 242 druhov. Ročne sa

okružkuje 60 000 jedincov a doteraz sa získalo okolo 7 000 spätných hlásení. Prvým okružkovaným vtákom bol sokol sťahovavý a prvé zahraničné spätné hlásenie bolo od orla krikľavého zo Zambie. Krúžkovanie v súčasnosti vykonáva 59 členov. Okrem klasických kovových krúžkov sa čoraz častejšie využívajú aj farebné odčítavacie krúžky, plastové značky umožňujúce jedinca odčítať aj bez jeho odchyty do ruky, i telemetria. Z oficiálnych medzinárodných projektov sa od roku 2010 realizuje projekt CES (Constant effort sites, v súčasnosti na 8 lokalitách Slovenska). Na lokalite

čierneho, posunutie kosieb pre chrapkáča, úprava ostrovov a hniezdných podmienok pre rybára riečného (rybáka obecného), inštalácia a kontrola búdok pre plamienku (sovu pálenou) či výsadba pôvodných drevín a trávnatých porastov pre strakoša kolesára (ťuhýka menšího).

Rozbehla sa odborná príprava na vytvorenie sústavy chránených vtáčích území na Slovensku. Bol vypracovaný odborný návrh, ktorý zahŕňal 45 území, z ktorých bolo nakoniec vyhlásených 41. Návrh bol publikovaný v roku 2004 ako *Vtáčie územia na Slovensku. Územia významné z pohľadu Európskej únie*. Následne sa pripomienkovali všetky právne predpisy súvisiace s ochranou vtáctva, včítane vyhlášok o zriadení chránených vtáčích území i Spoločnej poľnohospodárskej politiky. SOVS vydávala interný časopis *Spravodaj SOVS*, ktorý bol neskôr nahradený časopisom *Vtáčie správy*, v roku 2007 premenovaným na *Vtáky*.

Zlúčenie SOS a SOVS, vznik SOS/ BirdLife Slovensko

Vzhľadom na nízky počet záujemcov o ornitológiu, vysoké ornitologické hodnoty krajiny a personálnu prepojenosť členstva sa vedenia SOS i SOVS dohodli na zlúčení. Po zaregistrovaní na MV SR s účinnosťou od 1. 7. 2006 vznikla Slovenská ornitologická spoločnosť/ BirdLife Slovensko.

Táto organizácia prevzala všetky aktivity, ktoré predchádzajúce ornitologické občianske združenia realizovali. Pokračuje sa vo vydávaní populárneho ladeného časopisu *Vtáky* i odborného časopisu *Tichodroma*. Postupne sa vydávajú rôzne monografie vtáctva zamerané jednak na chránené vtáčie územia, jednak na vybrané regióny; pravidelne vychádzajú komentované červené zoznamy. V roku 2025 vyšla aj prvá *Červená kniha vtáctva Slovenska*. Prehlbovanie odborných vedomostí v ornitológii podporilo vydanie *Ornitologickej príručky* (Trnka & Grim 2014). Rozvíjajú sa rôzne ekovýchovné aktivity, ako Vtáky v zimnej záhrade, Deň vtáctva (infostánky, exkurzie), Jarné prílety, Vtáčí maratón, sčítanie bocianov, Svetové dni vtáctva. Lokálna podpora členov SOS sa od roku 2001 uskutočňuje aj realizáciou Malých členských projektov na ochranu alebo výskum regionálne významných lokalít. Vtáčia kriminalita je riešená v spolupráci s verejnosťou,

¹¹ Stádo sivého dobytku na lúke Ostrovik v CHVÚ Senianske rybníky, ktorá je z veľkej časti v súkromnom vlastníctve SOS/BirdLife Slovensko. Vlastnou ekofarmou tu organizácia zabezpečuje pastvu ako súčasť manažmentu biotopov pre obnovu a podporu vzácných druhov vtáctva. | Foto: archív SOS/BirdLife Slovensko

¹ Účastníci exkurzie na Podpoľaní organizovanej v rámci členskej schôdze SOS v roku 2004 | Foto: archív SOS/BirdLife Slovensko

orgánmi štátnej správy i políciou. Členská základňa postupne narástla a v posledných rokoch sa stabilizovala na súčasných okolo 1000 členov.

V rámci rôznych projektov sa realizovalo viacero aktivít na ochranu a výskum vtáctva. Kľúčovým nástrojom ochrany prírody je výkup ornitologicky cenných pozemkov, ktorý prebehol na lokalitách Senné, Medzibodrožie, Poiplie, Žitavský luh, Parížske močiare a Sysľovské polia. SOS na nich v súčasnosti vlastní 362 ha. Výkupy sa realizovali v rámci projektov LIFE na týchto územiach, zameraných na ochranu druhov vtákov sústavy Natura 2000 a ich biotopov na Slovensku. Zároveň výrazne rastie rozsah i kvalita monitoringu vtáctva, ktorý je dôležitým nástrojom poznania aktuálneho stavu vtáčích populácií na Slovensku. Tieto poznatky SOS poskytuje aj štátnym inštitúciám pri vypracovávaní

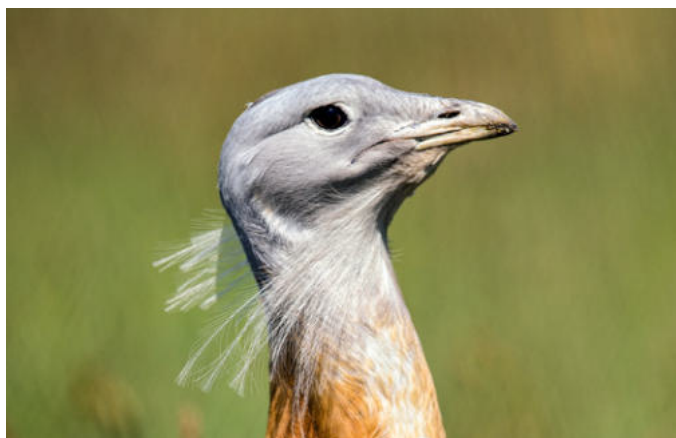
monitorovacích správ podľa článku 12 Smernice o vtácoch.

V roku 2023 sa s nástupom súčasnej vlády veľmi zhoršilo postavenie občianskych združení a nastúpila tendencia presadzovania takých legislatívnych, finančných i technicko-materiálnych aktivít, ktoré vedú k zhoršovaniu stavu ochrany prírody na Slovensku. Táto situácia sa veľmi negatívne dotkla aj činnosti Slovenskej ornitologickej spoločnosti/ BirdLife Slovensko. Za dlhú históriu slovenskej ornitológie bolo však viacerých podobných nepriaznivých udalostí. Veríme preto, že sa, rovnako ako predchádzajúce, podarí úspešne zvládnuť aj súčasnú situáciu. ▲

Dušan Karaska | je slovenský zoológ, ornitológ a ochranár prírody. Dlhodobo sa venuje najmä výskumu orla kriklavého. Pôsobil v Oravskom múzeu i Štátnej ochrane prírody.

Ohliadnutie za milníkmi ochrany vtáctva na Slovensku

Drop veľký je na Slovensku kriticky ohrozeným druhom. Vďaka iniciatíve SOS/BirdLife Slovensko, ktorá ho vyhlásila za Vtáka roka 2026, prebiehajú cielené ochrannárske aktivity na jeho záchranu | Foto: Andrej Chudý

Medzi najväčšie úspechy, z ktorých sa dnes na Slovensku tešíme, patrí Vtáčí raj na Ostroviku pri Sennom. Tieto úspechy však neprišli zo dňa na deň. Nadväzujú na desaťročia zberu údajov a sledovania zmien v krajine. Bez práce ornitológov, vtáčkarov a členov spoločnosti by sme nepoznali údaje o poklese počtov kedysi bežných druhov ani naliehavosť potreby ich ochrany vo vtáčích parkoch či Vtáčom raji.

Význam ČsOS možno dobre ukázať práve na Slovensku. Už 17. januára 1929 vznikla prvá slovenská rezervácia na ochranu vtáctva – Ostrov kormoránov. Jej vyhlásenie bolo vo vtedajších podmienkach náročné aj pre komplikované pozemkové právo. O to viac si zaslúži uznanie práca Rudolfa Maximoviča, generálneho konzervátora štátnej ochrany prírody, podpredsedu ČsOS, ktorý za jej vyhlásením stál.

Príbeh ostrova pokračuje dodnes. Hoci je z veľkej časti zatopený, jeho význam bol taký silný, že ani pri výstavbe Gabčíkova si ho úrady nedovolili zničiť úplne. Ako náhrada zaň, aj vďaka tlaku verejnosti a ornitológov, vznikol Vtáčí ostrov na Dunaji – dodnes najväčšia kolónia čajky čiernohlavej (racka černoohlavého) v strednej Európe.

Ďalšie cenné lokality

Ďalšie príbehy mali pozitívnejší koniec. Malý ostrov, rezervácia vyhlásená v roku 1952, existuje dodnes. Ostrov orliaka morského (orla mořského) (1953) ukázal význam ochrany biotopov: orliaky tam na desaťročia prestali hniezdiť, no po obnove populácie v Európe sa vrátili. Nebyť rezervácie, lužný les by bol vyrúbaný bez šance na návrat orliaka.

Neskôr pribúdali ďalšie chránené územia. Čičovské mŕtve rameňo, vyhlásené v roku 1964, patrí medzi najvýznamnejšie rezervácie Podunajska. V roku 1974 vznikla ikonická NPR Senné (v tom čase ŠPR), najmä vďaka iniciatíve Tibora Weisza a nasadeniu Jozefa Voskára, ku ktorej prieskumu prispeli okrem slovenských aj mnohí

českí ornitológovia a z ich údajov ťaží ochrana prírody dodnes. Chránený areál Sĺňava bol vyhlásený v roku 1980 po iniciatíve Františka Matouška a Viliama Kubána, vďaka čomu sa zachovala hniezdna kolónia čajok.

Za uvedenými ťažko vybojovanými úspechmi v období socializmu stáli zložité vyjednávania a vytrvalosť členov spoločnosti. Ich práca (napríklad Andreja Stollmanna) prispela aj k vzniku veľkoplošných území, napríklad CHKO Malá Fatra v roku 1967, ktorá sa neskôr stala národným parkom. Aj vďaka členom spoločnosti (Ludovít a Jaroslav Kocianovci) sa podarilo zastaviť viaceré kontroverzné zámery, napríklad výstavbu lyžiarskeho strediska v Roháčskej doline, ktorá by zničila lokality hlucháňa a tetrova (tetřeva a tetřívka), hoci takéto snahy o zmeny zámerov boli v danom období najťažšie.

Monitoring vtáctva

Mnohé cenné lokality prežili aj vďaka systematickému monitoringu a výskumu, ktorých výsledky sú od roku 1987 publikované aj v slovenskom ornitologickom časopise *Tichodroma*. Od roku 1993 prebieha na Slovensku zimné sčítanie vodného vtáctva, dnes s jednou z najpodrobnejších sietí lokalít v Európe. V roku 2002 bol dokončený prvý slovenský atlas *Rozšírenie vtákov na Slovensku*. Od roku 2005 prebieha sčítanie bežných druhov vtáctva, ktorého údaje sa využívajú aj pri hodnotení poľnohospodárskej politiky. V roku 2009 vznikla databáza Aves v spolupráci SOS/BirdLife Slovensko, RPS a UZ SAV. Posledným významným počinom, ktorý by nevznikol bez členov SOS, bolo vydanie červenej knihy v roku 2025.

Rozsiahle dáta okrem vydávania červených zoznamov umožnili pripraviť návrh 41 chránených vtáčích území. Prvé, CHVÚ Horná Orava, bolo vyhlásené v roku 2005, Sysľovské polia v roku 2006 a posledné, Levočské vrchy, až v roku 2014. CHVÚ sa ukázali ako kľúčové: zabránili výstavbe golfového ihriska na lokalite dropov, chránili nocoviská husí na Dunaji a Záhorí či ovplyvnili trasovanie diaľnic a ochranu mnohých území.

Obnova biotopov

Na Sysľovských poliach sa vďaka podpore šetrného hospodárenia a platbám poľnohospodárom podarilo obnoviť biotopy na viac ako 150 ha a zvýšiť hniezdiacu populáciu dropa na 10 sliepok a zimujúcu populáciu až na 618 jedincov. Ekoschémy vytvorili 8000 ha biopásov a ďalšie desaťtisíce úhorov pre vzácne druhy na celom Slovensku. Dôležitým nástrojom sa stali aj výkupy pozemkov. SOS vykúpila prvý pozemok na Ostroviku pri Senianskych rybníkoch v roku 2005 a postupne získala 362 ha v CHVÚ Senianske rybníky, Medzibodrožie a Žitavský luh – území, kde je najvyššou prioritou ochrana prírody a kde už teraz hniezdia tie najvzácnejšie druhy.

Ohliadnutie 100 rokov naspäť ukazuje, že aktivít bolo a je stále veľa, často v hektických časoch, no výsledky potvrdzujú, že námaha nebola márna. Návrat krakle belasej (mandelíka hajního) na východné Slovensko je len jedným príkladom. ▽

Jozef Ridzoň | je ornitológ a ochranár prírody. Dlhodobou sa venuje výskumu vtáctva a jeho popularizácii. V SOS/BirdLife Slovensko sa podieľa na projektoch ochrany druhov i komunikácii s verejnosťou.

Čejky, sýčci i rorýsi: jak chráníme druhy

Polní krajina i města se rychle mění a v důsledku těchto změn mizí ptáci, kteří zde po staletí žili. Podaří se nám společně udržet ohrožené druhy v naší krajině ještě nejméně dalších sto let?

Druhovú ochrana v ČSO dlouhodobě propojuje výzkum a monitoring, tlak na změny v legislativě, prosazování systémových opatření v krajině a přímou ochranu v terénu. Usilujeme o zavedení konkrétních opatření v zemědělství i ve stavebnictví, zapojujeme sedláky, veřejnost i dobrovolníky, školíme úředníky i učitele a snažíme se prosadit téma ochrany ptáků do společenské diskuse.

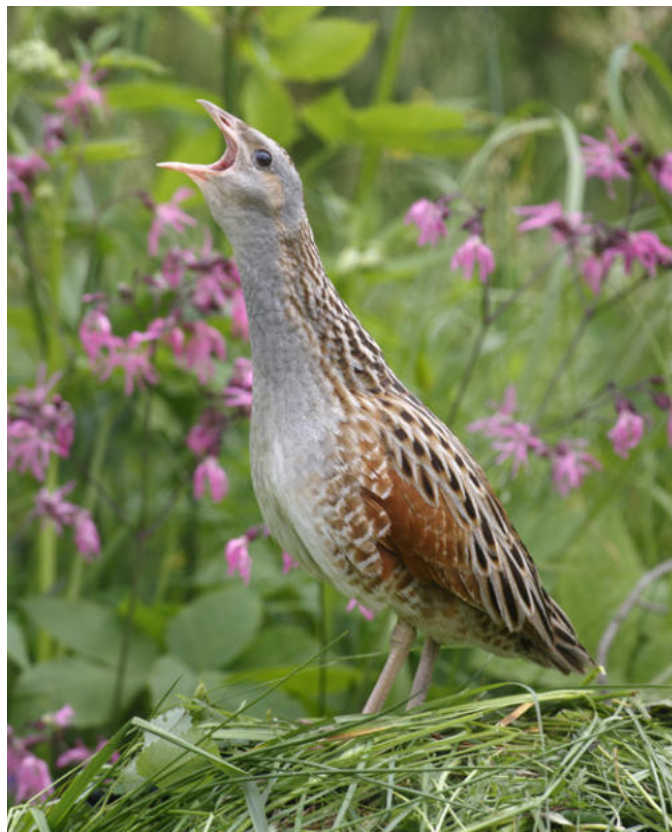
Pomáháme vrátit ptáky do polí

Zásadní zlom v ochraně polních ptáků přinesly rok 2004 a vstup Česka do EU, kdy začala platit Společná zemědělská politika. ČSO se spolu s BirdLife International zapojila do tvorby nástrojů podporujících šetrné hospodaření. V letech 2007–2013 vznikla agroenvironmentální opatření, včetně titulu Ošetřování travních porostů, od roku 2014 navázala agroenvironmentálně-klimatická opatření (AEKO), která se rozšířila i na ornou půdu. Přibýly biopásy a cílená opatření pro ohrožené druhy, například pro chřástala polního nebo pro čejku chocholatou, jejíž početnost klesla od 80. let o více než 80 %. Významnou roli sehrála i petice „Vraťme život do krajiny“ (2018–2019) s 56 a půl tisíci podpisy, která pomohla prosadit téma ochrany biodiverzity do politické debaty.

Vedle systematické práce na změně legislativy chráníme ve spolupráci se zemědělci a dobrovolníky také hnízdiště v terénu. Vyhledáváme hnízda čejek, motáků či chřástalů, zaznamenáváme je pomocí GPS a označujeme. Se zemědělci pak domlouváme objíždění hnízd, ponechání neposečených ostrůvků nebo posun termínu seče. Loni se nám tak podařilo ochránit 253 hnízd čejek chocholatých, 24 hnízd motáků lužních a 20 hnízdišť chřástala polního.

Bude sýček houkat i za sto let?

Sýček obecný, kdysi běžná sova, dnes u nás přežívá v počtu méně než 100 párů. Ochrana tohoto charismatického druhu před vymizením se v ČSO ve spolupráci se zemědělci, vlastníky pozemků, obcemi i místními obyvateli věnujeme od roku 2014, a to především v jádrové oblasti jeho výskytu v Ústeckém kraji. V roce 2018 zvolil výbor ČSO sýčka ptákem roku a tento titul přitáhl k sýčkům velkou pozornost. Významný byl i rok 2020, kdy byl na popud ČSO schválen záchranný program, na jehož realizaci se podílíme, s cílem stabilizovat populaci na alespoň tisíc párů. Na pozemcích spřízněných zemědělců vyvěšujeme budky s ochranou proti predátorům, instalujeme berličky a domlouváme vhodný způsob hospodaření – například zmenšování velikosti půdních bloků, výsadbu stromů a keřů či mozaikovitou seč travních porostů. Také zabezpečujeme pasti jako nádrže na vodu, větrací šachty, svisle stojící roury či fukary na seno, ze kterých se sýčci nedokážou dostat.

Chřástal polní je dnes silně ohroženým druhem, jehož populace v posledních třiceti letech strmě poklesly | Foto: Jirí Bohdal (naturfoto.cz)

Díky každoročnímu monitoringu populace víme, že strmý pokles početnosti se již podařilo zastavit. Počet vyvedených mláďat sýček však kolísá a v posledních třech letech se pohybuje kolem sedmi desítek ročně.

Aby rorýsi nezmizeli z městské oblohy

Rorýsy obecné ohrožují především zateplování a rekonstrukce budov ve městech, při nichž mizí hnízdní dutiny, za které si obtížně hledají náhradu. ČSO proto vytvořila databázi hnízdišť synantropních druhů a metodiky pro stavebníky a prosadila, aby ochrana rorýsích hnízd byla zohledňována v praxi úřadů – to se podařilo díky metodickému pokynu MŽP z roku 2009 a navazujícím místním nařízením. V terénu pak mapujeme hnízdiště, instalujeme budky a zajišťujeme náhradní hnízdní možnosti při rekonstrukcích. Kombinací úprav legislativy, poradenství a praktických opatření se snažíme omezovat ztrátu hnízd a zlepšovat podmínky pro rorýsy tak, aby tito typičtí a přitom zranitelní obyvatelé měst zůstali našimi sousedy.

Ačkoli se díky mnohaletému úsilí podařilo prosadit řadu dotačních nástrojů a změn legislativy ve prospěch ptáků či zachránit tisíce hnízd ročně, naše práce zdaleka nekončí. Do budoucna bude klíčové reagovat na dopady klimatické změny, prosadit opatření na ochranu ptáků do připravovaného národního plánu obnovy přírody a nevzdávat snahy o propojování ochrany přírody s každodenním hospodařením a plánováním ve městech, na venkově i na celonárodní úrovni.

Alena Klvaňová, Václav Zámečník a Tereza Valchářová

Úspěchy územní ochrany – ptačí parky ČSO

Ptačí park Josefovské louky | Foto: Ludmila Korešová

Velké soukromé rezervace byly v Česku dlouho neznámým konceptem. ČSO se na počátku tisíciletí inspirovala partnery BirdLife International ve Velké Británii a v Německu a v roce 2006 založila první ptačí park na Josefovských loukách, lokalitě navržené východočeskými ornitology Miloslavem Hromádkem a Jiřím Kultem.

Cílem bylo vyzkoušet v českých podmínkách nový koncept soukromoprávní ochrany a obnovy přírody na větší ploše, oživit cenné mokřady a vytvořit podmínky pro návrat ohrožených druhů, zejména lučních a mokřadních bahňáků, ale i dalších živočichů a rostlin.

S pomocí dárců

Pustili jsme se do obnovy historického závlahového systému, strhávání drnů, kosení trávy a budování tůň. Zásadní ovšem byl rok 2018, kdy došlo k vybudování první velké soustavy tůň, tzv. ptačnicku, a zavedení pastvy velkých soběstačných kopytníků. Pro Josefovské louky jsme zvolili exmoorské pony, dlouhodobě zapůjčené od organizace Česká krajina.

Úspěch parku přilákal nejen ptáky, ale také dárcé. Jejich počet i objem věnovaných prostředků pozvolna narůstaly a dnes se na financování ptačích parků podílí ročně několik tisíc lidí. Jen v roce 2025 věnovali 12 milionů korun a postupně se přidávají i firmy. Díky jejich pomoci se dosud podařilo rozšířit síť parků na sedm lokalit o celkové rozloze 704 hektarů. Vedle Josefovských luk v Králověhradeckém kraji postupně vznikly ptačí parky Mnišské louky v Libereckém kraji, Kosteliska v Jihomoravském kraji, Malá Lipová v Olomouckém kraji, Zbudovská blata v Jihočeském kraji, Rzy v Pardubickém kraji a Střimická výsypka v Ústeckém kraji. K financování správy a částečně i výkupů pozemků (zejména na Střimické výsypce) využíváme i projektové peníze z českých a zahraničních zdrojů.

V roce 2026 plánuje ČSO založit osmý ptačí park Jihlávka na Vysočině a opět tak postoupit v naplňování dlouhodobé vize mít do roku 2042 alespoň jeden funkční ptačí park v každém kraji Česka.

Obnova přírody funguje

Výsledky obnovy přírody jsou nejlépe patrné právě na Josefovských loukách. V letech 2005–2008 jsme tu zaznamenali 62 druhů ptáků, v roce 2024 již 156 druhů a celkově už zde bylo pozorováno 205 druhů. Výrazně vzrostly počty čejek chocholatých, které tam nepřetržitě hnízdí už deset let. V roce 2019 se poprvé podařilo vyvést mláďata i kriticky ohroženému vodouši rudonohému, který ve východních Čechách nehnízdil více než třicet let. Ze čtyř hlavních cílových druhů tak zde dnes hnízdí tři (čejka, vodouš rudonohý a bekasina otavní; chybí pouze břehouš černoocasý). Dobře se tu daří také obojživelníkům – počet jejich druhů se během dvaceti let zečtyřnásobil.

Úspěšný koncept obnovy přírody se daří opakovat i v mladších ptačích parcích. V Malé Lipové vzrostl počet hnízdicích párů vlny pestré z osmi v roce 2020 na 25 v roce 2025. Na Kosteliskách pomohla biodiverzitě pastva uherského stepního skotu, která potlačila invazní zlatobýl a vytvořila pestré pastviny. Během posledních let zde bylo zaznamenáno 142 druhů brouků a 21 druhů denních motýlů.

Ptačí parky jsou od počátku budovány s aktivním zapojením veřejnosti, a to nejen prostřednictvím dárcovství. Lidé se účastí na brigádách podílejí také na praktické péči o území. Parky jsou celoročně přístupné zdarma a ČSO v nich každoročně pořádá přibližně 120 vzdělávacích akcí pro veřejnost i školy. Ročně je navštíví desetitisíce lidí.

Přínos ptačích parků potvrzují i získaná ocenění. V roce 2024 získaly Cenu společenské odpovědnosti (SDG) a v roce 2025 zvítězily v soutěži E.ON Energy Globe.

Lucie Hošková a Tereza Valchářová

Od sčítání běžných druhů k evropskému centru monitoringu ptáků

Počátek koordinace Celoevropského monitoringu běžných druhů ptáků (PECBMS) Českou společností ornitologickou se datuje do roku 2002. Tehdy byl s finanční podporou RSPB zahájen program, který změnil náhled na význam běžných druhů, ukázal hlavní problémy evropské ochrany přírody a přispěl k poznání populačních trendů ptáků a jejich příčin.

Za dobu trvání programu se podařilo vybudovat mezinárodní komunitu specialistů na monitoring ptáků, čehož jsme využili i při tvorbě druhého Evropského hnízdního atlasu a dnes v kanceláři ČSO sídlí jedno z hlavních center monitoringu ptáků v Evropě.

Koordinace monitoringu v Evropě

V 90. letech vydala Evropská rada pro sčítání ptáků (European Bird Census Council, EBCC) první hnízdní atlas ptáků Evropy a zanedlouho nato začali ornitologové soustředění kolem EBCC připravovat program pravidelného monitoringu ptáků na kontinentě. Nebylo to snadné: v každé zemi, pokud tam vůbec monitoring existoval, pracovali jinou metodou, ochránáři neměli zájem o běžné druhy, mnohde neměli dostatek zkušených ornitologů či finance.

Metodické problémy elegantně vyřešil Arco van Strien spolu s kolegy ze Statistického úřadu Nizozemska, zbývala maličkost – přesvědčit národní koordinátory, aby se do programu zapojili a svá data zpracovali předepsaným postupem. Zlomovým bodem v tomto úsilí byl workshop, který jsme zorganizovali na podzim 2003 na ČZU v Praze. Sem se sjeli koordinátoři z celé Evropy a heroický moderátorský výkon tehdejšího ředitele British Trust for Ornithology (BTO) Jeremyho Greenwooda vedl k tomu, že se všichni zavázali, že do programu přispějí. Jak řekli, tak se i stalo a v následujícím roce jsme poprvé publikovali evropské indexy změn početnosti 48 druhů ptáků.

Odtud byl jen krok k tomu, aby byly ptačí indikátory využívány v legislativě EU i členských států. Zpracování dat se stalo rutinním, vždy však bylo a je plné překvapení a obtíží. Není ostatně divu, vždyť dnes se jedná o data z 30 zemí a 34 sčítacích programů. A roli hrají i kulturní a historické okolnosti – taková je prostě Evropa.

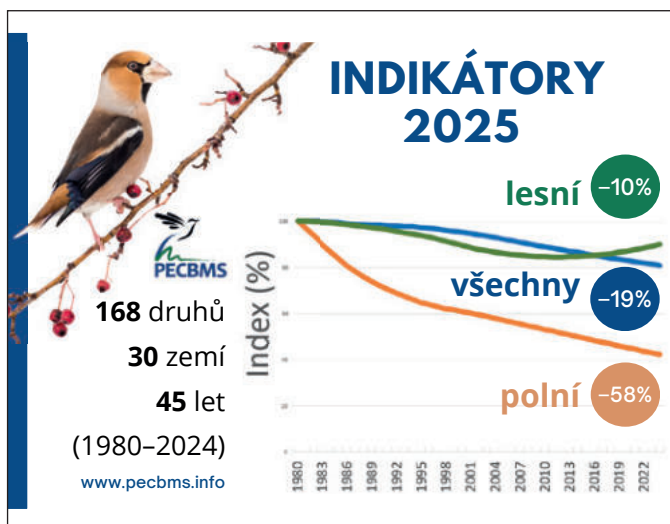
Postupně přibývaly země a druhy, rozšířil se i tým v Praze. I přes nesporný rozvoj a úspěchy však program stále bojuje o stabilní finanční podporu. Pro výzkumníky je monitoring málo atraktivní a nevědecký, pro ochránáře je to naopak věda.

Druhý atlas

Současně s rozvojem PECBMS dospěla EBCC k rozhodnutí, že je třeba evropský hnízdní atlas zopakovat. Koordinace byla svěřena ČSO, Katalánskému ornitologickému institutu (ICO) a Švýcarskému ornitologickému institutu (SOI). Projekt, pro který se posléze vžila zkratka EBBA2, představoval mnoho výzev: zpočátku žádné finance na koordinaci, málo ornitologů

a ještě méně peněz ve východní a jižní Evropě, roztržitěná metodika, tvorba a správa databází a nezáměr mezinárodních institucí. Nakonec s financováním pomohla nadace MAVa, přispěli i jednotlivci formou sponzorství druhů. Kde to bylo potřeba, školili jsme v metodice i práci v terénu. Stanovený cíl, vydat knihu do konce roku 2020, se podařilo naplnit. To už sociální kontakty omezila pandemie covidu-19, a tak byla kniha slavnostně uvedena online simultánně z Prahy, Sempachu a Barcelony. I samotné psaní knihy byl projekt sám o sobě: přispělo 348 autorů a 46 ilustrátorů, všichni bez nároku na honorář. Koordinovat takové množství lidí byl obrovský úkol, jehož se se ctí ujala Verena Keller ze SOI.

Atlas ovšem není jen kniha, ale především obrovský soubor dat o rozšíření a početnosti ptáků v Evropě. Dosud byl citován ve stovkách publikací a počet stažení dat pro další vědecké zpracování dosahuje téměř dvou stovek.

Evropské ptačí indikátory jsou každoročně aktualizovány v ČSO; protože zpracování terénních dat trvá, časová řada vždy zahrnuje všechny roky minus ten aktuální

Nové směry sledování ptačích populací

EBCC rozvíjí i další směry své práce. Faunistické online portály, kam ornitologové zadávají svá pozorování, se v Evropě sdružily v EuroBirdPortal (EBP) pod koordinací EBCC. Jednotlivé portály včetně českého Avifu posílají svá data do centrální databáze, která pak výstupy předkládá na svých stránkách. V současnosti pracujeme na zprovoznění portálů pro země na jihovýchodě Evropy, aby i tam mohli ornitologové sdílet svá pozorování a poskytovat je pro vědecké a ochránářské účely.

Na tom všem se podílí i ČSO, také tím, že od roku 2022 sídlí v Praze i kancelář EBCC.

Další vývoj směřuje k propojení sčítání a faunistiky, rozvíjí se audiomonitoring, tedy sledování výskytu ptáků s pomocí automatického nahrávání hlasů, nebo aplikace pro určování ptáků. Zda to povede až k tomu, že lidské pozorovatele nahradí technika, se teprve uvidí.

Petr Voříšek

35 let s ptáky roku

Ptákem jubilejního roku 2026 se v Česku stala pěnice černohlavá, pták z loga ČSO | Foto: Monika Suržinová

se na strnadi.cz do nahrávání strnadič dialektů můžete znovu zapojit.

Rok 2014 byl v kampani výjimečný, protože byli poprvé (a zatím naposledy) vyhlášeni hned dva ptáci roku – čáp bílý a čáp černý, přičemž čáp bílý už podruhé. Stalo se tak u příležitosti 7. mezinárodního sčítání čápů bílých a 3. celonárodního sčítání čápa černého. Tehdy byl také založen program **Čapí hnízda**, který za pomoci veřejnosti každoročně sleduje průběh hnízdění čápa bílého. Postupně tak vzniká unikátní dynamická celorepubliková mapa s více než 1500 hnízd.

V roce 2016 byla korunována červenka obecná, na jejímž příkladu jsme upozornili na problematiku nárazů ptáků do skel v kampani **Bezpečné zastávky**. Veřejnost fotografovala zastávky hromadné dopravy, hodnotila jejich rizikovost a dokumentovala zabité ptáky. Informace se pak objevovaly na mapě zastávek. Dobrovolníci, školy i místní spolky polepovali skleněné plochy, ČSO jednala s městy a dopravními podniky a školila architektky. Vedle zabezpečení stovek zastávek po celé republice došlo především ke změně vnímání tohoto problému. Postupně se podařilo prosadit i systémová řešení, například povinné zohlednění bezpečnosti ptáků při návrhu nových zastávek v Praze.

Rok 2022 byl rokem zvonka zeleného. Upozornili jsme na dramatický pokles populace tohoto dříve běžného druhu o celé dvě třetiny v důsledku infekční trichomonózy, která se přenáší na krmítkách. Informovali jsme o zásadách správného příkrmování a prevence nákazy a spustili jsme program **Ptačí choroby**, v rámci něhož lidé hlásí nemocné a uhynulé ptáky.

A konečně v roce 2024, kdy pomyslné žezlo třimal rehek domácí, proběhl první ročník programu **Rehci v zimě**. Díky dobrovolníkům, kteří od té doby každoročně mapují výskyt tohoto dříve čistě tažného druhu na našem území od prosince do února, můžeme sledovat změny migračního chování v přímém přenosu.

Pták roku ukazuje, že dobře zvolený druh může fungovat jako silný ambasador přírody. Za pětatřicet let se tak podařilo upozornit na desítky druhů, otevřít důležitá témata a přivést lidi nejen k zájmu o ptáky, ale i k aktivní ochraně.

Alena Klvaňová

Každoroční kampaň Pták roku patří k nejviditelnějším popularizačním aktivitám ČSO. Její historie sahá do roku 1992, kdy se prvním nositelem titulu stala vlaštovka obecná.

Výběr ptáka roku není náhodný ani nejde o soutěž či anketu. Vybírá ho výbor ČSO, který zohledňuje několik kritérií. Druh by měl být známý a dobře pozorovatelný. Výhodou je, když za ním stojí ochránářský příběh, například upozorňuje na pokles početnosti nebo konflikty s člověkem. Důležité také je, aby se lidé mohli sami zapojit – ať už pozorováním, sběrem dat, nebo praktickou pomocí. Často se ptákem roku stávají i druhy běžné nebo donedávna běžné, abychom upozornili, že i „obyčejní“ ptáci mohou z krajiny mizet. Ke každému ptáku roku vycházela brožura shrnující informace o daném druhu s ilustracemi Jana Hoška. Od roku 2013 je kampani věnováno vždy první číslo *Ptačího světa*. Všechny publikace najdete na birdlife.cz/ptak-roku.

Proměny kampaně

První roky kampaně se soustředily především na známé a ikonické druhy, jako byli čáp bílý, sova pálená nebo ledňáček říční. Později se začal více prosazovat důraz na konkrétní ochránářská témata. Ptákem roku se tak například v roce 2003 stal vrabec domácí, jehož úbytek ve městech vyvolal velkou pozornost, nebo

skřivan polní v roce 2005 jako symbol změn v zemědělské krajině. Za více než třicet let se z kampaně postupně stala platforma, která propojuje komunikaci, ochranu přírody a sběr dat, do nějž se běžně zapojují stovky lidí. Důležitou roli hraje i digitalizace, která umožňuje jednodušší sběr a sdílení údajů a zapojení širší veřejnosti.

Když popularizace přeroste v občanskou vědu

Největší přínos měly kampaně, které měly další přesah, například daly vzniknout projektům občanské vědy. Tak například rok rorýse obecného (2004) odstartoval systematickou ochranu hnízdišť ve městech. Lidé začali hlásit rorýsí hnízdiště a zapojovat se do instalace budek. ČSO upozornila na masové ničení hnízdišť při zateplování budov a prosadila důsledné uplatňování zákonné ochrany. Zároveň se v roce 2009 podílela na vzniku metodik, které převedly paragrafy zákona do konkrétních pravidel pro rekonstrukce.

V roce 2011 se ptákem roku stal strnad obecný a vznikl tak projekt **Nářečí (nejen) českých strnadů**, který rychle získal popularitu u ornitologů i laické veřejnosti a pokračoval až do roku 2016. Dobrovolníci zaznamenali více než 4000 nahrávek strnadiho zpěvu z celého Česka. Projekt se pak rozšířil i do dalších zemí a vzniklo z něj několik vědeckých publikací. Od loňského roku

Ptáci roku

1992–2026

Ilustrace: Jan Hošek

• 1993

rehek zahradní
Phoenicurus phoenicurus

• 1994

čáp bílý
Ciconia ciconia

• 1992

vlaštovka obecná
Hirundo rustica

• 1995

čejka chocholatá
Vanellus vanellus

• 1996

ťuhýk obecný
Lanius collurio

• 1997

sova pálená
Tyto alba

• 1999

konipas bílý
Motacilla alba

• 2000

ledňáček říční
Alcedo atthis

• 1998

koroptev polní
Perdix perdix

• 2001

kavka obecná
Coloeus monedula

• 2002

poštolka obecná
Falco tinnunculus

• 2003

vrabec domácí
Passer domesticus

• 2004

rorýs obecný
Apus apus

• 2005

skřivan polní
Alauda arvensis

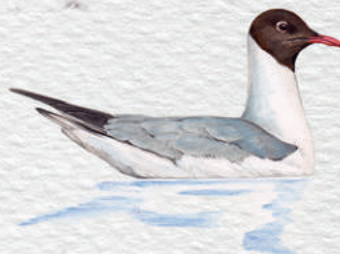
• 2006

orel mořský
Haliaeetus albicilla

• 2007

slavík obecný
Luscinia megarhynchos

• 2009

skorec vodní
Cinclus cinclus

• 2008

racek chechtavý
Chroicocephalus ridibundus

• 2010

kukačka obecná
Cuculus canorus

• 2011

strnad obecný
Emberiza citrinella

• 2012

tetřev hlušec
Tetrao urogallus

• 2013

břehule říční
Riparia riparia

• 2015

potápka černokrká
Podiceps nigricollis

• 2016

červenka obecná
Erithacus rubecula

• 2017

datel černý
Dryocopus martius

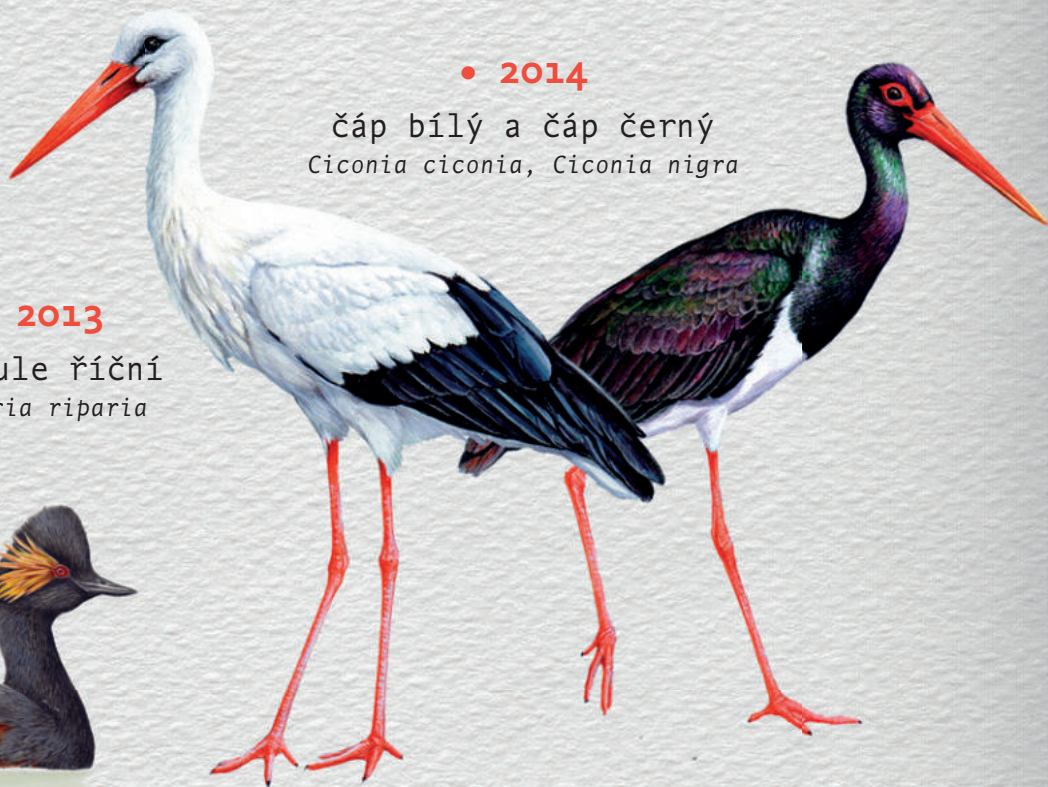

• 2018

sýček obecný
Athene noctua

• 2014

čáp bílý a čáp černý
Ciconia ciconia, *Ciconia nigra*

ČSO · Společně pro ptáky
a pro lidi. Už 100 let.

• 2019

hrdlička divoká
Streptopelia turtur

• 2020

jiříčka obecná
Delichon urbicum

• 2021

káň lesní
Buteo buteo

• 2022

zvonek zelený
Chloris chloris

• 2023

polák velký
Aythya ferina

• 2024

rehek domácí
Phoenicurus ochruros

• 2025

konipas horský
Motacilla cinerea

• 2026

pěníce černohlavá
Sylvia atricapilla

Co říkají o ČSO

Mládě rybáka obecného, které se vylíhlo na jednom z plovoucích betonových ostrůvků instalovaných ve spolupráci ČSO a společnosti Českomoravský štěrka, a. s., na Tovačovská jezera | Foto: Heidelberg Materials CZ, a. s.

Abychom o své práci nemluvili pouze sami, zeptali jsme se několika našich dlouholetých pracovních partnerů, jaký je jejich pohled na spolupráci s ČSO.

„Spolupráce s ČSO je pro mě i pro celé BirdLife International mimořádná svou kontinuitou, odborností a schopností obstát v měnících se – a často velmi složitých – společenských a politických podmínkách posledních 100 let. ČSO dokázala chránit ptáky v obdobích demokracie i nesvobody, navzdory omezenému kontaktu se světem i pod politickým tlakem. Přesto si uchovala vysokou odbornou úroveň, důvěryhodnost a jasné hodnoty, což je v evropském kontextu výjimečné.

Jedinečnost ČSO spočívá v propojení vědy, praktické ochrany a aktivního zapojování veřejnosti. Významně přispěla k poznání dlouhodobých trendů ptačích populací, k ochraně nejceněnějších ptačích území i k budování společnosti, která má k přírodě vztah a přijímá odpovědnost za její stav. Zároveň se nikdy neuzavřela sama do sebe, ale dokázala být silným a respektovaným partnerem mezinárodní

spolupráce. Je důkazem, že vytrvalá, odborná a otevřená spolupráce má skutečný a dlouhodobý dopad – na místní i mezinárodní úrovni.

Jak poznamenala antropoložka Margaret Meadová: „Nikdy nepochybujte o tom, že malá skupina přemýšlivých a odhodlaných občanů může změnit svět. Ve skutečnosti je to jediná věc, která kdy svět změnila.“ Historie ČSO tuto myšlenku naplňuje v praxi. Pojďme během dalších sta let měnit svět – pro přírodu i pro lidi – společně.“

Dr. Martin Harper, generální ředitel (CEO) BirdLife International, globální síť organizací na ochranu ptáků a přírody působící ve více než 120 zemích světa

„Naším společným tématem je zejména tzv. ptačí kriminalita. Jsme v kontaktu a čas od času pozveme někoho z ČSO na školení, aby nám připomněl, proč jsou tady. Co ptákům u nás hrozí a proč. Jde zejména o různé formy nelegálního zabíjení, které je bohužel stále častým jevem a má podstatný vliv na některé ptačí populace. Díky evropskému rozhledu ČSO máme také možnost dozvědět se o problémech v jiných oblastech. Můžeme hovořit o tom, co jinde pomáhá, jaké jsou příklady dobré praxe a kde naopak číhá slepá ulička. To, co musím ocenit, je zejména pochopení pro to, že naše práce je specifická a má své limity – například v tom, že k usvědčení pachatele je potřeba nezvratných důkazů a ty se ne vždy podaří opatřit. Psi jednotka ČSO pomáhá policii s odhalováním travičů. Radujeme se společně, když to vyjde a travič je nalezen a spravedlivě potrestán. O tom máme možná trochu rozdílné představy, ale i to jsme schopni v debatě překlenout. Každý hrajeme svou roli, máme své kompetence a možnosti, ale důležitý je vzájemný respekt, důvěra a otevřenost. A také přesvědčení, že nám jde o stejnou věc. Děkuje se za dosavadní spolupráci!“

Mgr. Kateřina Weissová, státní zástupkyně Vrchního státního zastupitelství v Praze

„Česká společnost ornitologická je stejně stará jako David Attenborough. Což je v obou případech úctyhodné; málokterá instituce věnující se ochraně přírody a její popularizaci má tak dlouhou historii. Na ČSO je ale navíc fascinující její nejnovější historie, kdy se během dvou tříd dekad ze spolku primárně s větším či menším úspěchem profilovaného coby odborná vědecká společnost stala jednou z našich největších, nejuspěšnějších a nejvlivnějších environmentálně orientovaných nevládek. A přitom neztratila svůj původní étos založený na fascinaci ptačím světem a starosti o něj. Sám se dnes zabývám už i jinými tématy a organismy, ale ptáci pro mě pořád představují základ, prostřednictvím něhož jsem do fungování přírody pronikal, například při výzkumu vodních ptáků na Třeboňsku. Tam jsme vyráželi z terénní stanice ČSO na Velkém Tisém, s níž mám ostatně

spojeny jedny z vůbec nejhezčích vzpomínek. Setkávání s ptáky ve volné přírodě je možná nejlepší způsob, jak se seznamovat nejen s lidským světem kolem nás a získávat k němu odpovědný vztah. A je dobré, když na to nejsme sami a společnost nám dělá ČSO. Tak ať to jde nejméně dalších sto let!“

Prof. David Storch, Ph.D., biolog Centra pro teoretická studia Univerzity Karlovy a Akademie věd České republiky

”O obnově míst narušených těžební činností se začalo mluvit někdy v roce 2000. Podařená rekultivace kame-nolomu Mašovice na Znojemsku tehdy otevřela cestu k dalším přírodě blízkým rekultivacím s důrazem na biodiverzitu a širší mezioborovou spolupráci, mimo jiné právě s ČSO. V roce 2007 jsme na jedno z jezer Tovačovských pískoven spustili několik plovoucích ostrůvků pro ohroženého rybáka obecného. Dřevěné ostrůvky později nahradily speciální betonové, které se pak rozšířily i na další jezera a štěrkopískovny a v jeden čas na nich hnízdilo 15–25 % české populace rybáků. Za odborné spolupráce s ČSO následovaly další společné akce, jako například výstavba ptačí pozorovatelný nebo příprava hnízdních stěn pro břehuli říční v činných pískovnách a jejich sezonní ochrana. Jen v roce 2017 břehule využívaly 1500 nor v pěti pískovnách, a v pískovně Božice na Znojemsku hnízdila v roce 2021 dokonce největší kolonie břehulí v Česku. Za sebe však musím říct, že kromě projektů vzpomínám především na mnoho skvělých lidí z ČSO, které jsem měl možnost poznat a spolupracovat s nimi, a také na sdílený dobrý pocit z toho, co se nám společně podařilo a daří se i nadále. Všechno dobré, ČSO, ke stému výročí! Děláte to skvěle!“

Ing. Karel Lorek, bývalý generální ředitel a člen představenstva společnosti Českomoravský štěrk, a. s.

”V roce 100. výročí České společnosti ornitologické si připomínáme i dlouholetou spolupráci se společností EG.D, s. r. o., která trvá téměř tři desetiletí. Společně propojujeme odborné znalosti ornitologů a technické zkušenosti energetiků s cílem snižovat rizika, která elektrická vedení představují pro ptáky.

Klíčovou roli hraje pracovní skupina při Ministerstvu životního prostředí, kde vznikají metodiky ochrany ptactva. Spolupracujeme také na řešení rizikových lokalit, vývoji ochranných prvků a tvorbě prioritních map pro efektivní plánování opatření. Partnerství se rozvíjí i v mezinárodních projektech, například v EUOKITE, zaměřeném na výzkum a ochranu dravců v Evropě, který umožňuje sdílení zkušeností na mezinárodní úrovni a přináší nové poznatky, jež lze následně využít i v domácí praxi.

Velmi si cením vstřícného přístupu a odbornosti lidí v ČSO. Díky otevřenému dialogu a snaze porozumět pohledu obou stran se daří nacházet funkční kompromisy. Tato spolupráce ukazuje, že ochrana přírody a energetika mohou jít ruku v ruce.“

Ing. Jan Volek, vedoucí síťového managementu v EG.D

”Spolupráce s ČSO je pro Asociaci soukromého zemědělství ČR přirozená. Vyvinula se z pragmatického spojenectví, kdy jsme si vycházeli vstříc při snahách o změny důležité legislativy, jako je třeba myslivecký zákon. Společně jsme prosazovali, aby některé druhy ptáků nebylo možné lovit. Nejen programem Pestrá krajina, ale především postupy na našich členských farmách jsme dokázali, že přístup odpovědného sedláka, který chce své hospodářství předat další generaci, je pro krajinu veskrze příznivý. Zájmy hospodářů z rodinných farem se v přístupu ke krajině protínají se zájmy těch, kterým leží na srdci druhová pestrost ptáků. Jako sedláci sdílíme s ptáky společný prostor. Třeba farmy v lokalitách s výskytem sýčka poskytují tomuto ohroženému druhu zázemí. Nemohli jsme proto souhlasit se záměrem plošného rozhazování jedů proti hraboshi polnímu. Ostatně dobré podmínky pro ptačí predátory jsou nejlepším opatřením proti přemnoženým myším. ČSO bereme jako spolehlivou organizaci, a především jako důvěryhodného partnera. Máme za to, že spolupráce mezi sedláky, ornitology a ochránci přírody má smysl a pomáhá krajině, ve které žijeme. Ochranu zemědělské krajiny chceme aktivně rozvíjet a budeme tak činit v odborné a kolegiální spolupráci s ČSO.“

Mgr. Ing. Jaroslav Šebek, předseda Asociace soukromého zemědělství ČR

”Ptáci neznají hranice. Česká společnost ornitologická, působící v malé zemi uprostřed Evropy, si vždy uvědomovala, že spolupráce s vědci a ochránci přírody z celé Evropy je nezbytná a prospěšná i pro výzkum a ochranu na národní úrovni. Její zapojení do projektů Evropské rady pro sčítání ptáků (EBCC) má dlouholetou tradici – ať už se jedná o koordinaci Celoevropského monitoringu běžných druhů ptáků od roku 2002, o podíl na koordinaci druhého Evropského atlasu hnízdního rozšíření ptáků v letech 2010–2020, nebo řízení první oficiální kanceláře EBCC v Praze od roku 2022. Přínosná a spolehlivá spolupráce s oddaným týmem ČSO pro nás byla vždy potěšením.“

Dr. Verena Keller, vedoucí autorského týmu druhého Evropského atlasu hnízdního rozšíření ptáků, předsedkyně Evropské rady pro sčítání ptáků v letech 2023–2025

Století proměn české avifauny

Krmení mladého dudka na zahradě, Hodonín, červen 2024 | Foto: Ondřej Ryska

„Všeobecně jest slyšeti stesky, že u nás ptactva stále ubývá. Do jisté míry je to tvrzení pravdivé.“ To píše Josef Musílek v úvodu ke své knize *Ptactvo Pardubicka* v roce 1939. O kus dále ale dodává, že se tady také ukázali nebo usadili ptáci, o nichž dříve „nebylo ani potuchy“. Avifauna českých zemí evidentně nikdy nebyla neměnná: některé druhy mizely, jiné se objevovaly, rarity se stávaly běžnými a dříve častí ptáci naopak vzácnějšími.

Je ale vůbec možné zjistit, kolik druhů a které z nich se u nás vyskytovaly například před oněmi sto lety, kdy vznikla Československá ornithologická společnost? Úplně přesně to asi nikdy nepůjde. Máme ale jednoho velkého pomocníka a tím je dvoudílná monografie Karla Kněžourka *Velký přírodopis ptáků*, která vyšla v letech 1910 a 1912, tedy jen o několik let předtím.

Za dob Karla Kněžourka

Autor se v ní mimo jiné u každého druhu zabývá výskytem u nás, a díky tomu můžeme konstatovat, že v době publikace bylo z českých zemí známo 319 druhů ptáků. Je tady však několik menších či větších „ale“, která odhalují problematiku, s níž se při výzkumu změn avifauny budeme potýkat i nadále.

První „ale“ vyslovuje už sám Kněžourek, když nepřímo zpochybňuje některé nálezy publikované J. P. Pražákem, později prokázaným podvodníkem, a současně upozorňuje na pochybný divoký původ druhů, jako jsou berneška velká, kachnička mandarínská, ale i labuť velká. Pozdější revize FK ČSO ukázaly, že také u dalších pěti druhů – husy krátkozobé, ouhorlíka stepního, budníčka horského, lindušky velké a strnada severního – neexistují ověřené záznamy, a jejich starší údaje je proto třeba odmítnout. Na druhou

Dudek chocholatý

Ještě v první polovině 20. století patřil k nápadným ptákům pestré zemědělské krajiny. Ve druhé polovině století ale z mnoha oblastí ustoupil spolu s tradiční mozaikou sadů, pastvin a světlých stanovišť. V některých regionech se dnes znovu objevuje častěji, zůstává však druhem, který potřebuje aktivní péči. Právě proto se stal ikonou ptačího parku Střimická výsypka, který ČSO založila v lednu 2025. Dudek je jedním z cílových druhů parku a už během první sezony tam pro něj byly instalovány tři budky. Cílem je vytvořit krajinu světlých lesů, pastvin a sadů, tedy prostředí, které z české krajiny postupně zmizelo. Dudek je tak příkladem druhu, který dopadl na své dno, a zda se od něj úspěšně odrazí, bude záviset hlavně na tom, jestli mu znovu vytvoříme vhodné podmínky.

stranu existovaly dobře doložené doklady jiných osmi druhů, které Kněžourkovi nebyly známy nebo dlouho ležely v muzejních sbírkách pod chybným určením, jako například racek polární z roku 1866. A pak jsou tu ještě dva druhy, které v Kněžourkově době v dnešním pojetí vlastně ještě neexistovaly. Snadno to pochopíme u husy tundrové, kterou autor zahrnuje pod husu rolní. Více může překvapit šoupálek obecný, rozdělený na dva dnes uznávané druhy až krátce po vydání monografie. Důležité přitom je, že růst počtu druhů zde není uměle nafouknutý taxonomickými splity (rozdělením jednoho druhu na dva či více); ty byly z výchozího srovnání pokud možno odfiltrovány.

Přihlédneme-li k těmto skutečnostem a upravíme-li na jejich základě Kněžourkova data, dostaneme se v roce 1912 kupodivu znovu ke stejnému číslu: 319 druhů. Nezměnil se tedy celkový počet, změnilo se složení avifauny. Ještě jsme se ani nezmínili

Volavka červená u nás ojediněle hnízdila už v 60. letech 19. století, pravidelně ale až mezi lety 1948–1994 zejména v rezervaci Velký Tisý. V důsledku ubývání rákosin od nás jako hnízdní druh vymizela. | Foto: Lubomír Hlásek

Až do začátku 20. století u nás kvakoš noční hnízdil pouze zřídka a místně. Ve 30. letech vznikly hnízdní kolonie na jižní Moravě a v roce 1947 na rybníku Malý Tisý na Třeboňsku. | Foto: Lubomír Hlásek

o nějakém šíření nebo o pozorování rarit a už je zřejmé, že proměny avifauny nejsou způsobeny jen skutečnými posuny areálů a novými terénními nálezy, ale také pečlivou revizní prací, prověřováním muzejních preparátů a literárních zpráv, hodnocením původnosti výskytu a někdy i odhalováním omylů či podvodů. A to jsme teprve začali.

Kde se vzaly nové druhy

Udělejme teď skok do současnosti, kdy v oficiálním seznamu ptáků Česka figuruje 405 druhů. Kde se vzalo oněch 86 nových druhů? Na první pohled by se mohlo zdát, že se postupně rozšířily a obsadily naše území. Jenže tak jednoduché to není. Jednak nepřibývaly rovnoměrně – v prvních desetiletích po Kněžourkovi šlo jen o jednotky druhů za dekádu, zatímco od druhé poloviny 20. století se tempo nápadně zrychlilo a nejsilnější vlna přišla až v posledních desetiletích. A hlavně: z těchto nových přírůstků pouhých šest nikdy neposuzovala FK ČSO. To je důležité, protože komise se přirozeně soustředí hlavně na nové, vzácné a sporné výskyty, nikoli na celý biologický osud všech druhů české avifauny. Další šest druhů sice komise nějakou dobu sledovala, ale postupně se alespoň místy staly natolik pravidelnými, že z jejího hledáčku vypadly. Všechny ostatní přírůstky tak zůstávají dodnes alespoň „malými“ raritami: některé jsou zaznamenávány každoročně, u jiných ale stále existuje jen jediné výjimečné pozorování. A ani tady neplatí jednoduché pravidlo, že čím starší je první záznam, tím více dalších muselo následovat. Některé druhy známé z našeho

území už desítky let zůstávají i dnes na úrovni několika málo pozorování, zatímco jiné během poměrně krátké doby nápadně přibýly. Už to samo ukazuje, že za růstem českého seznamu nestojí jeden jediný proces, ale několik velmi odlišných příběhů.

V některých případech šlo opravdu o druhy, které se k nám rozšířily, začaly pravidelně zalétat a někdy u nás nakonec i zahnízdlily. Jindy se změnily tahové cesty nebo zimoviště. A v řadě dalších případů se neproměnili ani tak ptáci sami, jako spíše náš způsob, jak je hledáme, určujeme a dokládáme. Někdy jsme se je zkrátka teprve naučili opravdu poznávat.

Které druhy se tedy staly novými členy naší avifauny? V roce 1942 se u nás poprvé objevila hrdlička zahradní a postupně obsadila celé území, až se stala neodmyslitelnou součástí našich měst a obcí. V roce 1953 se na jihu Moravy poprvé objevil strakapoud jižní, který postupně obsadil větší část moravských nížin, do Čech ale dodnes proniká jen ojediněle. V roce 1962 se u nás poprvé objevil racek černohlavý, který dnes stabilně, i když v malých počtech hnízdí na více místech našeho území. S šířením dalších druhů racků to bylo složitější, protože původně nebyly rozlišovány. Racek středomořský se u nás objevil určitě nejpozději na přelomu 70. a 80. let minulého století v souvislosti s expanzí do Rakouska a Maďarska, nejpozději v 90. letech k němu s jistotou přibyl i racek bělohlavý. K nápadným přírůstkům novější doby patří také kormorán malý, jehož zástřel u Záhlinic v říjnu 1998 byl pro pozorovatele ptáků šokem a teprve pátým záznamem, zatímco dnes nepatří ani mezi druhy registrované FK.

Počet mláďat sýčka obecného se u nás v posledních letech ustálil a ukazuje, že podpora jednotlivých hnízdišť se vyplácí – v takto malé populaci se počítá každý sýček | Foto: Jiří Hornek

Podobně byla v roce 2022 přesunuta mezi registrované druhy i volavka rusohlavá, která u nás dlouho patřila k výjimečným hostům, ale v posledních letech se z ojedinelosti posouvá k pravidelně zastizitelnému druhu. Berneška rudokrká, dříve velká rarita, se začala pravidelně objevovat v zimujících hejnech hus na různých místech Česka. Specifickým případem je husice nilská, u níž se na západě Evropy ustálila soběstačná populace, která podobně jako zčásti kdysi labuť velká postupně kolonizovala i většinu našeho území.

Jinými slovy, růst počtu druhů v české avifauně není jen příběhem nových druhů ptáků, ale i příběhem změny jejich statusu. Některé druhy zůstaly raritami, jiné se staly pravidelnými hosty a jen malá část z nich skutečně zdomácněla natolik, že je dnes jako rarity přestáváme vnímat. Jenže právě tady se celý obraz začíná lámat. Vedle několika druhů, které se skutečně rozšířily a staly se novými příslušníky české avifauny, stojí mnohem větší skupina druhů, které sice na seznam přibýly, ale zůstaly i nadále jen vzácnými hosty.

Jak odhalit vzácnosti

Právě u těchto druhů se nejvíc ukazuje, že rarita může znamenat velmi různé věci. Některé druhy jsou raritami jen do té doby, dokud nezměníme náš přístup k jejich pozorování. Kroužkovatelé vědí, že se v sítích občas najdou druhy, o jejichž přítomnosti na lokalitě nevěděli. Když k tomu přidáme dnes snadno dostupné nahrávky a noční odchyty, zjistíme, že se jich ve skutečnosti pohybuje krajinou mnohem více. Typickým příkladem posledních let je výřeček malý. Tento druh se jistě také šíří, ale před využitím cílených odchyť byly jeho záznamy spíše epizodické. Teprve soustředěná aktivita skupiny kroužkovatelů vedla k odhalení nápadného jarního pohybu po rozsáhlém

Sýček obecný

Ještě na začátku 20. století býval naší nejrozšířenější sovou a patřil k typickým ptákům českého venkova. Dnes je naopak jedním z nejohroženějších druhů vůbec. Za posledních dvacet let se jeho počet snížil o 94 % a v Česku zbývá zhruba sto párů. Hlavní příčiny jsou dobře známé: proměna zemědělské krajiny, úbytek pastvin a hmyzu, zánik vhodných hnízdních míst, ale také technické pasti v hospodářských areálech. Právě tady je role ČSO nejvýraznější. Podílil se na záchraném programu, zabezpečuje nebezpečná místa, vyvěšuje budky a upravuje lovecké biotopy. V roce 2025 zaznamenali ochranáři v severozápadních Čechách 60 obsazených lokalit a u 26 párů nejméně 75 mláďat. Sýček je tak dnes symbolem druhu, který se po pádu téměř na dno zatím stále drží nad ním.

územím zahrnujícím jak jižní Moravu, tak střední Čechy. Podobně je na tom i budníček zelený, u něhož se zřejmě spojily oba procesy: skutečné šíření i dlouhé přehlížení ve specifických, málo navštěvovaných biotopech. Teprve soustředění pozornosti do vysokohorských pramenišť v krátkém časovém okně na přelomu června a července vedlo k objevení stabilní populace, která do té doby unikala pozornosti.

Pokud kombinujeme odchyt s přemýšlením o krajině, můžeme najít místa, kde se soustředí tah a kde se výrazně zvyšuje pravděpodobnost setkání i se vzácnějšími druhy. Typickým příkladem jsou horská sedla jako Vosecká bouda v Krkonoších, údolí Jizerky v Jizerských horách, Šerlich v Orlických horách a v posledních letech pak zvláště Červenohorské sedlo v Jeseníkách. Na této lokalitě byla zjištěna řada extrémních rarit především sibiřského původu – budníčků, sedmihlásků,

Čejky dnes hnízdí převážně na polích, kde jejich hnízda ohrožují zemědělské práce
Foto: Jiří Liščák

Čejka chocholatá

Ještě před několika desítkami let patřila k nejtypičtějším ptákům českých polí a vlhkých luk. V roce 1989 se její populace odhadovala na 20 až 40 tisíc párů, do mapování 2001–2003 ale klesla na 7 až 10 tisíc a data Jednotného programu sčítání ptáků ukazují v roce 2022 úbytek o více než 80 % oproti roku 1982. Čejka tak patří k nejvýraznějším symbolům proměny zemědělské krajiny: doplácí na odvodnění, vysychání, intenzivní hospodaření i jarní práce na orné půdě. ČSO proto dlouhodobě mapuje její hnízdiště a ve spolupráci se zemědělci chrání hnízda přímo na polích. Významným útočištěm jsou i Josefovské louky, kde v roce 2025 čejky zahnízdily a vyvedly mláďata už podesáté v řadě. Je to druh, který se vlastnímu dnu už velmi nebezpečně přiblížil.

rákosníků a strnadů. Typickým příkladem je budníček pruhohlavý; před zahájením odchytů na této lokalitě byly známy čtyři případy odchytů, od roku 2011 bylo jen tady odchyceno dalších 33 ptáků, což představuje téměř polovinu všech odchytů na našem území. Takové nálezy neukazují jen sílu mimořádné lokality, ale i to, jak snadno může být obraz ptačího tahu zkreslen tím, že správná místa začneme sledovat až později. Podobné lokality tak nemění jen počet odchycených ptáků, ale i náš obraz o tom, které druhy naším územím protahují a jak často.

V neposlední řadě vede ke zjištění nových druhů i rozšíření našich znalostí. Dnes už lépe víme, které druhy můžeme očekávat, kdy je pravděpodobné je zastihnout, a především jak je poznáme od druhů velmi podobných a dříve prakticky nerozlišitelných. Ruku v ruce s tím jde využití a dostupnost mnohem lepší optiky a fotografické výbavy, v poslední době pak také automatických akustických záznamů a přístrojů pro noční vidění. Typickým dříve přehlíženým druhem je například rybák dlouhoocasý, který v minulosti nebyl pozorovateli odlišován od rybáka obecného. Zlepšení poznatků vedlo k nárůstu

Vodouš rudonohý

Ukazuje, jak rychle může z české krajiny zmizet druh vázaný na mělké mokřady a jak rychle se také může vrátit, pokud mu znovu nabídneme vodu, klid a pestrou lučňákovou mozaiku. Dříve býval pravidelnější součástí mokřadní krajiny, dnes však patří mezi kriticky ohrožené druhy a hnízdí u nás jen nepoččetně. Dopltil na odvodňování, zánik rozlivů a intenzivní zemědělství. O to větší význam má jeho příběh na Josefovských loukách, kde po třiceti letech znovu zahnízdil ve východních Čechách. Ke konci roku 2025 zde ČSO evidovala 205 druhů ptáků a vodouš rudonohý patřil mezi cílové druhy, které v parku prokazatelně hnízdí. Jeho návrat patří k nejprěsvědčivějším dokladům toho, že obnova mokřadní krajiny může mít pro konkrétní druhy velmi rychlý efekt.

Vodouš rudonohý opakovaně hnízdí na Josefovských loukách | Foto: Jaroslav Petráň

pozorování a zjištění v podstatě pravidelného průtahu naším územím. Podobně projekt sledování nočního tahu rákosníků zpěvných vedl k rozšíření znalostí o určování nenápadných druhů a k nárůstu záznamů rákosníka plavého, pokřovního nebo sedmihláška malého. U těchto druhů je téměř jisté, že je kroužkovatelé drželi v ruce už dříve, aniž by to tušili.

Zajímavým příspěvkem moderní doby je mnohem jednodušší komunikace pomocí e-mailů, mobilních telefonů, sociálních sítí a naposledy i umělé inteligence. Původní pozorovatel tak může upozornit na raritu, kterou sám nepozná, a umožnit její dokumentaci a určení, jako v případě bělořita okrového v říjnu 2015, případně se s využitím AI pokusit o původní určení, které pak může být následně potvrzeno, jako u nových záznamů krahujce krátkoprstého a poštolky jižní. I to je nová součást příběhu české avifauny: některé druhy možná nepříbyly proto, že by k nám létaly jinak než dřív, ale proto, že dnes už pozorování nezůstává v hlavě nebo zápisníku jediného člověka. I v moderní době však přetrvává zpožděná komunikace a občas bohužel také zatajování raritních pozorování.

Vlha pestrá

Ještě po většinu 20. století byla u nás spíše vzácným a převážně moravským druhem. Teprve v posledních desetiletích se nápadně šíří a dnes je potvrzena i z řady lokalit v Čechách. Její příběh souvisí s oteplováním i s využíváním vhodných sekundárních biotopů. Právě na tom staví ČSO v ptačím parku Malá Lipová u Přerova. Jde o malou bývalou pískovnu, kde vlhy hnízdí v norách vyhrabaných v písčité stěně. V roce 2023 zde hnízdilo 15 párů, loni už vlhy obsadily 25 nor. Vlha tak dobře ukazuje opačný typ vývoje než sýček nebo čejka: proměnu někdejší vzácnosti v ptáka, který si v české krajině rychle hledá nové místo.

Vlha pestrá v posledních třiceti letech v důsledku klimatické změny rozšiřuje svůj areál na sever. Z dříve sporadicky hnízdícího druhu vázaného na nejteplejší oblasti se tak u nás postupně stala pravidelným hnízdícím. | Foto: Tobias Macháček

Vliv změn krajiny

Proměny avifauny ale nevysvětlují jen nové metody a lepší schopnosti určování. Svou roli hrála i sama krajina. Některé druhy těžily ze vzniku nových vodních ploch, rybníčních soustav, nádrží, nebo dokonce skládek odpadků, jiné naopak doplatily na změny v zemědělství, ústup tradiční mozaikovitě krajiny, zarůstání otevřených ploch, intenzifikaci chovu ryb nebo proměnu mikrostanišť. Proměna krajiny tak neznamenala jen více nebo méně ptáků, ale často výměnu jednoho druhu za jiný. Tak jako z nových vodních ploch a nádrží profitovali například někteří raci, kormoráni nebo volavky, doplatily druhy otevřené zemědělské krajiny na její postupnou homogenizaci a zarůstání. I proto nestačí jen sledovat, zda se některý druh objevil těsně za našimi hranicemi. Blízkost expanze sama o sobě ještě nezaručuje, že druh pronikne i k nám – rozhoduje i to, zda u nás najde odpovídající prostředí. Snad i proto zůstávají některé druhy hnízdící nedaleko za hranicemi u nás stále nápadně vzácné. Typickým příkladem je rybák malý, který hnízdí ve stovkách párů na písčitých říčních ostrovech v sousedním Polsku, nebo kulík mořský, jehož ostrůvkovitá populace o zhruba dvaceti párech hnízdí kousek na jih od našeho území na rakouských slaných stepích.

Vedle druhů, které přibýly nebo změnil status, existují i opačné příběhy. Některé kdysi obecné druhy z české krajiny ustoupily natolik, že se z nich staly rarity a jako hnízdící zcela vymizely. Patří k nim například mandelík hajní, tuhýk menší a rudohlavý, dytík úhorní, drop velký a velmi vážně ohrožení

jsou i sýček obecný nebo chocholouš obecný. Faunistická komise se ovšem soustředí na dokumentaci nových a vzácně se objevujících druhů, zatímco změny početnosti sleduje dlouhodobý monitoring. Přesto i tyto příběhy patří k proměně české avifauny a právě tady se FK potkává s ochrannými projekty ČSO: tam, kde se snažíme vrátit do krajiny prostor pro ubývající druhy, vznikají často současně i podmínky pro průtah vzácnějších druhů a výskyt rarit.

Pozoruhodné přitom je, že i v posledních letech, kdy každoročně zaznamenáváme kolem tří set druhů, zůstávají oficiální seznam a každoroční obraz české avifauny dvěma odlišnými veličinami. Rarity seznam rozšiřují, ale běžná zkušenost s ptáky v krajině se proměňuje pomaleji. A možná právě to je na celé věci nejzajímavější. Vývoj české avifauny za poslední století necharakterizuje jen přibývání nových ptáků. Je to zároveň příběh změn krajiny, tahu i zimování, ale také české ornitologie – metod, znalostí, možností a kritického pohledu na vlastní údaje. Možná by tedy i dnes Josef Musílek mohl napsat totéž, co před více než osmdesáti lety: že některých ptáků u nás ubývá, ale zároveň se objevují jiní, o nichž dříve nebylo ani potuchy. ▲

Martin Vavřík | se dlouhodobě věnuje faunistice a sledování výskytu vzácných ptáků v Česku i v Evropě. Zaměřuje se na „velké“ racky, monitoring jarního tahu vodních ptáků na Šumavalském rybníce, kroužkování a podzimní odchyty na Červenohorském sedle. Od roku 1999 je členem FK ČSO.

Sto let ptačích návratů a ztrát

Avifauna Česka, tedy druhy vyskytující se na našem území, nepředstavuje neměnný seznam, ale neustále se vyvíjí, částečně přirozeně, ale stále více i vlivem člověka. Pojďme

se podívat na změny hnízdících druhů na časové ose za poslední století.

orel mořský
(Třeboňsko,
Břeclavsko)

1984

racek bouřní
(vodní dílo Nové
Mlýny, Břeclavsko)

1986

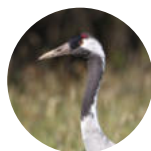
ťuhák
rudohlavý
(Hodonínsko)

1988

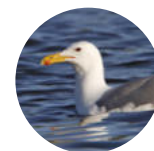

slavík tmavý (Mydlovary, Českobudějovicko)

1989

jeřáb popelavý (Doksy, Českolipsko)

racek
bělohlavý
(vodní dílo Nové
Mlýny, Břeclavsko)

1990

mandelík
hajní
(Kobylí,
Břeclavsko)

1991

budníček
zelený
(Důl Bílého Labe,
Krkonoše)

1992

ťuhák menší
(Lanžhot,
Břeclavsko)

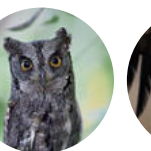
1994

dytík úhorní
(Znojensko)

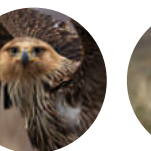
1995

husice liščí
(Mydlovary,
Českobudějovicko)

1996

výreček malý
(Suchovské Mlýny,
Bílé Karpaty)

1998

orel
královský
(Soutok,
Břeclavsko)racek
středomořský
(Třeboňsko)ostralka
štíhlá
(Třeboňsko)

2001

kulík hnědý
(Krkonoše)

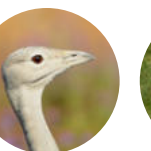
2002

potápka rudokrká
(vodní nádrže u Chabařovic,
Mostecko)

2003

rybák černý
drop velký (Pisecko)
(Znojensko)

2006

husice nilská
(Nový Dvůr,
Tachovsko)

2008

konipas citronový
(Úpské rašeliníště,
Krkonoše)

2010

orel skalní (Oderské vrchy)

berneška bělolící (Házlov, Chebsko)

2013

kachnička karolinská
(Praha-Malešice)

2014

volavka
rusohlavá
(Nový Vrbenský ryb.,
Českobudějovicko)

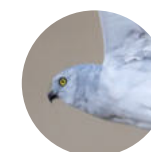
2016

labuť zpěvná
(Chropýňský rybník,
Kroměřížsko)

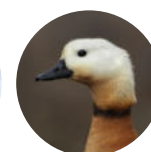
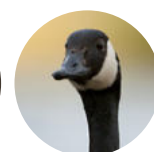
2017

volavka bílá
(vodní dílo
Nové Mlýny, Břeclavsko)

2019

moták stepní
(střední Čechy)

2020

husice rezavá
(Klatovsko)berneška
velká
(Kladensko) –
únik ze zajetí

2020

kormorán malý
(vodní dílo Nové Mlýny, Břeclavsko)

2022

hrdlička východní
(vodní dílo Nové Mlýny, Břeclavsko)

Legenda

Zeleně: První prokázané hnízdění volně žijící populace od roku 1926 v Česku

Černě: První prokázané hnízdění jedinců uniklých ze zajetí, případně uměle vysazených nepůvodních druhů, od roku 1926 v Česku

Modře: První prokázané novodobé hnízdění po roce 1926 v Česku; druh dříve hnízdil, vrátil se po delší pauze, např. z důvodu zavedení ochrany nebo díky reintrodukcii

Červeně: Poslední prokázané hnízdění v Česku od roku 1926; druh dříve hnízdil pravidelně, i když třeba vzácně

Zdroj údajů: K. Štátný, V. Bejček, I. Mikuláš a T. Telenský: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2014–2017. Aventinum 2021

Foto: Daniel Arndt, Tomáš Bělka, Birds of Gilgit Baltistan, Jiří Bohdal, David Evans, Alberto García, Adrien Chateignier, Jozef Chavko, Sergej Jelisejev, Jan Kepič, Libor Koucký, Alexis Lours, Jiří Liščák, Martin Mecnarowski, Marek Mejstřík, Zbyněk

Nantl, Karel Návrat, Jure Novak, Jaroslav Petrář, Martin Pelánek, Pete Richman, Ondřej Ryška, Imran Shah, Zdeněk Souček, Marek Szczepanek, Pavel Štěpánek, Frank Vassen, Francesco Veronesi, Matti Virtala, Jiří Vondráček

GPO PASSION HD 12,5×50

Jako správci ptačího parku trávíme s dalekohledem v ruce poměrně dost času. Potřebujeme nástroj, který obstojí při ranním mapování ve snížených světelných podmínkách a zároveň má dostatečné přiblížení pro rychlou identifikaci ptáků přeletujících ve vyšších výškách. Nebo pro situace, kdy nemáme stativový dalekohled zrovna po ruce. A právě v tomto ohledu nás GPO PASSION HD 12,5×50 příjemně překvapil.

Když zahlédnete takovou vzácnost, jako je koliha velká, která pravidelně protahuje ptačím parkem Zbudovská blata, potřebujete vidět ostře každý detail | Foto: Tomáš Bělka

GPO PASSION HD 12,5×50 | Foto: Kryštof Chmel

První věc, kterou člověk ocení, je **světelnost a celkový obraz**. Velký průměr objektivu (50 mm) dělá přesně to, co od něj čekáte – obraz je jasný, kontrastní a použitelný i za horších světelných podmínek. Výrobce to podkládá i technologicky – kvalitní HD skla a vícenásobné antireflexní vrstvy zajišťují vysoký přenos světla a věrné podání barev. Navíc má dalekohled díky tomu poměrně široké zorné pole, takže se objekt v terénu dobře hledá.

Velmi nám vyhovuje **zvětšení 12,5×**. V prostředí mokřadního ptačího parku se často pohybujeme bez stativu – jdeme kontrolovat hnízdiště, reagujeme na aktuální situaci, potřebujeme rychle „přitáhnout“ vzdáleného ptáka. Toto zvětšení je tak podle nás ideální

Josef Rutterle | je správcem ptačího parku Mnišské louky, kromě toho se věnuje především zemědělství a pastevectví. V oblíbené má nelesní krajinu, ale také světlé nížinné lesy a jejich ptačí obyvatele.

kompromis: výrazně větší dosah než běžných 8× nebo 10×, ale stále ještě použitelné z ruky. Ano, obraz se může lehce třást – ale to je daň za výkon. Přiblížení 12,5× se navíc hodí především do otevřených biotopů, a proto ho lze doporučit především těm uživatelům, kteří své aktivity směřují do mokřadů, luk či polí. Avšak nakonec ani v lesním prostředí se tento model nemine účinkem, a to především při dohledávání ptáků nahoře v korunách stromů. I blízkého jedince však snadno zaostříte díky nejbližší zaostřitelné vzdálenosti 2,5 m.

Co se týče **hmotnosti a ergonomie**, dalekohled není na svou velikost nijak extrémně těžký (váží necelý kilogram). Naopak, při prvním použití se může zdát až překvapivě lehký. Přesto ale po delším čase v terénu krk protestuje. Z vlastní zkušenosti proto jednoznačně doporučujeme **postroj** – rozloží váhu na ramena a práce je hned pohodlnější. To nicméně platí pro většinu dalekohledů podobného výkonu a velikosti.

Konstrukčně jde o robustní nástroj – **magneziové tělo, vodotěsnost a kvalitní zpracování** dávají jistotu, že něco vydrží i v náročném prostředí (déšť, bláto, každodenní nošení). To je pro terénního pracovníka klíčové.

Přiložený připínatelný pytlíček s hadříkem na ošetření optiky je drobnost, ale velmi potěší!

V recenzích zmiňovaná chromatická aberace (**barevné lemy**), která vzniká v kontrastních situacích, je při používání v terénu zaznamatelná, avšak ani jeden z nás ji nepovažuje za zásadní negativum. Spíše se jedná o parametr, který v terénu nevádí, ale při pozorování proti světlu si toho citlivější oko může všimnout.

Osobně bychom určitě ocenili o centimetr větší obal na dalekohled. Uložení i s popruhem a krytkami je hodně natěsnáno a někdy obal téměř nejde zavřít. Jinak je ale pevný obal na zip velmi šikovný a dokonale chrání optiku před karamboly.

Poměr ceny a výkonu u tohoto přístroje hodnotíme velmi nadprůměrnou známkou!

Kryštof Chmel | je správcem ptačího parku Zbudovská blata. Věnuje se kroužkování a mapování ptáků. Jeho oblíbený materiál pro kutění a vyrábění je dřevo. Uvítá každou recesi, proto také zpívá v kapele.

Pobočky – velvyslankyně ČSO v regionech

V 70. letech 20. století výbor tehdejší ČsOS doporučil, aby v místech s větším počtem členů byly založeny pobočky s cílem zintenzivnění regionální terénní práce ochrany

Mezi dalšími cíli vytyčenými na samém začátku byla vedle koordinace regionálního výzkumu také organizace mapování hnízdicího ptactva, fenologických pozorování a praktické ochrany ptactva, sčítání vodních ptáků, exkurze do ornitologicky zajímavých míst v kraji, vzájemné informace o výskytu a hnízdění vzácnějších ptačích druhů i o nové ornitologické literatuře, výcvik mladých ornitologů a kroužkovatelů či poskytnutí příležitosti k ornitologickému využití přednáškami a filmy. Členství v pobočce navíc mohli využít i mladí

přírodou. Postupně tak vzniklo devět poboček, které dnes pokrývají celé území republiky a tvoří nenahraditelnou síť zajišťující místní ornitologické aktivity.

zájemci, kteří se tehdy před dosažením 18 let věku nemohli stát členy ČOS.

Prvními pobočkami se v roce 1974 staly Jihočeský ornitologický klub a Ostravská pobočka ČSO, dnešní Slezská ornitologická společnost. Nejmladší Pobočka pro střední Čechy a Prahu pak vznikla teprve před třemi lety.

Zástupců všech devíti současných poboček jsme se zeptali: **Čím jsou vaše pobočka nebo váš region jedinečné, na co byste čtenáře chtěli upozornit nebo nalákat?**

Jihočeský ornitologický klub (JOK) 1974

Většina aktivit klubu je spojena s rybníky a mokřady, které jsou pro oblast jižních Čech typické. Členové se podílejí na límcování hus či značení racků bělohlavých. Na území kraje také probíhají velké kroužkovací akce na rybnících Řežabinec (Akce Acrocephalus),

Hejtman a Koberný v Plané nad Lužnicí. Významnou ornitologickou lokalitou na území kraje jsou Zbudovská blata. Vznikající ptačí park má za cíl obnovu podmáčených blat a tím návrat hnízdiště břehoušů a dalších lučních druhů bahňáků. Členové klubu se v rámci pracovní skupiny podílejí na fungování parku a organizaci akcí pro veřejnost.

Dalším cenným ptačím územím by se v blízké době mohla stát i blata v okolí obce Mažice. JOK ve spolupráci s krajským úřadem a obcí Mažice pomáhá s vybudováním mokřadu v místě vytěženého rašelinště. Lokalita o rozloze asi 30 ha byla dlouhodobě uměle vysoušena a zemědělsky obhospodařována. Cílem je vytvořit řízeně zaplavovaný mokřad s plochami otevřené hladiny a ostrůvky, který by sloužil jako pestrá nabídka hnízdních možností pro ptáky vázané na vodu a podmáčené plochy otevřené krajiny.

Od roku 2020 vyhlašuje klub ptáka roku JOKu. Cílem je směřovat úsilí členů k doplnění mezer v pozorování, k navázání na

Společná exkurze do Alp s Hornorakouským ornitologickým klubem v roce 1992
Foto: archiv JOK

historická sčítání nebo k sledování zajímavých změn početnosti. Letos je sledovaným druhem ůhýk obecný, doplnkově monitorujeme pěníci vlašskou a další druhy ůhýků. Pravidelně také pořádáme konference a terénní akce. Velmi dobrou tradici má každoroční setkávání s hornorakouskými ornitology, kterého se několik let účastnili i kolegové z Bavorska a Maďarska. ▲

Jan Havlíček,
předseda JOK

Slezská ornitologická společnost (SOS) 1974

Za více než pět desítek let své činnosti na severní Moravě a ve Slezsku si SOS vybudovala postavení respektované organizace v ochraně ptáků a jejich prostředí. Jak se to podařilo? Především díky obětavé práci řady nadšených lidí, kteří chrání hnízda motáků a čejek v zemědělské krajině Opavska, šplhají

po lešeních domů, aby ochránili hnízda rorýsů a kavek, nebo v chladných jarních nocích mapují výskyt sov v beskydských lesích. Další z nich přispívají k vědeckému poznání kroužkováním ptáků v rákosinách Dolního Bartošovického rybníka v Poodří nebo Heřmanického rybníka na Ostravsku, vedou děti a mládež k citlivému vnímání přírody nebo po dlouhém dni ještě usedají k počítačům, aby zpracovali potřebnou dokumentaci pro úřady. Nelze vyjmenovat všechny činnosti, jimž se členové věnují. Jedno však mají společné – často je vykonávají na úkor svého volného času. O to větší poděkování jim náleží.

Zároveň před námi stojí nová výzva. Po ukončení těžby černého uhlí v roce 2026 se v pohornické krajině Ostravska a Karvinska otevírá jedinečný prostor s výskytem vzácných druhů, jako jsou bukáček malý, slavík modráček střeoevropský či hýl rudý. Ochrana těchto míst však bude vyžadovat spolupráci i s dalšími zájmovými skupinami. Cestu k jejich ochraně se snad podaří nalézt i na pravidelných setkáních našich členů, která patří k nejnávštěvovanějším akcím svého druhu v Česku. ▽

Patrik Molitor,
předseda SOS

Účastníci oslavy 50. výročí založení Slezské ornitologické společnosti

Foto: Patrik Molitor

Východočeská pobočka ČSO (VP ČSO)

1975

Východočeská pobočka byla založena v březnu roku 1975 při Východočeském muzeu v Pardubicích. Za jejím vznikem a fungováním stály osobnosti jako František Obhlídal, Jan Sklenář, Pavel Ždárek, Tomáš Diviš, Miloslav Hromádka a Tomáš Bělka. K oslavě pobočkových padesátin se v loňském

roce podařilo uspořádat sedmý ročník konference *Metody a výsledky výzkumů ptačích populací*, čímž jsme po covidové pauze navázali na tradici zahájenou již v roce 1990. Dalším významným počinem je odborný sborník *Panurus*, který v tuto chvíli patří k posledním každoročně vydávaným recenzovaným ornitologickým publikacím v České republice. Dále se pobočka zasazuje o ochranu ptactva v celém regionu a připravuje členské exkurze, schůze a víkendové výzkumné tábory, kterých se může zúčastnit každý zájemce o pozorování ptactva. Totéž platí o ornitologických kurzech na Orlickém Záhoří či návštěvě zajímavých ornitologických míst, mezi něž patří třeba Krkonoše s tetřívky, kosy horskými a budníčky zelenými, vodní nádrž Rozkoš jako ráj táhnoucích bahňáků či mokřadní

Momentka z Víkendového výzkumného tábora Východočeské pobočky v roce 2013

Foto: Martin Fejfar

lokality ptačích parků Rzy a Josefovské louky. Všechny tyto oblasti, stejně jako řada méně známých míst, která jsou však pro ptáky také velmi cenná, by v mnoha ohledech nemohly existovat bez obětavé mravenčí práce našich členů, jimž za ni patří velký dík. ▽

Jakub Vrána,
předseda VP ČSO

Jihomoravská pobočka ČSO (JMP ČSO)

1993

Na jižní Moravě máme to štěstí, že se zde mnoha druhům ptáků daří lépe než v jiných částech republiky. Pro naši pobočku je ale stejně typické i to, že kolem sebe máme řadu skvělých lidí, kteří se ochotně zapojují do společných aktivit. Například do mapování shromaždišť kalousů ušatých se zapojilo

až 260 spolupracovníků včetně celých rodin. Je zkrátka vidět, že ochrana přírody i monitoring fungují mnohem lépe, když na ně nejsme sami. I proto organizujeme řadu členských akcí, jako jsou exkurze, mapování cílových druhů nebo pravidelné „hospody“. Díky pestré činnosti máme dostatek příspěvků i pro časopis *Crex*.

Setkání členů Jihomoravské pobočky po zimním sčítání vodních ptáků na Novomlýnských nádržích | Foto: Robert Vlk

Od roku 2018, kdy pobočka prošla profesionalizací, účinněji naplňujeme cíle ochrany ptáků a dnes máme 14 zaměstnanců. S dobrovolníky pečujeme o více než 200 hektarů lokalit včetně ptačího parku Kosteliska. Dobře je to vidět na ochraně rybáka obecného. Když jsme s ní v roce 2008 začínali, zbývalo na jižní Moravě jen 57 párů hnízdících na nevyhovujících lokalitách. Díky cílené podpoře hnízdíšť zde v roce 2025 hnízdilo již 297 párů, a navíc všechny na ostrovech, které dlouhodobě udržujeme.

Postupně jsme naše aktivity rozšířili o správní řízení, farmářství i kulturní akce, jako je brněnský festival Havranec. Nově

jsme získali statek v Dubňanech, který bude sloužit jako zázemí i místo setkávání. To nejdůležitější ale možná teprve přijde. Rádi bychom měli pozitivní vliv na další ptačí populace, cenné biotopy i další ohrožené druhy. Díky našim členům, kolegům i příznivé geografické poloze k tomu máme na jižní Moravě velmi dobré předpoklady.

Tereza Čamlíková,
administrativní pracovnice
a projektová manažerka JMP

Západočeská pobočka ČSO

2001

Naše pobočka je po celou dobu své existence úzce spjata se Západočeským muzeem v Plzni. Svou činností dnes pokrývá celý Plzeňský a Karlovarský kraj a nabízí pestrou mozaiku prostředí i ptačích druhů – hnízdících, tažných i zimujících. K nejznámějším patří hrabaví ptáci jako tetřívek obecný, tetřev hlušec či jeřábek lesní, kteří se vyskytují v ptačích oblastech Západní Krušné hory, Doupovské hory a Šumava.

Zajímavými lokalitami zimního období jsou Jesenická přehrada u Chebu, nádrž Medard u Sokolova nebo vodní nádrž České údolí v Plzni, kde pravidelně zimují severské druhy hus, kachen, racků i potáplic a v mnohých zimách je zde možno pozorovat i vzácné a migrující druhy vodního ptactva. V hnízdění láká rezervace Soos u Františkových Lázní nebo rybníční oblasti Tachovska, kde je vlajkovým druhem jeřáb popelavý, hnízdící, ale také protahující, a to až ve stovkách jedinců.

Zajímavými lokalitami zimního období jsou Jesenická přehrada u Chebu, nádrž Medard u Sokolova nebo vodní nádrž České údolí v Plzni, kde pravidelně zimují severské druhy hus, kachen, racků i potáplic a v mnohých zimách je zde možno pozorovat i vzácné a migrující druhy vodního ptactva. V hnízdění láká rezervace Soos u Františkových Lázní nebo rybníční oblasti Tachovska, kde je vlajkovým druhem jeřáb popelavý, hnízdící, ale také protahující, a to až ve stovkách jedinců.

Znáмым cílem je také ornitologická pozorovatelná v PR Nový rybník u Líní, kde hnízdí slavík modráček, kopřivka obecná či moták pochop. Horské oblasti Krušných hor, Slavkovského lesa, Českého lesa a Šumavy ještě stále hostí chřástala polního, bekasinu otavní či bramborníčka hnědého. Méně známou,

Expedice Západočeské pobočky do Jesenice, březen 2009 | Foto: Pavel Růžek

ale cennou zajímavostí jsou početné populace sov, například výra velkého, kulíška nejmenšího a sýce rousného zejména na jihozápadním Plzeňsku. V zimě se tu početně vyskytuje řuhák šedý a také káně rousná či moták pilich. Západočeská krajina tak nabízí mimořádně pestré možnosti pro pozorování ptáků po celý rok.

Libor Schröpfer,
předseda pobočky

Severočeská pobočka ČSO

2001

Severočeská pobočka ČSO působí v Ústeckém a Libereckém kraji. Zdejší podmínky jsou velmi různorodé a jedinečné. Jsme pobočka s aktuálně nejvyšším rozdílem nadmořských výšek (20 m n. m. na dně dolu Bílina až 1435 m n. m. na vrcholu hory Kotel v Krkonoších), s rozmanitými přírodními podmínkami od zachovalých rašeliníšť a lesních porostů v našich horách přes skalní města a rybníční oblasti až po zcela přeměněnou krajinu v Podkrušnohoří. Také avifauna regionu je unikátní. V západních Krkonoších, Krušných a Jizerských horách přežívá podstatná část naší populace tetřívka obecného, kterou se snažíme ve spolupráci s AOPK a KRNP zachránit. Na výsypkách hnědouhelných dolů zase hnízdí největší populace lindušky úhorní a donedávna i strnada zahradního. U Doks

na výsypkách hnědouhelných dolů zase hnízdí největší populace lindušky úhorní a donedávna i strnada zahradního. U Doks

Jeřáb popelavý patří k ikonickým druhům severních Čech | Foto: Milošlav Anderle

v ptačí oblasti Českolipsko – Dokeské pískovce a mokřady v roce 1989 poprvé v Česku zahnízdil jeřáb popelavý, který patří

k dalším ikonickým druhům regionu a dodnes zde má centrum svého rozšíření. V mokřadech na výsypkách, v okolí rybníků a různých tůň početně hnízdí slavík modráček. Také sokolům stěhovavým se u nás daří, a to jak populacím hnízdícím na skalách, tak populacím v budkách na vysokých budovách. Oblast má svůj ornitologický význam i v mimohnízdni době. Zatopené bývalé hnědouhelné doly Milada a Most se spolu

s nádrží Nechranice velmi rychle staly významnými zimovišti vodních ptáků. Na území pobočky máme také dva ptačí parky ČSO: Mnišské louky a Strimickou výsypku, na jejichž rozvoji se podílejí i naši členové.

**Martin Pudil, předseda,
a Martin Bacílek, člen výboru pobočky**

Moravský ornitologický spolek (MOS) – středomoravská pobočka ČSO 2005 (1932)

Historie MOS je dlouhá, komplikovaná, plná zvratů – ale vždy se šťastným koncem. Ustavující schůze se konala 4. prosince 1932 v restauraci Akciového pivovaru v Přerově. Předsedou byl zvolen učitel František Ginter, neuvěřitelně aktivní člověk s organizačními schopnostmi, který pro myšlenku ochrany ptáků dokázal nadchnout spoustu obyčejných Přerovanů i osobností. Pro spolupráci s mimopřerovskými členy byl záhy (1934) založen i časopis *Moravský ornitolog*. Dalším zásadním krokem byla výstavba ornitologické stanice v Přerově v roce 1938. Přestože válka a komunistický režim poničily mnoho z vybudovaného, časopisy *Československý ornitolog* a následně *Zprávy MOS* vytrvaly a byly významným pojítkem mezi ornitology.

Důležitým předělem byl nástup Jiljího Sitka na ornitologickou stanici, její znovuotevření pro veřejnost v roce 1972 a následně organizace celostátních ornitologických konferencí v Přerově v době stagnace ČSO. Mezitím MOS prakticky splýnul s ornitologickou stanicí. Změna režimu v roce 1989 vyústila díky aktivitě mladých členů ve znovuzaložení MOS. Ten proslul především úspěchy v oblasti propagace ochrany ptáků a přírody.

S Ornitologickou stanicí Muzea Komenského v Přerově se zázemím ve zcela nově přestavěné budově ORNIS úzce spolupracujeme dodnes. Pro své členy pořádáme pravidelná

Expedice Blatensko aneb čtyřdenní hanácký ornitologický výsadek do jižních Čech. Konal se v červnu 2025 ve spolupráci s Jihočeským ornitologickým klubem.
Foto: Hynek Pečinka

setkávání, členské terénní exkurze, nabízíme účast na výzkumných projektech či fotografickou soutěž. Zájmy ptáků a přírody prosazujeme i účastí ve správních řízeních. Zapojujeme i veřejnost – do exkurzí v rámci celostátních akcí ČSO, do brigád v ptačím parku Malá Lipová a informujeme ji prostřednictvím médií – webu, Facebooku, Instagramu a Novinek MOS.

**Josef Chytil, jednatel, a Hynek Pečinka,
člen výboru pobočky**

Pobočka ČSO na Vysočině 2007

Za devatenáct let trvání pobočky jsme realizovali stovky projektů věnovaných výzkumu a ochraně ptáků a jejich lokalit, jejichž přehled je k dispozici na našem webu *prirodavysocinny.cz*. Již v roce 2007 jsme zprostředkovali uzavření deklarace o spolupráci mezi státním podnikem Lesy České republiky a ČSO, kterou následovala smlouva o spolupráci LČR s naší pobočkou ohledně ochrany doupných a odumřelých stromů v lesích, čemuž se stále aktivně věnujeme.

Každoročně domlouváme ochranu hnízd vybraných druhů v lesích i na zemědělských pozemcích s hospodařícími subjekty. Již od roku 2008 provádíme akustický monitoring ptáků pomocí digitálních zvukových záznamníků a stali jsme se tak průkopníky této metody u nás. Podařilo se nám prosadit vyhlášení několika zvláště chráněných území. Při pobočce funguje Pozemkový spolek Gallinago specializující se na péči

Přírodní rezervace Chvojnov, kde Pobočka ČSO na Vysočině revitalizovala rašeliníště
Foto: Vojtěch Kodet

o luční mokřady. V roce 2015 zvítězil náš projekt revitalizace rašeliníště Chvojnov v soutěži Ministerstva životního prostředí. Od roku 2025 jsme rozšířili péči též o pozemky ležící

na orné půdě, kde ve spolupráci se zemědělskými subjekty realizujeme management ve prospěch koroptve polní a dalších druhů zemědělské krajiny. Přímo ve vlastnictví máme 9,1 ha pozemků a na dalších několika desítkách hektarů máme vyřízené souhlasy s péčí. Počet lokalit, o které pečujeme, je každoročně proměnlivý, přičemž v roce 2025 jsme zajišťovali

péči celkem na 34 lokalitách. Připravili jsme vznik nového ptačího parku Jihlávka, který byl vyhlášen v letošním roce. Jsme spoluvydavateli časopisu *Crex*.

Vojtěch Kodet,
předseda pobočky

Pobočka pro střední Čechy a Prahu

2023

Pobočka pro střední Čechy a Prahu je překvapivě vůbec nejmladší ze všech poboček ČSO v Česku. Vznikla teprve na podzim roku 2023 a od té doby pracuje na svém postupném budování a rozvoji. První členská schůze se konala v roce 2024 v důstojných prostorách Národního muzea a byla tak i určitou

oslavou zaplnění posledního bílého místa mezi pobočkami. V roce 2024 byly také založeny klíčové pracovní skupiny pro vzdělávání, vědu, správní záležitosti a pro ptačí park. Pobočka organizuje aktivity pro své členy, jako jsou pravidelná setkávání se zajímavými přednáškami, členské exkurze nebo účast na festivalech – zájemcům stačí sledovat naše stránky stredcehcso.cz či sociální síť. Díky celé řadě zapálených členů pobočka úspěšně roste a věříme, že rozsah jejích aktivit se bude dále rozšiřovat. Budeme moc rádi, když se zapojíte také.

Ondřej Kulhánek,
předseda pobočky

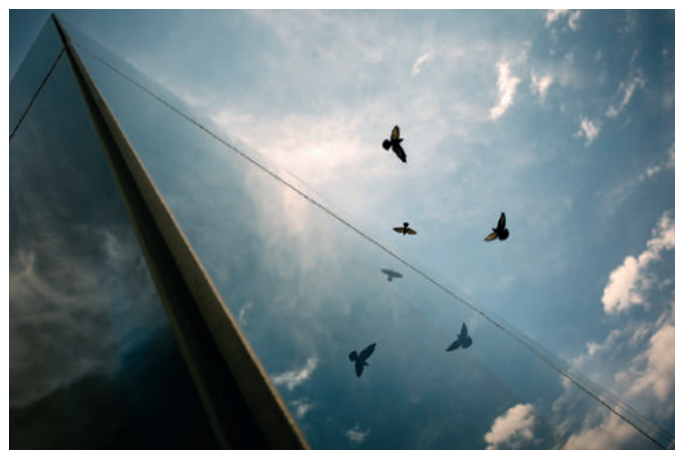
Organizační tým první členské schůze a výbor Pobočky pro střední Čechy a Prahu: zleva Jan Studecký, Jan Grünwald, Jaroslav Cepák, Pavel Prošman, Zuzana Selementová, Ondřej Kulhánek, Alžběta Dřevová, Alena Jechumtál Skálová, Petra Šínová, Kateřina Rohová a Pavel Jeřábek | Foto: Jan Grünwald

INZERCE

Zachraň život!

Po nárazu do skleněné plochy ročně zahyne v Česku až milion ptáků. Lze tomu přitom relativně snadno zabránit. Společnost Svoboda & Williams, která je dlouhodobým partnerem České společnosti ornitologické, v rámci svého realitního poradenství proto klienty upozorňuje na možná řešení.

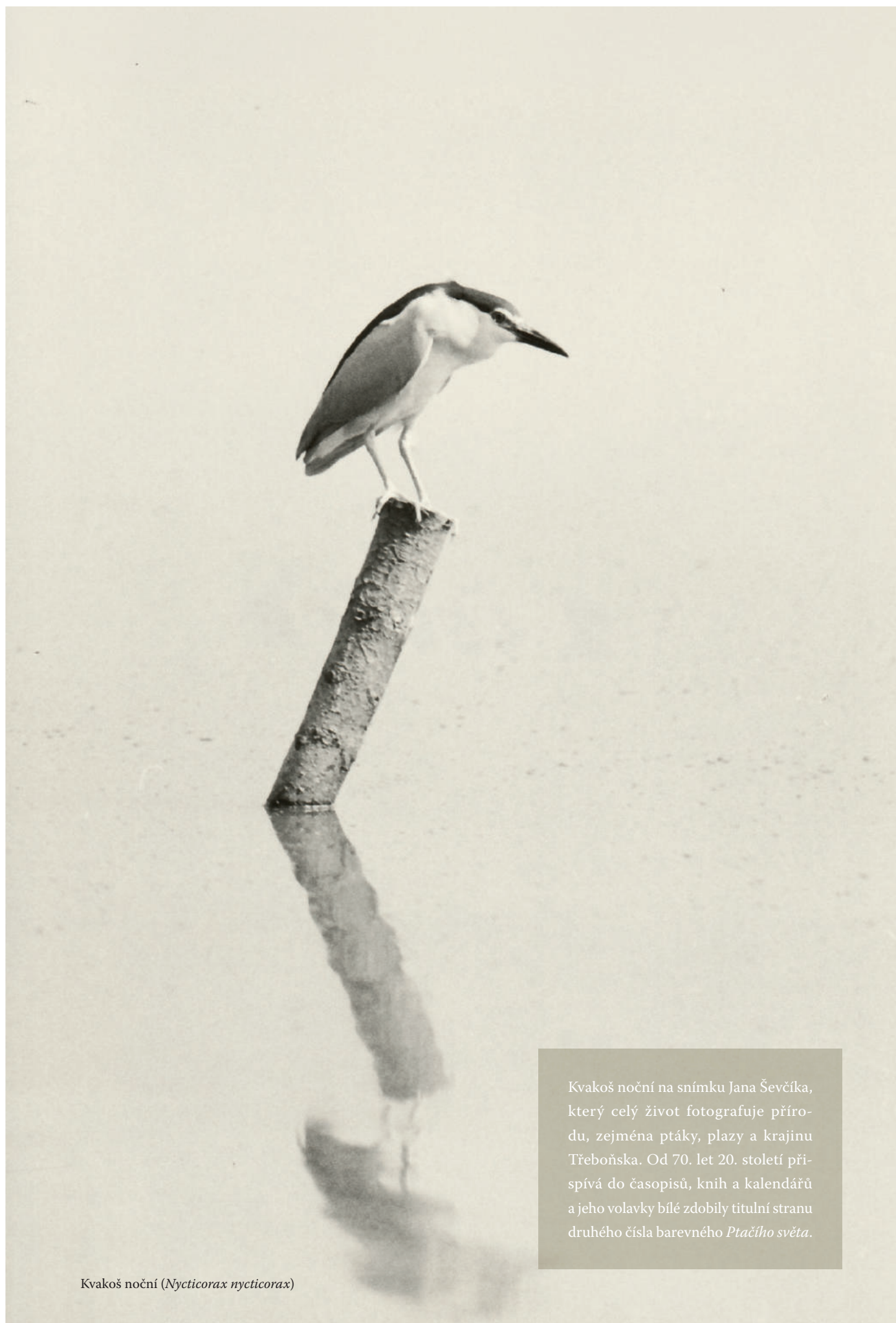
Velké prosklené plochy propojující interiér s okolím patří k trendům současné architektury.

Pro ptáky, kteří nedokážou spolehlivě rozlišit skutečnost od zrcadlového odrazu, však často představují smrtelnou past. Na trhu existuje celá řada řešení: od speciálně upravených skel po cenově dostupnější samolepicí fólie. Esteticky i prakticky zajímavou alternativou mohou představovat venkovní žaluzie, rolety nebo zastínění zrcadlicích ploch.

„Chceme být propagátory dobré praxe a klientům doporučovat řešení, která zlepší environmentální standardy jejich realitních projektů. Pro kolegy proto pořádáme odborná školení, aby byli argumentačně vybaveni a měli přehled o možnostech, které trh nabízí,“ říká majitel společnosti Prokop Svoboda.

„Péče o přírodu patří k důležitým pilířům naší firemní kultury,“ zdůrazňuje. Svoboda & Williams proto vedle České společnosti ornitologické podporuje i další ekologické organizace – sám Svoboda je nadšeným amatérským biologem a zakladatelem environmentální společnosti Refugium, která pečuje o biodiverzitu přírodně unikátních lokalit.

Kvakoš noční (*Nycticorax nycticorax*)

Kvakoš noční na snímku Jana Ševčíka, který celý život fotografuje přírodu, zejména ptáky, plazy a krajinu Třeboňska. Od 70. let 20. století přispívá do časopisů, knih a kalendářů a jeho volavky bílé zdobily titulní stranu druhého čísla barevného *Ptačího světa*.

Skřivana polního přinášejícího potravu mláďatům zachytil Jiří Formánek v 70. letech 20. století. Fotoграфování ptačích hnízd se věnoval téměř celý život s mimořádnou pečlivostí a respektem tak, aby ptáky co nejméně rušil. V roce 2017 své snímky publikoval v atlase *Hnízda pěvců České republiky*.

Skřivan polní (*Alauda arvensis*)

Hrdinové české ornitologie

Jiří a Růžena Baumovi podnikli v letech 1934–1935 cestu kolem světa vozem Tatra 72, přezdívaným Miss Australia. Historii jejich cest připomíná stálá expozice v Muzeu nákladních automobilů Tatra v Kopřivnici. | Foto: Wikimedia

Členové Československé ornithologické společnosti nemlčeli ani v nelehkých dobách našich dějin, kdy hájili demokracii a svobodu. Připomeňme a uctěme památku těch, kteří padli za oběť nacistickému teroru.

Jiří Baum (1900–1944)

Český zoolog, cestovatel, fotograf, spisovatel a zakládající člen ČsOS. Od dětství měl rád přírodu, především ptáky a pavouky. Doktorát ze zoologie získal na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v roce 1928. Už za studií začal cestovat a během svého nedlouhého života navštívil pět kontinentů a naučil se 11 jazyků. Od roku 1930 úzce spolupracoval s Národním muzeem, jehož sbírky obohatil o 250 tisíc předmětů ze svých cest. Své zkušenosti předával prostřednictvím četných přednášek, článků a 18 knih. Přednášku ostatně mívál také na každé členské schůzi ČsOS, jíž se zúčastnil. Kromě cestopisů psal i knihy pro mládež a populárně naučné tituly, např. *Jak poznám naše zvířata* (1939) společně s předsedou ČsOS Otakarem Štěpánkem nebo *Ptactvo Velké Prahy* (vyšlo posmrtně v roce 1955).

V roce 1931 jako první, spolu s E. V. Foitem, projeli Afriku ze severu na jih autem s motorem chlazeným vzduchem, Tatro 12. Od roku 1933 cestoval Jiří Baum

s manželkou Růženu speciálně vyrobeným obytným vozem Tatra 72 s kuchyňkou, která se dala používat jako temná komora. Právě v Africe zastihly Baumovy zprávy o okupaci Československa. Rozhodli se vrátit a přidat se k domácímu odboji. Spolupracovali s organizacemi Petiční výbor Věrní zůstaneme a RU-DA, opisovali letáky, ukrývali pronásledované, Jiří Baum dělal různé fotografické práce. Když byla skupina rozbita, nikdo ho neprozradil. V roce 1943 byl však pro svůj židovský původ zatčen a převezen do koncentračního tábora v Osvětimi. Nechtěl zde jen čekat na smrt, a tak se přihlásil k odklizení trosk rozbombardované Varšavy, kde zřejmě na počátku roku 1944 zemřel na otravu krve. Stolperstein, vzpomínková dlažební kostka s mosazným povrchem, je vsazen do chodníku domu, kde Baumovi bydleli, v Přemyslovské ulici 1939/28 v Praze na Žižkově.

Vlastimil Novák (1904–1945)

Byl dělníkem a od roku 1940 spolupracovníkem kroužkovací stanice. Padl při Pražském povstání 5. května 1945 na Hradčanech.

Miloš Stantejský (1920–1942)

Byl aktivním členem ČsOS a spolupracovníkem kroužkovací stanice, podporovatelem československých parašutistů a protinacistickým odbojářem. Od začátku války pracoval v lomu Hluboká v Dachově

u Ležáků jako účetní. Během okupace se stal jedním ze zakladatelů odbojové skupiny Čenda, která získávala zbraně a trhaviny pro odboj. Zapojil se i do podpory skupiny Silver A, jejíž vysílačka „Libuše“ byla ukryta právě v lomu Hluboká. Po zradě Karla Čurdy byl osud Ležáků 24. června 1942 tragicky zpečetěn. Miloš Stantejský byl mezi ostatními obyvateli obce převezen na pardubický Zámeček, kde byl ještě téhož dne bez soudu zavražděn. Jeho pomník se nachází v pietním areálu v Ležákách a od roku 2017 i před jeho domem v Žižkově ulici č. p. 557 v Přelouči, kde je po něm také pojmenována ulice.

Jaroslav Štorkán (1890–1942)

Byl profesorem zoologie na Univerzitě Karlově, kde přednášel především zoogeografii. Vystudoval na přírodovědecké fakultě v Praze, kde od roku 1922 působil v zoologickém ústavu. Specializoval se na bezobratlé živočichy, byl průkopníkem akarologie (vědy o roztočích). Podnikl několik výzkumných expedic do zahraničí, např. do Mexika, kde sbíral studijní materiál. Redigoval *Ottův slovník naučný*, do něhož psal většinu zoologických hesel. V době okupace se zapojil do domácího odboje a vydával ilegální protinacistické letáky. Byl zatčen ráno 1. června 1942 a téhož dne odpoledne zavražděn na Kobyliské střelnici. Na pražském Smíchově je po něm pojmenována ulice.

Jaromír Šámal (1900–1942)

Byl profesorem zoologie, a přestože se věnoval především entomologii a hydrobiologii, byl i členem ČsOS. Narodil se do rodiny významného politika a kancléře českých prezidentů JUDr. Přemysla Šámala, který zahynul v roce 1941 při věznění za účast v protinacistickém odboji. Jaromír Šámal získal v roce 1923 doktorát na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy a od poloviny 30. let působil jako profesor na Vysoké škole zemědělského a lesního inženýrství ČVUT. Kolega ho popsal jako „široce orientovaného vědce, jemného, krajně taktního, pozorného, typ gentlemana“. Jaromír Šámal se zapojil do protiněmeckého odboje a kvůli podezření ze spolupráce s prof. Štorkánem byl za heydrichiády zatčen jako „destruktivní příslušník inteligence“. Byl předveden před stanný soud, který ho odsoudil k trestu smrti, jenž byl vykonán 5. června 1942 na Kobyliské střelnici. Jeho

dlouholetého předsedy ČSO Zdeňka Veselovského. Stolperstein Jaromíra Šámala se nachází v Uralské ulici 690/9 v Praze 6.

Příběhy našich kolegů ornitologů, jimž do životů tragicky vstoupily totalitní režimy, jsou pro nás vzorem a závazkem, abychom kromě ptáků stále sledovali i všechny projevy nenávisti, sobectví a netolerance. Ty mohou snadno přerůst v situace, kde už nebude místo ani pro ornitologii. ▲

Alena Klvaňová a Věra Sychrová

¹¹¹ Miloš Stantejský byl po válce vyznamenán Československým válečným křížem in memoriam | Foto: Wikimedia

¹¹ Svatební fotografie Jaromíra a Milady Šámalových, 1928 | Foto: Archiv Národního muzea

¹ Prof. Štorkán, jehož pamětní deska se nachází ve vestibulu budovy PřF UK ve Viničné 7 | Foto: Wikimedia

▲ Veleslav Wahl; jeho pamětní deska se nachází na domě v ulici Úvoz 156/13 na Hradčanech a na budově Právnické fakulty UK | Foto: Wikimedia

manželka, přírodovědkyně Milada Šámalová, přežila Osvětim a pochod smrti, syna a dceru odvěklo gestapo na převýchovu do Německa. Po skončení války se ale obě děti podařilo navrátit do Československa a dcera Alena, také zooložka, se později stala manželkou

Veleslav Wahl – nadaný ornitolog a statečný člověk

Pohnutý životní příběh i dílo Veleslava Wahla jsou pro nás dodnes zdrojem inspirace a zaslouží si uznání i úctu. Wahl na rozdíl od mnoha jiných vědců nepodlehł lákadlu kariéry a nikdy s totalitními režimy nespocoval, naopak proti nim aktivně bojoval.

Narodil se 15. května 1922 do rodiny dobře postaveného pražského advokáta. Od mládí projevoval zájem o ptactvo a přírodu a první odborný článek publikoval v časopise *Sylvia* ve svých 15 letech. Od 16 let mu bylo povoleno i samostatně kroužkovat. Z doby Wahlových ornitologických začátků pochází také svazek *Ptáci na Havlově*, soupis ptáčích druhů vyskytujících se v okolí letního sídla rodiny Havlových, které Wahlova rodina

navštěvovala. Wahl spisek doplnil i vlastnoručními ilustracemi ptáků.

Ihned po začátku německé okupace se mladý Wahl zapojil do odboje. Měli to v rodině, jeho otec i strýc za to ovšem zaplatili životem – oba byli za heydrichiády popraveni. Veleslav Wahl, který mezitím získal místo vědeckého asistenta v pražské zoo, svou odbojovou činnost nepřerušil a s dalšími vlastenci postupně vybudoval Zpravodajskou brigádu, která čítala stovky členů a mimo jiné zasáhla aktivně i do Pražského povstání. Wahl se stal nejmladším členem České národní rady. Zde spolupracoval mimo jiné i s kpt. Jaromírem Nechanským, parašutistou z výsadku Platinum-Pewter vysazeným na území protektorátu v únoru 1945.

Práce v odboji byla nepochybně psychicky velmi náročná, přesto – nebo snad právě proto – Wahl čile bádál i na poli ornitologickém. Kroužkoval, sledoval výskyt ptáků v Praze i jinde. Z doby okupace pochází několik jeho odborných publikací včetně práce asi nejvíce ceněné, knihy *Pražské ptactvo* (1944). V ní Wahl shrnul tehdejší poznatky o avifauně hlavního města včetně vlastních pozorování a postřehů. V mnoha ohledech průkopnická publikace se dočkala ještě druhého vydání v roce 1945.

Po skončení války se Wahl oženil a začal studovat – dle přání svého otce se zapsal na práva, ale jeho zájem se čím dál více soustředil na přírodní vědy. Změna politických poměrů po komunistickém převratu v roce 1948 Wahla ovšem znovu zavedla na cestu boje proti totalitním režimům. Společně s J. Nechanským navázali spolupráci s americkým velvyslancem a začali opět budovat zpravodajskou síť, tentokrát proti komunistickému režimu. Jejich skupina však byla odhalena, členové pozatýkáni a v dubnu 1950 postaveni před soud. Ten už probíhal ve stylu monstrprocesů 50. let a Wahl i Nechanský byli odsouzeni k trestu smrti. Jejich život skončil na popravišti pankrácké věznice 16. června 1950.

Před popravou sepsal Veleslav Wahl dopis na rozloučenou, v němž vyjádřil přání, aby kniha *Pražské ptactvo* byla doplněna ilustracemi K. Svolsinského a znovu vydána. K tomu došlo až v roce 2023, kdy ČSO s Revolver Revue vydaly knihu *Pražské ptactvo 1800–2020. Ptáci – město – příběh hrdiny*. Poslední Wahlovo přání tak bylo naplněno až po 73 letech. ▲

Petr Voříšek

Určující osobnosti československé ornitologie

Historii píší lidé a ČSO by svou současnou podobu neměla bez obětavé práce a často celoživotního úsilí svých členů, ať už profesionálních vědců, nebo zapálených amatérů. Pojďme si připomenout alespoň některé z těch, kterým vděčíme za století nepřetržité práce pro ptáky a pro lidi.

Jiří Janda (1865–1938)

Byl zakládajícím členem ČsOS a jejím prvním předsedou, vědcem, ochranářem, milovníkem zvířat, nadaným autorem i vizionářem. Tento rodilý Pražan pěstoval lásku k přírodě už od dětství, což ho přivedlo ke studiu přírodních věd na Univerzitě Karlově, kde jej výrazně ovlivnily přednášky ornitologa prof. Friče.

Zálibou prvního předsedy ČsOS Jiřího Jandy byl chov papoušků, zejména amazónanů; založil také Klub pěstitelů exotického ptactva | Foto: archiv ČSO

Po třiatřicet let působil jako středoškolský profesor a vedle toho neúnavně publikoval – odborné práce i populárně-naučné knihy. Připomeňme například *Užitečné ptactvo našeho domova* (1898), *Atlas ptactva středoevropského* (1902) či *Ptačí profily* (1911). V letech 1926–1930 vycházel v Ottově nakladatelství jím redigovaný překlad Brehmova *Života zvířat* (přeložený J. Jirsíkem); svazky o ptácích sám přeložil, doplnil vlastními poznámkami a přiblížil tak svět zvířat široké veřejnosti.

Janda byl mimořádně aktivní i ve veřejném životě. Stal se prvním předsedou české sekce Mezinárodní společnosti pro ochranu ptáků (dnešní BirdLife), působil jako člen Mezinárodního institutu pro ochranu přírody i jako státní konzervátor přírodních památek. Aktivně se zasazoval o ochranu cenných lokalit a navrhl přijetí zákona na ochranu ptactva. Vedle předsednictví ČsOS stál ve 30. letech také v čele ornitologického ústavu Masarykovy akademie.

Ve svých devatenácti letech podnikl cestu po evropských zoologických zahradách, během níž se zrodila myšlenka založit takovouto instituci i v Praze. Tento cíl pak s mimořádnou vytrvalostí sledoval a navzdory četným překážkám se v roce 1931 stal prvním ředitelem nově otevřené Zoo Praha.

Jak napsal J. Musílek v Jandově nekrologu (*Sylvia* 3/1938): „Prof. Janda si vystavěl svým dílem pomník, který ani lidská zloba nikdy nezničí.“

Alena Klvaňová

Josef Musílek (1885–1941)

I když nebyl profesionálním vědcem, patřil k nejvýznamnějším československým ornitologům první poloviny 20. století. Vynikal neúnavností, pečlivostí a schopností strhnout ostatní. Byl jedním ze zakladatelů ČsOS, jejím dlouholetým jednatelem (1928–1941), autorem výročních zpráv a rozsáhlé korespondence se členy.

Na památku Josefa Musílka, ornitologa-pedagoga, pořádá ČSO vikendovou akci pro děti Musílkova cesta přes Sibiř | Foto: archiv Východočeské pobočky ČSO

Narodil se na Pardubicku, vystudoval učitelství a stal se řídícím učitelem a vynikajícím houslistou. Vedle školních lavic mu učaroval i svět ptáků, který ho přitahoval od mládí a stal se jeho životním posláním. Miloval polabskou krajinu, kde trávil dlouhé hodiny pozorováním ptáků. Jako většina tehdejších ornitologů pro svůj výzkum ptáky i lovil a sbíral jejich vejce. Hlavně však systematicky zapisoval výskyty druhů a informace o jejich chování a hnízdění. Rozsáhlý soubor jeho terénních poznámek se stal základem poznání ptactva regionu.

Jeho život poznamenala první světová válka. Jako legionář se dostal až na Sibiř a podnikl nedobrovolnou dramatickou cestu kolem světa. Ani tam však neprestal být ornitologem. Podnikal výpravy do tajgy, k jezerům i řekám, lovil a zapisoval pozorování, dokonce na trzích kupoval pro našince exotické druhy do svých sbírek. Ptáci pro něj byli oporou v těžkých chvílích – způsobem, jak si uchovat klid a smysl pro řád.

Podle vzpomínek současníků byl skromný a spolehlivý. Působil spíše tiše – s dalekohledem v ruce a pozorným pohledem, který dokázal zachytit i to, co jiným uniklo. Přestože zemřel poměrně brzy (na následky zlomeniny nohy), jeho zápisky, sbírky i nadšení pro ptáky dodnes inspirují – a připomínají, že přínos vědě může vyrůstat i z obyčejné lásky k přírodě. ▽

Gabriela Dobruská

Josef Jirsík (1898–1956)

Jeden ze zakladatelů ČsOS byl mimořádně činným zoologem, publicistou, překladatelem a popularizátorem, který výrazně ovlivnil podobu československé ornitologie první poloviny 20. století.

Po studiu přírodních věd na Karlově univerzitě se brzy začal věnovat ptákům a jako jeden z prvních zoologů získal tehdy nový titul doktora přírodních věd. Už ve dvacátých letech publikoval první odborné práce a podílel se na budování základů

Josef Jirsík patřil k prvním autorům, kteří systematicky shrnuli znalosti o výskytu československých ptáků

Foto: archiv Muzea Komenského

československé ornitologie. O jeho píli svědčí i často citovaný *Seznam slovenského ptactva*, který vznikl za krátkého pobytu na Slovensku. V Lednici se věnoval také prvním studiím potravy ptáků a doprovodných projevů, jako např. významu polykání peří u potápky roháče. Byl jedním z hlavních iniciátorů založení ČsOS, stal se jejím prvním jednatelem a významně se podílel na vzniku jejích stanov. Výraznou stopu zanechal i založením a počátečním vedením Kroužkovací stanice v roce 1934.

Jirsík byl neobyčejně pracovitý a všestranný. Vedle odborných studií psal populární knihy, které k ptákům přivedly celé generace. Publikace *Jak poznám naše ptáky v přírodě* se stala průvodcem začínajících ornitologů, podobně jako knihy *Jak žijí zvířata* nebo *Tajemství ptačího stěhování*, kde zpracoval poznatky za čtyři desetiletí kroužkovacího úsilí. Jako známá a respektovaná osobnost ochotně podporoval začínající zájemce o ornitologii, s nimiž často korespondoval a povzbuzoval je k další práci.

Lucie Hošková

Walter Černý (1905–1975)

Výrazná a po dlouhá desetiletí určující osobnost československé ornitologie, která zásadně ovlivnila podobu oboru ve 20. století. Pro několik generací byl jednoduše „pan docent“ – autorita, k níž se obraceli studenti i kolegové.

Tehdejší předseda ČsOS Walter Černý přednáší na první mezinárodní ornitologické konferenci v Praze v Národním muzeu (1956) | Foto: archiv ČsO

S ČsOS spojil celý svůj život již od jejích počátků. Podílel se na jejím založení, působil jako pokladník, jednatel a v letech 1952–1975 také jako předseda. Aktivně se účastnil konferencí, vedl exkurze, navštěvoval terénní stanice – rád jezdil na stanici Univerzity Karlovy u Blatné, kde například prokázal první hnízdění kulíka písečného, ale řada jeho prací vznikla i na Velkém Tisém. Významně přispěl k rozvoji časopisu *Sylvia*, jehož redaktorem byl 24 let. Pod jeho vedením se společnost stala nejen odbornou institucí, ale i prostorem sdíleného nadšení pro

ptáky. Schůze mívaly spíše přátelský než formální ráz; zavedl na nich třeba oblíbené Ornitologické novinky – prezentaci zajímavých pozorování.

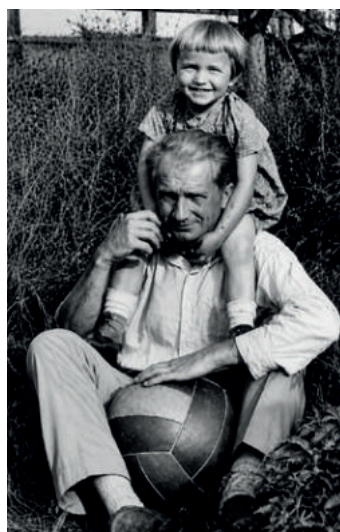
Od roku 1946 až do své náhlé smrti na plicní embolii přednášel zoologii obratlovců na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. Tento obor založil i na tehdy nové Univerzitě Palackého v Olomouci. Vynikal mimořádným přehledem o literatuře, hlubokými znalostmi a schopností je předávat dál. Vychoval celou generaci vertebratologů a ovlivnil většinu československých ornitologů své doby. Byl učitelem, který inspiroval osobním příkladem a otevíral nové obzory. Vyznačoval se laskavostí, pochopením a osobní noblesou, díky nimž na něj jeho žáci vzpomínali nejen s úctou, ale i s upřímnou náklonností.

Až posmrtně, v roce 1980, vyšla Černého kniha *Ptáci*, která se stala velmi oblíbenou a dočkala se několika reedic a překladů do 15 jazyků.

Alena Klvaňová

Oskár Ferianc (1905–1987)

Prvý profesor zoologie na Slovensku a zakladatel novodobé slovenskej ornitologie patří ku klíčovým osobnostiam vývoja prírodných vied u nás. Bol výrazným vedcom, pedagógom i organizátorom, ktorý položil základy systematického výskumu vtákov a cicavcov na Slovensku.

Oskár Ferianc s dcérou Zorou v Rimavskej Sobotě v roku 1934
Foto: archiv Z. Feriancovej-Masárovej

Narodil sa v Cerove a študoval na Prírodovedeckej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Po období stredoškolskej pedagogickej praxe nastúpil roku 1940 na novozaloženú Prírodovedeckú fakultu v Bratislave, s ktorou spojil celý svoj ďalší život. V roku 1946 sa stal jej prvým profesorom zoologie a významne sa podieľal na budovaní vedeckých pracovísk aj výučby v náročných vojnových a povojnových podmienkach.

Jeho vedecká činnosť sa zameriavala najmä na avifaunu a mamaliológiu. Kľúčové práce ako *Avifauna Slovenska* či

Vtáky Slovenska patria k základom poznania našej fauny. Výrazne prispel aj k tvorbe slovenskej zoologickej terminológie a názvoslovia.

Bol dôležitou osobnosťou aj v rámci československej ornitologie, kde pôsobil organizačne a istý čas aj ako podpredseda ČsOS. Vychoval celé generácie zoológov a ovplyvnil smerovanie odboru na desaťročia dopredu.

Vyznačoval sa pracovitosťou, vytrvalosťou a schopnosťou systematicky budovať vedecké zázemie. Pre študentov bol nielen učiteľom, ale aj morálnym vzorom. Jeho odkaz dodnes pripomínajú odborné práce aj ocenenia nesúce jeho meno – ako symbol celoživotnej služby vede a ochrane prírody.

Anton Krištín

František Hejl Mračovský (1909–1989)

Narodil se ve Vídni, ale brzy se s rodiči přestěhovali do Moravského Krumlova. Zde měl štěstí na dva ornitology, kteří ho významně ovlivnili – Václava Čapka a Jana Hálu. U druhého jmenovaného obdivoval jeho rozsáhlou sbírku ptáků – a tady někde začal klíčit jeho vztah ke sbírkotvorné činnosti. Nutno říci, že vyklíčil obdivuhodně a František shromažďování preparátů ptáků propadl až do konce života.

František Hejl Mračovský pracoval na Moravské ornitologické stanici jako knihovník přes 30 let a ve výboru spolku neuvěřitelných 46 let | Foto: archiv ORNIS

Po několika stěhováních se usadil ve Velké Bystrici u Olomouce, odkud to již bylo do Přerova co by kamenem dohodil. Zde začal úzce spolupracovat s představiteli Moravského ornitologického sdružení i s významnými profesio-

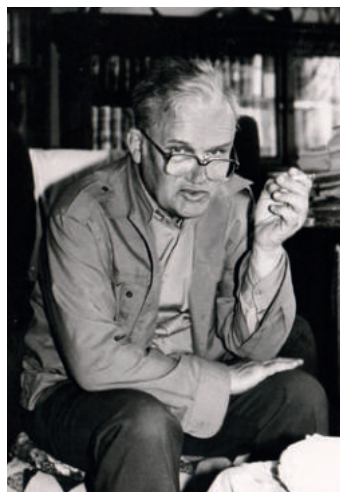
nálními ornitology, kteří do Přerova často zajížděli. Velkým odborným přínosem pro něj byl vstup do ČsOS, kde díky své výřečnosti, odborným znalostem a povaze záhy navázal přátelství s W. Černým, O. Kadlecem i hrabětem B. Kinským. Ptákům se věnoval z mnoha pohledů, kromě běžné faunistiky ho zajímaly otázky tahu, hnízdění a pro něj samozřejmě i jejich ochrany. Byl vynikajícím pozorovatelem přírody, zaníceným ornitologem, ochranářem, který si navíc svoje poznatky nenechával pro sebe. A jeho obětavost pomáhat komukoli bez ohledu na svůj čas byla pověstná. Měl jsem to štěstí, že Františka Hejla mohu považovat za svého učitele ornitologie. V přerovském ornitologickém kroužku nás seznamoval nejen s ptáky (a že je znal naprosto skvěle!), ale také s ochranou přírody, precizností v práci, ale i postojem k životu. Odešel s ním skvělý člověk, který v naší ornitologii zanechal výraznou stopu. Jak zmiňoval Karel Hudec ve svém laudatiu k Františkovým narozeninám, Hejl představoval prototyp amatérského ornitologa v tom nejlepší slova smyslu.

Josef Chytil

Jan Hanzák (1923–1994)

Patří k nejvýraznějším osobnostem československé zoologie 20. století. Vyrůstal v Bystrici v krajině Podblanicka, která v něm probudila celoživotní cit pro přírodu.

Profesní život spojil s Národním muzeem v Praze, kde v zoologickém oddělení působil více než čtyři desetiletí. Významně přispěl k rozvoji sbírek i k terénnímu výzkumu (pravidelně rád jezdil do terénu na své oblíbené lokality na Třeboňsku a na Šumavě), a to nejen v ornitologii, ale i v mamalogii. V ČsOS sehrál klíčovou roli jako dlouholetý jednatel a místopředseda. Byl redaktorem *Zpráv a Sylvie*, založil terénní stanici na Velkém Tisém a po řadu let ji pečlivě spravoval. Zasloužil se také o vyhlášení této lokality za přírodní rezervaci.

Jana Hanzáka už od mládí charakterizovala mimořádná pracovitost a schopnost nejen bádát, ale také vědu popularizovat | Foto: archiv ČSO

Jeho méně známou, avšak významnou aktivitou bylo budování archivu ptačích hlasů – patřil mezi průkopníky jejich nahrávání u nás. Vytrvale také podporoval kroužkování, pro něž dokázal zajistit potřebné finanční prostředky. Když Národní muzeum získalo arboretum v Hostivaři, zařídil, že se sem mohla přesunout i kroužkovácí stanice.

Vedle publikace více než stovky odborných prací byl Hanzák mimořádným popularizátorem. Svými knihami, zejména *Velkým obrazovým atlasem ptáků* a edicí *Světlem zvířat*, čtenáři

důvěrně přezdívanou „Hanzákův bestiář“, inspiroval generace budoucích přírodovědců. Pamětníci jej popisují jako energického, charismatického a nápomocného kolegu, který dokázal propojovat lidi napříč obory i zájmy. Byl také myslivcem a neodmyslitelně k němu patřili jeho jezevčiči.

Jeho schopnost propojovat vědeckou práci, ochranu přírody a osvětu zůstává inspirativní dodnes.

Alena Klvaňová

Karel Hudec (1927–2017)

Napsat *krátký* medailonek o Karlu Hudcovi, který by zachytil všechny podstatné rysy jeho života a zásluhy o československou ornitologii, prostě nelze. Brňák (a Moravák) jak poleno, ornitolog, zoolog, ochránce přírody (mokřadů obzvláště), divadelník všech profesí, kulturolog, jazykozpytec, sportovec – a dál už pokračovat nemohu, jsa krutě omezen rozsahem. Měl jsem to štěstí být mu nablízku od studentských dob až do jeho konce. Karel nikdy nezkažil žádnou legraci, naopak ji sám vytvářel a vzhledem k jeho povaze

se s ním musel cítit dobře i ten největší škarohlíd. Vždy rád poradil, navíc tak, že se tazatel nikdy necítil trapně. A jeho zásluhy? Stačí jej zmínit jako hlavního editora edice *Fauna – Ptáci?* Ne? Tak přidám hnízdění atlasy, české názvosloví ptáků světa, ornitologické bibliografie, skvělé atlasy ptáků a živočichů Česka, přehled mokřadů, výzkum botulismu, vedení ornitologického oddělení na brněnském pracovišti akademie věd, členství ve výboru ČSO, mezinárodní styky s mnoha ornitology, zastupování Československa

Karel Hudec se u nás podílel na zavádění metody značení husí velkých barevnými krčními límcí | Foto: Jaroslav Závora

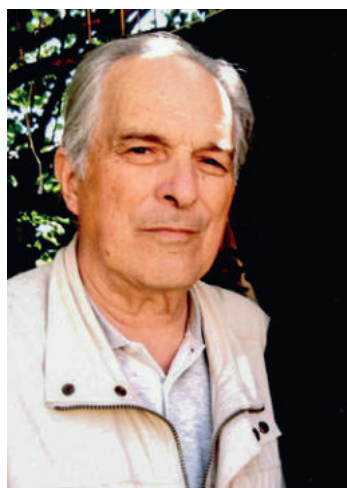
v Mezinárodní radě pro výzkum mokřadů a vodního ptactva, účast na ornitologických kongresech. Člověk pevných morálních zásad, které ovšem vždy dokázal prezentovat s nadhledem a často přetavit v legraci. Člověk, se kterým bylo dobře, ať jste se bavili o ptácích, kultuře, nebo mezihvězdném prostoru, či jen tiše pobrukovali s kytarou u sklenky bílého. Díky jeho vstřícnosti, nezištnosti a obrovskému rozhledu měl množství kamarádů ze všech možných končin i původů, kterým nikdy neodepřel radu či pomoc. Karel Hudec je v naší ornitologické historii klíčovou postavou. Díky moc za to, že jsi byl – a že nám s Tebou bylo tak krásně. ▽

Josef Chytil

Andrej Stollmann (* 1932)

Ornitolog, teriolog a nestor ochrany fauny patří k nejvýraznějším osobnostem slovenskej zoológie. Dlhoročný člen ČsOS a reprezentant Československa v Mezinárodnej rade pre ochranu vtákov (ICBP) si aj vo vysokom veku zachoval pozoruhodnú pracovnú aktivitu a záujem o dianie v obore.

Narodil sa v Rožňave, no detstvo prežil najmä v Podunajskej, kde sa začal systematicky venovať pozorovaniu vtákov. Už v 50. rokoch podnikal s priateľmi prvé rozsiahle avifaunistické výskumy Žitného ostrova. Po štúdiu biológie na Univerzite Komenského pôsobil ako zoológ v Považskom múzeu v Žiline, kde publikoval viaceré prvé nálezy druhov pre Slovensko a spracoval významné regionálne monografie.

Andrej Stollmann, Kláštoriské lúky, Turiec, 2011 | Foto: archív S05/BirdLife Slovensko

Ťažiskom jeho vedeckej práce boli ekológia a rozšírenie vtákov, no venoval sa aj cicavcom a dejinám zoológie. Organizoval napríklad celoslovenské sčítanie bocianov a podieľal sa na množstve domácich i medzinárodných projektov. Je autorom viac než 900 vedeckých a popularizačných prác.

Vyznačuje sa neobyčajnou pracovitosťou, rozhľadom a ochotou deliť sa o skúsenosti. Pre kolegov aj žiakov bol vždy oporou, zdrojom rád aj povzbudenia. Jeho životné dielo tak nespočíva len v publikáciách, ale aj v ľuďoch, ktorých nadchol pre poznávanie a ochranu prírody. ▽

Anton Krištín

Branislav Matoušek (1933–2024)

Zoológ, ornitológ, múzejník a historik prírodných vied patril k osobnostiam, ktoré zásadne formovali slovenskú ornitológiu druhej polovice 20. storočia. Vynikal cielavedomosťou,

húževnatosťou, precíznosťou a mimoriadnou pracovitosťou – vlastnosťami, ktoré sa odrážali v celom jeho diele aj v organizačnej činnosti.

Narodil sa v Trnave ako syn významného ornitológa Františka Matouška, čím nadviazal na silnú rodinnú tradíciu. Štúdium biológie absolvoval na Univerzite Komenského v Bratislave, kde sa už počas

Branislav Matoušek reční na konferencii Slovenskej ornitologickej spoločnosti v roku 1995 | Foto: archív S05/BirdLife Slovensko

štúdia venoval výskumu vtáctva juhozápadného Slovenska. Po celý profesijný život pôsobil v Slovenskom národnom múzeu, kde zastával viaceré významné funkcie vrátane riaditeľa Prírodovedného múzea i generálneho riaditeľa SNM.

Vedecky sa zaoberal hniezdnou biológiou, oológiou a faunistickými prehľadmi, venoval sa aj výskumu vtáčích spoločenstiev lesov a rybníkov a taxonómii a nomenklatúre vtáctva. Je autorom rozsiahleho trojdielneho *Prehľadu slovenského vtáctva* a množstva ďalších

prác. Mimoriadny význam má jeho etymologický slovník vedeckých mien vtákov, ktorý dokladá jeho výnimočný jazykový aj historický rozhľad. Celkovo publikoval viac než 300 odborných prác a desiatky biografii prírodovedcov.

Bol dušou organizačného života ornitológie na Slovensku. Podieľal sa na založení Slovenskej ornitologickej spoločnosti, inicioval vznik časopisu *Tichodroma* a dlhé roky organizoval konferencie i odborné stretnutia. Vynikal altruizmom a ochotou venovať čas kolegom aj mladším nasledovníkom.

Dnešným i budúcim generáciám zostane ako vzor človeka, ktorý sa natrvalo zapísal do dejín nielen československej, ale aj svetovej ornitológie. Zomrel vo veku 91 rokov v kruhu svojej rodiny a zanechal silný odkaz altruizmu pre budúcnosť. ▽

Anton Krištín

Karel Šťastný (* 1941)

Ornitolog, ekolog, vysokoškolský pedagóg a popularizátor, ale také sportovec a myslivec je s ČSO spjatý po niekoľkých desiatkách rokov.

Jeho hlavným vedeckým zájmom je ornitológia, ktorou študoval na PĚF UK u Waltera Černého. V ČSO pôsobil ako jednatel a následne téměř dvě dekády jako předseda. Jeho největší přínos spočívá v zavedení kvantitativních metod do výzkumu ptačích populací – zejména kvadrátového mapování – a využití ptáků jako bioindikátorů. Stál u zrodu mapování hnízdního rozšíření (1973) a dlouhodobého sčítání ptáků (1981), které se staly pilířem poznání změn v české krajině. Díky čtyřem atlasům hnízdního rozšíření (a jednomu atlasu zimního rozšíření) ptáků, které redigoval, a více než čtyřiceti letům Jednotného programu sčítání ptáků, který spolu s třeboňským ornitologem Jiřím Jandou založil, patří Česko mezi země s nejlépe zmapovanou avifaunou.

Karel Štastný působí i v několika redakčních radách časopisů, například *Živý*
Foto: ČZU v Praze

ornitologie a byl za ni oceněn cenou ČSAV, ministrem životního prostředí ČR či Hlávkovou nadací.

Alena Klvaňová

Jan Hora

(* 1945)

Jeho jméno je spjato s proměnou ČSO v moderní, respektovanou organizaci otevřenou veřejnosti a především se vznikem významných ptačích území u nás.

Od 80. let se podílel na fungování ČSO a stál u řady zásadních změn. Významně přispěl k připojení ČSO k BirdLife International a pomohl ukotvit společnost v evropském ochrannářském prostředí. Právě Honza přišel s myšlenkou patronátních skupin pro významná ptačí území – systému spolupráce místních dobrovolníků, který později převzali partneři

Za přínos mezinárodní ochraně ptáků získal Jan Hora v roce 2008 ocenění BirdLife International | Foto: archiv ČSO

lečenstev horských lesů v závislosti na různých přístupech k šíření kůrovce nebo vlivu lovu na populace hus během tahu. Je hlavním autorem zhodnocení výsledků monitoringu naturových druhů ptáků a ptačích oblastí v letech 2005–2013, za

Je autorem či spoluautorem více než pěti set vědeckých i popularizačních článků a knih. Mezi nejvýznamnější patří *Fauna ČR – Ptáci* a zmíněné atlasy, na nichž se podílely generace odborníků i amatérů. Rád tráví čas v terénu, hlavně na oblíbeném Třeboňsku či v Krušných horách, kde studoval sýce obecného.

Dlouhodobě působil jako pedagog na České zemědělské univerzitě, kde vychovával řadu následovníků. Jeho celoživotní práce přispěla k rozvoji československé

což obdržel Cenu ČSO. Je také jedním z editorů publikace *Ptáci jižních Čech* a spoluautorem knihy *Pražské ptactvo 1800–2020*.

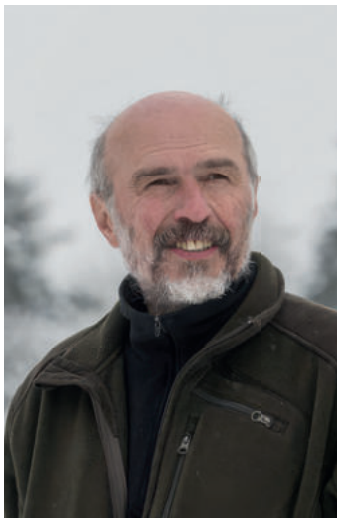
Mezi kolegy má Honza pověst člověka mimořádně důsledného, někdy až obávaného perfekcionisty, vyžadujícího kvalitně a včas odvedenou práci. Zároveň je uznávanou autoritou s obrovským přehledem, fenomenální pamětí a osobitým humorem. Dokáže být přísným mentorem, neúnavným organizátorem, stejně jako společníkem, který nezkaží žádnou legraci.

Lucie Hošková

Jiří Flousek (1957–2022)

Byl erudovaným zoologem, respektovaným ochráněm a člověkem pevných morálních zásad, který dokázal spojit vědeckou preciznost s lidskostí a přirozenou skromností.

Do historie ČSO se zapsal jako člen odborných komisí nebo redakční rady *Sylvie* a zejména jako předseda

Jiří Flousek po více než čtyřech desetiletích systematicky sledoval vývoj horské avifauny a patřil k průkopníkům dlouhodobého monitoringu ptáků v českých horách | Foto: Jan Mudra

výboru v letech 2010–2022. Výrazně přispěl k tomu, že se ČSO stala respektovanou organizací a důležitým hlasem ve veřejném prostoru. Kolegové si ho vážili pro jeho rozvahu i konzistenci v zásadních otázkách. Uměl naslouchat, argumentovat a spojovat lidi. Vždy noblesně, ale pevně, když šlo o ochranu přírody, o kterou se zajímal od mládí. Po studii na přírodovědecké fakultě nastoupil a po zbytek života působil jako zoolog a později i jako vedoucí ochrany přírody na Správě Krkonošského národního

parku. Krkonoše se staly jeho srdeční záležitostí.

Drsnou horskou krajinu miloval stejně jako dlouhé hodiny v terénu za každého počasí. Tam také vznikly dva atlasy hnízdního rozšíření ptáků Krkonoš, které dodnes patří k nejvýznamnějším pracím o horském prostředí ve střední Evropě. Velké úsilí věnoval ochraně kriticky ohroženého tetřívka obecného, jehož úbytek považoval za jedno z nejzávažnějších ochrannářských témat.

Vedle ptáků se věnoval také savcům, vždy však zdůrazňoval potřebu vnímat přírodu jako celek. Typická pro něj byla důslednost, práce s daty a odmítání nepodložených tvrzení. Opakovaně cestoval, nejradši opět do hor – Nepálu, Tibetu nebo do Gruzie. I tam spojoval zájem o přírodu s respektem k lidem, jejich kultuře a právům. Pro mnohé zůstává Jirka Flousek symbolem poctivé ornitologie, neúnavné ochrannářské práce, slušnosti a laskavosti.

Lucie Hošková

Proč právě ptáci?

Ornitologie je krásná věda – ptáci nás obklopují všude a stále je co objevovat. Jejich tajemství jsou nevyčerpatelná. Ornitologie by však, na rozdíl od ptáků, nebyla bez lidí. A tak jsme se její historii pokusili zachytit i prostřednictvím lidských vzpomínek.

Členům ČSO a SOS různého věku, profese, místa působnosti a zaměření jsme položili tři stejné otázky.

1. Proč vás zaujali právě ptáci?
2. Jaký největší rozdíl osobně vnímáte v ptačím světě z dob vašeho dětství oproti dnešku?
3. Co byste popřál/a ČSO/SOS do dalších 100 let?

Andrej Stollmann, * 1932

ornitolog, čestný člen SOS/BirdLife

Slovensko, Banská Bystrica

1. Vtáky a ornitológia sú pre mňa jednoducho droga. Keď raz spoznáte ich krásu a zázraky ich života, stretnete ľudí, ktorí majú vašu krvnú skupinu, láska k vtáctvu vás nikdy neopustí. Nové poznatky otvárajú oči a vidíte, že o vtáctve stále málo vieme a stále je čo skúmať a chrániť. Začínal som začiatkom 50. rokov 20. storočia v Podunajsku na Žitnom ostrove, kde sme s F. Balátom na bicykloch a motorkách robili prvé rozsiahle avifaunistické exkurzie. Odvtedy ma vašeň k vtáctvu neopustila.
2. Detstvo som prežil v Podunajsku, kde patrili k bežným dru-

Andrej Stollmann a ďalší významný slovenský ornitológ, Jozef Sládek, na konferencii Mezinárodnej rady pre ochranu vtákov (ICBP) v delte Dunaja v roku 1974

Foto: archív A. Stollmanna

hom krakle (mandelíci), strakoše kolesáre (tuhýci menší) a v Považí a Malých Karpatoch aj strakoše červenohlavé (t. rudohlaví). Normálne bolo stretnúť krdle dropov na Žitnom ostrove. Posledné desaťročia mnoho druhov ustúpilo, viaceré zmizli. Hlavne vďaka ochranárskym aktivitám našich ornitológov vidíme aj pozitívne zmeny. V minulosti sme chránené územia na ochranu vtáctva vyhlasovali na lokalitách výskytu vzácných druhov, v súčasnosti ornitologické spoločnosti aj pomocou členov takéto cenné územia

vykupujú a obhospodarujú ich. Ornitologická literatúra v mojom detstve (40. – 50. roky) bola vzácna a najčastejšie maďarská a česká. Získaval som ju hlavne na základe čulej korešpondencie s kolegami v Československu i v zahraničí. Neexistovali e-mail, len pošta. Hlasy vtákov sme sa učili na základe skúseností v teréne a od skúsenejších ornitológov, nie ako dnes pomocou aplikácií a nahrávok.

3. Určite pokračujte v načatom diele. Aby vás nezlomili neprajníci, technokrati, aby ste mali dosť projektov na výskum a ochranu, aby ste boli medzinárodní, mali dostatok cezhraničných projektov na výskum i ochranu vtáctva a území, pretože vtáky nepoznajú hranice.

Miloslav Nevrlý, * 1933

přírodovědec, spisovatel

1. V roce 1948 jsem náhodně vytáhl z otcovy knihovny útlou knížku a začal ji číst. Byl to životopis vesnického chlapce, který chtěl zabránit číhaři, aby chytil černohlavou pěnicu a prodal ji do zajetí. Těch několik řádků mě, kluka, který do té doby snad neznal jediného ptáka, naprosto okouzlo. Otevřel se mi jiný svět. V pražské Informační službě mně našli adresu jednatele tehdejší ČsOS Waltra Černého. Napsal jsem mu, on laskavě odpověděl a pozval mne na Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy, kde pracoval. Navštívil jsem ho den před svými patnáctými narozeninami. Toho dne se mi změnil život. A ještě téhož roku jsem se stal nejmladším členem té krásné „ptačí“ společnosti.
2. Vidám třeba už jen málo strnadů lučních, ti kdysi po stovkách nocovali v rákosinách. Asi již nikdy neuvidím

Kroužkování línušek rudokrých 10. května 1953 ve staré pískovně v Hostavicích u Dolních Počernic. Sedící je profesor Ladislav Halík, vpravo stojí Pavel Čtyroký a vlevo Miloslav Nevrlý, tehdy dvacetiletý. Foto: archív Miloslava Nevrlého

mandelíka nebo rudohlavého ťuhýka, býval na ně krásný pohled. Jiných ptáků zase přibýlo, třeba krkavců, černých čápů, jeřábů, objevily se druhy za mého mládí nevídané, neslýchané. K pouhým třem tehdejšími druhům budníčků přibýlo sedm (!) dalších, už se ani nesnažím zapamatovat si je. Změnila se česká i latinská jména ptáků, třeba i u nejobyčejnějších sýkor. Změnil se celý svět: tehdy nebylo možno vyjet „za ptáky“ za hranice republiky ani si koupit cizojazyčnou knihu. Kroužky „po domácku“ a zdarma vyrábělo za sobotních odpolední (dopoledne se ještě pracovalo) několik lidí. Sklopky si každý musel vyrobit a sítě usítovat sám. Tehdy jsem neznal jedinou ornitoložku, dnes, myslím, většinu zaměstnanců ČSO tvoří ženy.

3. Dnes jsem nejstarším – délkou svého členství – členem ČSO. Sedmdesát osm let. Té společnosti vděčím za všechno. Díky lidem, které jsem v ní poznal, jsem vystudoval zoologii a celý život pracoval jako přírodovědec. Díky ptákům jsem prožil krásný život. Přeji společnosti, aby byla ještě dlouho tak inspirativní pro životy lidí, jako byla kdysi pro mne.

Karel Štastný, * 1941

ornitolog, ekolog, vysokoškolský učitel a popularizátor vědy, dlouholetý jednatel (1974–2006) a předseda výboru ČSO (1990–2008); čestný člen ČSO

1. Už od dětství jsem doma za velkého pochopení rodičů choval řadu živočichů, včetně ptáků. Hluběji jsem je ale začal studovat až na PřF UK v Praze.
2. Změnilo se toho strašně moc. Objektivně mohu posoudit situaci od 50.–60. let 20. století ovlivněnou především velkoplošným zemědělstvím, včetně používání pesticidů (vedoucího ke zmizení sokola), a s tím spojenými změnami krajiny. Silně byly ovlivněny insektivní druhy, z nichž některé zmizely (ťuhýci), další výrazně ubyly (vlaštovky, jiříčky, polní a luční ptáci), přišly lesní kalamity (vedly k mizení tetřeva a tetřívka), intenzivní rybníční hospodaření (zapříčinilo úbytek některých kachen a lysky). Změny ale vyhovovaly jiným druhům (huse velké, rybožravým ptákům). Změny klimatu se projevíly hnízděním jižních druhů (některých racků, vlhy), nastaly změny migračního chování (husy velké, pěníce černohlavé), objevily se invazní druhy (husice nilská). Svě udělala synantropizace (přivedla do měst hřivnáče, straky, sojky). Později jsem zjistil, že ptáci jsou výbornými modelovými druhy v oblasti ekologie, bioindikace, biomonitoringu.

Objevily se nové metody studia ptáků – kvadrátové mapování, bodové a liniové sčítání, genetické metody, studium zemského magnetismu, použití geolokátorů a satelitních vysílačů.

Za mého mládí, a to ani při studiu na univerzitě, nebyla dostupná takřka žádná zahraniční literatura, což se řešilo především výměnou separátů se zahraničními autory. První určovací klíč ptáků vyšel až v roce 1980; hlasy jsem se pracně učil sám, zdokonalil jsem se až díky vynikajícímu amatérskému ornitologovi Bořivoji Holínkovi.

3. ČSO přeji dostatek kvalitních a zapálených zaměstnanců, kteří pak zajistí i dostatek financí a programy pro členy. Přeji i stálý nárůst členů nejen vědecky zaměřených, ale

i obyčejných milovníků ptactva a tzv. amatérů, občanských vědců nadšeně pracujících v terénu.

Tomáš Diviš, * 1953

amatérský ornitolog, znalec dravců a sov, dlouholetý člen výboru Východočeské pobočky ČSO a bývalý člen výboru ČSO; čestný člen ČSO

1. Myslím, že na začátku byl geneticky podmíněný vztah k přírodě, snad po dědovi z otcovy strany. Ten se na prvním stupni ZŠ formoval v zájem až vášně pro živočichy všech tříd. Na malém městě s lesy a rybníky za humny bylo možností mnoho: motýli, brouci, žáby..., ale hlavně ptáci zaplňující svou přítomností a hlasy prostor v každém prostředí a přilétající za mnou až na práh a parapet domova. Mého zájmu si povšimla učitelka biologie, a když mně půjčila klíče od přírodovědného kabinetu k vitrínám s ptáky, bylo rozhodnuto.

Červenec 1973 u Vtáčniku na vých. Slovensku. Zleva stojí manželka pana Vladislava Hájka z Břeclavi a Tomáš Diviš. Zleva sedící Jiří Flousek, Jaroslav Branda a Pavel Žďárek.
Foto: archiv Tomáše Divíše

2. Zásadní je úbytek biodiverzity a nástup průmyslových metod hospodaření na zemědělské a lesní půdě. Ještě na konci 70. let běžní koroptev, bažant, čejka, sova pálená nebo sýček jsou na mnoha místech neznámí, pokles početnosti dříve běžných druhů, zejména po roce 2000, je alarmující. Těší mě návrat predátorů umožněný zastavením jejich masového vybíjení a úspěšnými reintrodukci. Moje začátky v ornitologii v 60. letech byly ve znamení neustálých pochyb a tápání. Dobré určovací klíče nebyly, a tak jsem se trápil až do začátku 70. let, kdy jsem se seznámil se zkušenějšími kolegy a členy ČSO ochotnými mě nezištně vést a učit. Dnes mají mladí ornitologové přístup ke kvalitním klíčům, ke vzdělávání a k technice světové úrovně, a tak se výbornými znalci ptáků stávají rychleji a snadněji než moje generace. Přidanou hodnotu jejich práci dává možnost umístit svá pozorování v reálném čase do některé z databází.
3. Hlavně schopné, kreativní a zapálené lidi, ochotné věnovat svůj čas a úsilí dobrému jménu a reputaci ČSO. A v terénu co nejvíce těch, kdo pro své zkušenosti a poznání budou hledat, nacházet a světu sdělovat příčinné souvislosti jevů.

Anton Krištín, * 1956

ornitolog, ekolog, popularizátor ochrany prírody, dlhoročný člen ČSO a podpredseda Výboru SOS, šéfredaktor časopisu *Tichodroma*

1. Vtáky sú pre mňa symbolom slobody a krásy. Nepoznajú hranice, sú predlohou mnohých umelcov a indikátorom našej aktivity v krajine. Ukazujú nám, kde robíme chyby v hospodárení a pri plánovaní krajiny. Kde žijú vtáky, tam sa dobre žije aj nám, ľuďom. Ak chránime vtáky a ich biotopy, chránime vlastne človeka.

Anton Krištín se spektívom, Poiplie, 2008 | Foto: archív Antona Krištína

2. Od môjho detstva za 60 rokov došlo k veľkým zmenám v populáciách i areáli mnohých druhov avifauny. Jedným z mojich favorizovaných druhov je ohrozený a vymierajúci charizmatičký druh kolesár (tuhýk menší). V Nitre, kde som vyrastal, hniezdil v topolových alejach v počte 8 – 10 párov na 1 km alejí pozdĺž rieky Nitry. Od roku 1988 tam nehniedzí. Na lazoch Poľany, kde pôsobím 40 rokov, bolo v roku 1995 až 70 párov na 20 km², dnes žije na rovnakej ploche 10 – 14 párov.

Ustupujú najmä hmyzožravé druhy viazané potravne na väčšie bezstavovce, druhy poľnohospodárskej krajiny, mokradné druhy... Nezabudnem, keď som s Tiborom Babóm v roku 1976 krúžkoval mláďatá brehára čierneho (břehouše černoocasého) na Gedranských lúkach a mláďatá kane popolavej (motáka lužního) pri Nitre.

Vďaka ochrane sa zvýšili počty a rozšíril sa areál viacerých druhov dravcov a sov. Pozitívne trendy sú aj u bocianov bielych (čápů bílých) a niektorých mokradných a vodných druhov – potápača veľkého (morčáka veľkého) či žeriava popolavého (jeřába popelavého), čo je tiež dôsledkom ochranných opatrení a zmeny potravných ponuky.

3. Veľa aktívnych členov, projektov výskumu i ochrany a tiež sponzorov, ktorí podporou našich neziskoviek podporujú vlastne aj človeka a jeho životné prostredie.

Alžbeta Darolová, * 1958

ornitologička, behaviorálna ekologička, vedecká pracovníčka SAV Bratislava

1. Od malička ma fascinovala príroda, najmä rastliny a živočíchy. Postupne som pochopila, že zoológia stavovcov bude jediné pre mňa akceptovateľné pracovné smerovanie. Vtáky ma zaujali svojou mobilitou, rozmanitosťou, eleganciou, možnosťou ich sledovania a adaptabilitou.
2. Je smutné, že za taký krátky časový úsek, aký predstavuje aktívny profesionálny život, som zažila úbytok počtu druhov vtákov alebo aj ich kvantít. Človek negatívne ovplyvňuje vtáky a prírodu od naoko neškodného krátkeho vyrušenia cez znemožnenie reprodukcie a prežívania až po cieľené zabíjanie. Aj keď sú negatívne pôsobiace faktory notoricky známe, človeka aj tak občas prekvapí odlišná miera odolnosti jednotlivých druhov voči týmto vplyvom.

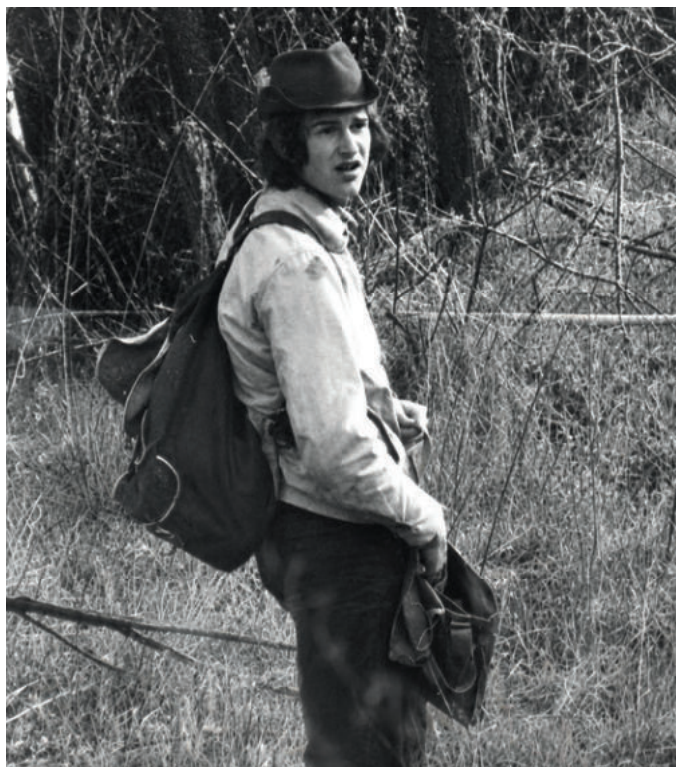
Alžbeta Darolová, Sobrance, Priekopa 2006 | Foto: Anton Krištín

3. Vtákom, prírode a ornitológii by som priala ľudí, ktorí by boli schopní vnímať svoje konkrétne, ale aj všeobecné zasahovanie človeka do života zvierat vo všetkých detailoch a mali by dostatok súcitu a sebadisciplíny svoje počínanie regulovať v prospech prírody, a aby štát úsilie ochrany všetkých súčastí prírody podporoval. Ale realita každého dňa prináša príklady presného opaku. Ako hovorieval nebohý vedúci môjho otca na ochrane prírody Rudolf Kriška: „Ochrana prírody je na to, aby aj budúce generácie mali čo ničieť.“ Čo sa dnes zachráni, to sa aj tak v budúcnosti zničí. Tak to nevidím pre prírodu a vtáky do budúcnosti pozitívne. Zrejme sa realita od mojich priani bude brutálne vzdávať.

Libor Schröpfer, * 1963

amatérsky ornitolog, zakladateľ a predseda Holýšovského ornitologického klubu

1. Proč ptáci? Přírodu jsem měl rád od malička, v 70. letech mne otec bral s sebou na ryby k řece Radbuze a mě to prostě moc nebavilo. Tak jsem se díval, „kde co lítá“. Díky přátelství

Libor Schröpfer při kontrole ptačí lokality Metálka u Mantova, okres Plzeň-jih, jaro 1979 | Foto: archiv Libora Schröpfera

Marie Hánová vede kurz Kreslíme si ve středisku volného času Domek v Petřvaldu, kde učí ztvárňovat lidskou postavu a zvířata včetně ptáků | Foto: archiv SOS

s podobně založenými kamarády se tato záliba v ptácích dál rozvíjela. Hrozně se mi na nich líbí jejich barevnost, neustálý pohyb, zvukové projevy a také to, že u nich v podstatě nic neplatí věčně. V průběhu let mění svoje vzorce chování, přivyknou novým podmínkám, obsazují nová stanoviště. Prostě neustále je u nich vše v pohybu.

2. Od dob mého dětství se toho změnilo tolik, že by to přesáhlo prostor, který mám k dispozici. Od poloviny 70. let si vedu své pozorovací deníky. Jsou v nich nižší statistické pozorování. Jeden příklad za všechny – čejka chocholátá. Ještě v průběhu 70. a 80. let minulého století byla běžným druhem lučních porostů v okolí řeky Radbuzy a hnízdila na zamokřených částech polí po celých západních Čechách. Bylo jich tolik, že jsem si je ani nepsal do deníku. Dnes, kdy čejka z mého okolí prakticky vymizela, bych tato pozorování bral všemi deseti. Ale nemám je. Už je nikdy mít nebudu. Došlo k masivním změnám biotopů v okolí (nejen) mého bydliště, vymizeli chocholouš obecný, sýček obecný, čejka, ale také třeba lesní kuří (byli tam ještě v 60. letech minulého století). Moc mne baví tyhle změny sledovat, i když nejsou příznivé, a uchovávat je nejen ve svých denících, ale také ve veřejně přístupných databázích.
3. Přejí ČSO do dalších let mnoho zapálených členů, angažované a cílevědomé vedení, přejí jí, aby se stala respektovanou organizací, která chrání nejen ptáky, ale také jejich biotopy. A to nejen pro nás, ornitology, ale pro všechny.

Michal Baláž, * 1980

ornitolog, zoológ, predseda Výboru SOS a výkonný redaktor časopisu *Tichodroma*

1. To neviem presne vysvetliť. Od mala som mal, ako dedinský chlapec, veľmi blízko ku všetkým zvieratám, rovnako k tým,

čo sme doma chovali, ako aj k tým divo žijúcim. Vtáky ma však priťahovali predsa len trochu viac – aj keď o profesionálnych ornitológoch som ani netušil. Neskôr, keď už som sa dostal aj k inej literatúre, ako sú detské encyklopédie, sa vtáky stali jednoznačne skupinou, ktorá ma zaujímala najviac, a počas štúdií sa ten pocit len prehĺbil.

2. V čase, keď som väčšinu vtákov ešte ani len nepoznal po mene, som v okolí rodnej obce v porastoch popri mokrych lúkach počul zvláštne hlasy, pri ktorých som si ani nebol istý, či patria vtákom. Až neskôr som zistil, že ide o spevy svrčiacov riečnych (cvrčiek říčních). Boli tam úplne bežné. Dnes v tých porastoch nespieva ani jeden. A ani tie lúky okolo už nie sú mokré. Na druhej strane ma v tom istom období uchvátili dážďovníky (rorýsi). V rámci socialistickej „modernizácie“ našej obce, ktorá nemala ani sto domov a ani kostol či inú vyššiu budovu, boli v jej centre postavené tri osemposchodové činžiačky. S množstvom rôznych negatív priniesli pre mňa aj jedno veľké pozitívum – dážďovníky. Viem, že trendy ich početnosti dnes nie sú ideálne a všade rovnaké, ale pre mňa zostávajú príkladom „objavenia sa“ nového druhu.
3. Hlavne čo najviac ľudí, ktorí budú stále fascinovaní vtákmi a pre ich poznanie a ochranu budú ochotní niečo robiť. No a samozrejme stabilné vtáčie populácie, aby aj generácie po nás mali možnosť radosť sa z pozorovania vtákov.

Marie Hánová, * 1995

členka výboru Slezské ornitologické společnosti, zooložka, malířka a kronikářka

1. Přiznám se, že to nedokážu úplně definovat. Vždy jsem si ráda prohlížela různé encyklopedie zvířat, a když jsem dostala atlas *Ptáci Evropy* (Rob Hume) a zjistila jsem, že to, co je v knížce, můžu skutečně vidět venku, nějak mě to chytlo a najednou

- jsem si začala všimnout dalších druhů a pátrat po nich. Myslím, že ptáci jsou fascinující a inspirativní v rozmanitosti vzhledů a způsobu života, což jsou jiné skupiny živočichů, ale ptáci jsou téměř všude kolem, a tak je člověk může pozorovat pořád.
2. To pozitivní, co vidím bezprostředně v okolí, je snaha mnoha lidí dát prostor přírodě na vlastním pozemku. Zahrada už není jen anglický trávník a tůje. Oproti tomu zemědělská krajina, co se týče kvality biotopu, se příliš nezměnila, navíc rychlým tempem mizí pod novou zástavbou. Líbí se mi, že díky ČSO má dnes možnost zapojit se do studia ptáků každý, podle svých časových možností, věku nebo prostě toho, co ho baví. Vznikla řada skvělých aktivit, jako Ptačí hodinka, Žákovská konference či Ornitologické akademie.
 3. Přála bych ČSO, aby pokračovala ve svém rozvoji, měla pořád tolik aktivních členů a dokázala k výzkumu a ochraně ptáků nadchnout další lidi. Také přeji neutuchající energii a dostatečné prostředky k rozvoji a vzniku ptačích parků, ve kterých vidím velký přínos pro krajinu a život v ní.

Richard Schnürmacher, * 1999

mladý ornitolog, so silným prepojením na medzinárodnú ornitologickú scénu, Prírodovedecká fakulta UK v Bratislave

1. V tejto otázke má jasno snáď každý, kto kedy vzal do rúk ďalekohľad – tá nesmierna diverzita farieb, tvarov, životných stratégií a vzorcov správania je jednoducho príliš očarujúca na to, aby jej prírodophilný človek neprepadol. Z profesného hľadiska je zasa skvelé, že vtáky sú zo živočíšnej ríše najlepšie poznanou skupinou, čo dáva možnosti pozerat sa na stále hlbšie detaily ich života a interakcií s prostredím, inými živočíchmi či človekom.
2. Aj napriek tomu, že mám len 27 rokov a vtákom sa venujem od čias základnej školy, sa toho zmenilo pomerne dosť. Krajina sa otepluje a intenzifikuje, vyhynuli u nás druhy ako brehár (břehouš) či skalniar pestrý (skalník zpěvný), no z pozitív můžeme vypichnúť návrat krakle (mandelíka), novinky v podobe dážďovníkov (rorýsů) či lastovičiek skalných (břehulí skalních) a úspěšný přírode blízky manažment na Sennom, Žitavskom luhu, Poiplí či Syslovských poliach. To ma naplňa optimizmom.
3. Aby sa jej minimálne tak ako doteraz darilo oslovovať nadšencov vo všetkých vekových kategóriách a naprieč profesiami pre poznávanie a ochranu prírody. Z vedeckého hľadiska by ma potešila ešte väčšia prepojenosť so zahraničnými výskumnými tímami, ktoré nám môžu pomôcť naplno využiť potenciál našich lokalít i odborníkov. Zároveň si z celého srdca prajem, aby sa darilo naplňať ochrannárske ciele SOS i ČSO napriek prekážkam, ktoré sú im kladené ľuďmi, ktorým na skutočnom stave našej prírody pramálo záleží.

Dorota Kudělková, * 2003

studentka Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

1. Odmalička mě přitahovala příroda, nejvíce mě fascinovalo, jak je v ní všechno vzájemně propojené. Jednou jsem se díky sestře náhodou objevila na akci Ornitologické akademie ČSO, a přestože jsem se původně chtěla věnovat

hydrobiologii, věděla jsem, že tahle víkendovka mi úplně změnila život. Vybrala jsem si pak bakalářskou práci zaměřenou na ptáky, protože vztahy v přírodě se na nich zkoumají dobře, a ptáci mě úplně nadchli. „Vodní breberky“ mě ale stále baví.

2. Ptákům se intenzivně věnuji zatím jen pár let, takže jsem ještě mnoho změn nestihla zaznamenat. Z vyprávění starších ornitologů je mi ale jasné, že se v mém věku procházeli po docela jiné krajině, než jakou známe dnes, a to včetně ptačích druhů. Pozoruji však rychlý vývoj aplikací na určování, především podle hlasu. Stále více potkávám lidi, kteří s jejich pomocí určují ptáky. Sice nedokážou nahradit ucho ani oko zkušeného ornitologa, takže je potřeba pozorování prověřovat, ale jsem velmi ráda, že se díky nim mohou do světa ptačí říše ponořit hlouběji i „běžní smrtelníci“, a věřím, že jsou v současnosti hodně důležité pro osvětu v oblasti ochrany přírody.
3. ČSO přeji hlavně, ať se jí daří i nadále minimálně tak dobře jako dosud. Jsem velmi ráda, že můžu být členkou tak příjemné a ambiciózní společnosti, a věřím, že to dotáhne ještě hodně daleko. Přeji spoustu nových ptačích parků, nadšené lidi i veřejnost, která bude podporovat ochranu přírody pro ptáky i pro planetu a život na ní.

..... INZERCE

Sleva pro členy ČSO na eshop.birdlife.cz.

ZAMĚŘENÍ NA PODSTATNÉ

Řada pozorovacích dalekohledů PASSION™ od společnosti GPO kombinuje špičkový optický výkon se sofistikovaným designem – je ideálním řešením pro náročná pozorování přírody v jakémkoli prostředí. Ať už se jedná o delší pozorovací výlety, nebo mobilní použití, oba modely – kompaktní PASSION™ 16-48x65 a výkonný PASSION™ 20-60x85 APO – zaujmou ostrým, vysoce kontrastním obrazem, vysokou intenzitou světla a robustní konstrukcí. Díky nejmodernější technologii čoček, prvotřídní povrchové úpravě a praktickým funkcím jsou perfektní společníky pro ornitology i milovníky přírody.

Napište nám: info@gp-optics.com
Více na: www.gp-optics.com

10 YEARS OF CELEBRATION
Designed & Engineered in Germany

GPO
GERMAN-PRECISION-OPTICS

HOLCIM ČESKO POMÁHÁ V RÁMCI PROGRAMU PRO REGION

Jsme součástí mezinárodní skupiny Holcim, globálního lídra v inovativních a udržitelných stavebních řešeních. Dlouhodobě propojujeme stavebnictví s odpovědným přístupem k přírodě. V Čížkovicích navazujeme na více než 120letou tradici výroby cementu a rozvíjíme inovace, které snižují tlak na životní prostředí. Využíváme nízkouhlíkový cement ECOPlanet a principy cirkulární ekonomiky.

Holcim Česko spolupracuje s Českou společností ornitologickou na ochraně ptáků v regionu již od roku 2013. Společně se podílíme na ochraně ohrožených druhů a vytváření vhodných podmínek pro ptactvo v areálu cementárny i jejím okolí.

Jsme partnerem regionu i lokální krajiny. Věříme, že průmysl může dlouhodobě fungovat v souladu s přírodou a výrobní prostředí může být domovem ohroženého ptactva.

„Tradiční je v Holcimu podpora hnízdění kriticky ohroženého sokola stěhovavého na hlavním komíně. V budce se zde od

holcim.cz

roku 2015 vylíhlo 25 mláďat. Díky fotopastem máme i mnoho informací o rodičích. Spolupráce prospívá sokolům a nám dělá velkou radost,“ dodává k našemu úsilí ornitolog Václav Beran, který se s námi dlouhodobě podílí na ochraně ohrožených druhů ptactva v našem okolí.

Podporujeme ochranu sýčků v Ústeckém kraji.

Společně chráníme ptačí nebe už 30 let

Česká společnost ornitologická slaví 100 let a my v EG.D jsme hrdí, že už 30 let chráníme přírodu společně. Instalujeme konzoly Birdsafe, zviditelňujeme dráty a s dobrovolníky sčítáme čápy. Naše společná mapa rizikových míst chrání vzácné dravce tam, kde to nejvíc potřebují. Gratulujeme k jubileu a těšíme se na další roky partnerství, které dává křídla.

egd.cz

eg.d
ČLEN SKUPINY E.ON

PŘIPOMEŇTE SI S NÁMI 100 LET OD ZALOŽENÍ ČSO

ČSO · Společně pro ptáky
a pro lidi. Už 100 let.

OBCHOD ČSO
E-shop České společnosti ornitologické

Století vyražené do stříbra

- unikátní limitovaná emise ve spolupráci s Českou mincovnou
- stříbrná medaile o průměru 37 mm a váze 31,1 g
- autorská kresba pěníce černohlavé od Jana Hoška

Pánské i dámské triko BUSHMAN

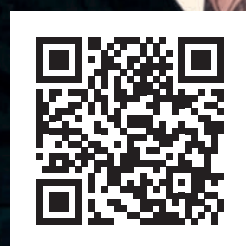
- pěníce černohlavá, hnědokřídlá
a slavíková od Jana Hoška
- 100% bavlna
- gramáž 200 g/m²

Výběrová bio káva z výšin Etiopie

- pěstovaná v souladu
s přírodou, lidmi i krajinou
- potěší vás chutí lesního ovoce, mléčné
čokolády a máslových sušenek

K dostání na obchod.cso.cz.
Pro členy ČSO vždy s 10% slevou.

VAŠE OČI V DIVOČINĚ.

POZORUJTE TO, ZA ČÍM JSTE PŘIŠLI.

SWAROVSKI
OPTIK

NOVÝ CL COMPANION

PRVOTŘÍDNÍ OPTIKA V JEDNODUCHÉM PROVEDENÍ

Ostrá optika s vysokým kontrastem a přirozenou věrností barev v kompaktním, intuitivním provedení.

PŮSOBÍ LEHCE A POCTIVĚ

Díky ergonomickému tvaru a hmotnosti pouhých 550 g padne pohodlně do ruky, i když máte rukavice nebo brýle.

PŘIZPŮSOBÍ SE VAŠIM DOBRODRUŽSTVÍM

K dispozici ve variantě 8×30 nebo 10×30 a barvách z palety inspirované přírodou: Desert Orange, Mountain Green a Safari Brown

SEE THE UNSEEN